

SZEPESI ATTILA

Prelúdium és fuga

(BARBÁR SZONETTEK – RÉSZLET)

„Hogy odaéj, ahol vagy, hogy elszabadulj
onnan, ahol nem vagy, olyan úton
kell járnod, ahol nincsen elragadtatás.”

(T. S. Eliot)

KÓRÓN LOVAGLÓ

Mesélték, beregszászi ablakunkon be-
bekukucskált gyerekkoromban a sanda kaszás, de
odébbállt, nem kellettem neki. Én ugyan
sosem pillantottam meg fürkésző
tekintetét. Nem is hallottam, ahogy sárgult
csontjait zörgetve közeledik a kitelő
hold alatt. Lőrinc-szomszédék vért köpő, tüdő-
bajos gyerekeit bezzeg sorra magával vitte, a szóke-
loknis, karika-lábú Juli-leánykát, meg a
kórón lovagló Lajcsi-legényt. Láttam amúgy
egy-egy ijesztő képet – tán nagyanyám imádságos
könyvében, vagy valami balga
mesegyűjteményben – , ahogy girhes lován
kaptat csinadratta-muzsikás, táncot ropó kíséretével.

RÉZLÁMPA

Fütyültem én a port kavarázó harcokcsi-
oszlopokra, a zabráló martalócokra, a falsul
nótázó részeg katonákra, meg az éjszakai
elsötétítésre, amikor repülők húztak odafönn. A
mesék titkokat pusmogó, hókuszpókusz varázslói
érdekeltek, akiknek egyetlen szavára a tündér-
leszáll kertünkbe a farkasok járta Verhovina felől, a pufók
varasbéka pedig nagyot bukfencezik a giz-
gazban és deli királyfivá változik. Találta egy csillámló réz-
lámpát a fáskamra lomjai közt, melyet ugyan hiába
dörzsöltem a holdvilágnál – elvéhettem valamit, mert
parancsom várni egyetlen óriás sem dugta oda az

orrát, csak szomszédunk fekete macskája, Csufi
nyávogott rám a kerítésről.

A KÖRTORONY

Könyvespolcunk egyik albumában
gyakran nézegettem egy réz-
karcot. Egyszerre volt hívogató és borzongató. A hát-
térben hatalmas körtorony meredt az ég felé, üres
ablakszemekkel. Fölötte bőregerek és dög-
keselyűk kavargtak. Az előtérben viszont fél-
pucér emberkéek sűrögték rókák, zsiráfok, medve-
bocsok és oroszlánok közt. Anyám csak annyit mondott, régebbi
világ az még a Bibliáénál is. Álomban egyszer oda-
tévedtem, ám hiába próbáltam bárkit is meg-
szólítani, bambán meredtek rám, az orrukra
mutogattak makogva, fogukat
kopogtatták mutatóujjukkal, és barátságosan
huzigálták a fülem.

GYÖNGYBETŰK

Hozott a bicebóca postás egy durva
kartonra gyöngybetűkkel írt lapot hadifogoly
apámtól, aki valahol az Urálban sínylődött, pontosan
nem tudni, hol. A sűrke lapon legalább négy
cirill-betűs pecsét éktelenkedett, és a mondatok felét fekete
tintával kihuzigálta valaki. Csak annyi derült ki, apám él és
hamarosan szabadulni fog. Nem sikerült felidézni az arcát, három
éves se voltam, amikor elfogták – karpaszományos zászlóst – a
Gellérthegy ostrománál. Számomra inkább daliás
mesehős volt, nem olyan, mint az utcán
vagy a piactéren kószáló férfiak. Nagyanyám szót se
szólt, csak borúsán motyogott valamit, nemigen
kedvelte bokacsattogató, nőbolond és cigány-
zenénél mulatozó apámat.

KECSKEHÁTON

Szerettem a bolondokat. A piacon
mindig feltűnt egy-egy, főként a hurka-kolbász
illatú lacikonyhánál. Úgy figyeltem bohó vagy épp
szánalmas mutatványukat, mint valami cirkuszi
produkciót. Sivalkodva jött a karácsonyi angyal-
hajjal felcicomázott vénasszony, a rogyadozó

kecske hátán vihogó suhanc. Két lábas-fedőt össze-össze-
ütve kántált a muzikális kérészlő. A sánta
siketnéma csak dödögött-makogott. Fel-alá
trappolt papírcsákóban a fogatlan félnótás, aki
mindenféle csilingelő és ringy-rongy
limlommal ékesítette szélcibálta zubbonyát. Irigyeltem
őket. Úgy képzeltem: bolondnak lenni nem akármilyen
kiváltság.

A MEDVETÁNCOLTATÓ

Kusza fényképek egy Stühmer-feliratú papír-
dobozban. Egyik-másik kifakult, csak imbolygó árnyék-
figurái látszanak. Némelyik felismerhető. Régi
zenebonás szüreti multság a Sárók-
hegyen. Kassára bevonuló lovaskatonák közt
rohamsisakban feszítő apám. Eperjesi dédanyó, az őzike-
szemű Böhm Juliánna. Cserkész-
tábor sátrai a Talabor völgyében. Vigyorgó
medvetáncoltató Szinevér piacterén. A Vérke-
parton ruszinok imazászlós menete. És bársonnyal
bélelt képkeretben magyarul csak pár szót gagyogó
Stampf ükapám, aki díszmagyarban, darutollas
süvegben, karddal az oldalán pózol a
fényképész-masina előtt.

SZENT FERENC A MADARAKNAK PRÉDIKÁL

Földönfutók voltak a Beregszászra érkező orosz
újtelepesek, meg a rozoga teherautók hozta
katonatisztek családjai. A front elől nyugatra menekültek,
vagy az elhurcolt zsidók lakásait foglalták el. Az irgalmas-rendi
apácák emeletes rendházát is kisajátította az új hatalom, ahová
húgommal hittanóra jártunk Eulália
nővérhez. Szegény apácákat szétkergették, tilos volt többé
fityulát hordaniuk. Az épület mindegyik szobájába be-
szállásoltak egy-egy nyomorult családot. Oda például, ahol
a kedves nővér mesélt nekünk Szent Terézről, vagy épp
a madaraknak prédikáló Szent Ferencről, egy uráli famíliát, akik épp
megborjazott barmukat bekötötték a sarokba, némi szalmát
löktek alá, és ott tengtek mindnyájan egy fedél alatt
a kérődző riska-tehénnel.

INFANTILIS NAPSUGÁR

Vérfoltokkal és leszaggatott plakátokkal
kicirkalmazott pesti házfalak. Egyik-másik papír-
cafatról csak találgatni lehet, színházi elő-
adást propagált-e, tán a terv- és békekölcsön-jegyzés
hazafias kötelességére figyelmeztetett, vagy épp a
hulladék-vas és újságpapír gyűjtésére. Villanyhuzal
gubancában zöldrozsdás rézcső. Vakablakig
futó vaslétra, kiszáradt borostyán-indák, penész-
foltok közt lózungok eső-áztatta és
olvashatatlan ákombákom betűi. Krétával pingált
török basa. A téglá résciből fityegő fű-
csomó. Tátongó vagina – körötte infantilis nap-
sugár. És itt-ott mára emléktelen gép-
pisztoly-sorozat íves emléknyma.

NEMZEDÉK

A szépséges Moszkvát, a Kreml
éjszaka is világító ablakát, mely mögött
Sztálin vigyázza szabadságunkat, az Oleg
Kosevoj, Zója, Mereszjev és a nagyapját a GPU-nak
feljelentő Pavlik Morozov nagyszerűségét harsogó
dalokon, a partizán-marsokon, meg a felszabadító szovjet
hadsereget magasztaló trapp-trapp indulókon felnőtt
nemzedék – éhenkórász nemzedékem. A kugligolyó-fejű
Rákosit imádott apánknak tituláló, szervilis olvasmányokon
cseperedő, lesajnált proli-suhancok, akik tán álmaikból, tán
titkos vágyaikból, nem tudható, honnan, mégis
megérezték, hol a helyük, kik ők: Szent
László, Rákóczi és a torzonborz szakállú
Damjanich tábornok halálra szánt katonái.

HASBESZÉL

A Kossuth Lajos utca felől áramló
sokaság összecsobbant miénkkel. Két kalapos
férfi azon vitakozott mellettem: Sztálin
kötetei után a Leninéit is máglyára kell-e hajítani. Hirtelen
megszólat egy síron túli hang: Él-jen Ráko-si! Nem lehetett
tudni, ki beszél. Mindenki gyanakodva méregette a
szomszédját. Fel-felsandítottunk az út szélén bókólót
öreg platánra is: nem egy cserfes lóripapagáj
bolondozik-e? – A béketábor legyőzhetetlen! – kísértett

újra a titokzatos hang. Aztán: – Hídverő Gerő, bújj elő! – Valaki mókázik, hasbeszélő van közöttünk! – szólalt meg végül egy vigyorgó öreg, mire mindenki sandán fürkészte a mellette bandukolót. Ám az egyszerre borzongató és bolondos hang nem szólalt meg többé.

NYIKORGÓ KERÉK

A Tanács körút oldalában a szemét- és téglatörmelék-kupacon egy kiégett, használható alkatrészeitől megszabadított oldal-kocsis motor árválkodott fél-oldalára dőlve, amerre a tömeg haladt. Az ávosok rótták a várost korábban, párosan pöffeszkedve ilyesféle Zündapp- vagy BMW-járműükön. A markosabb suhancok nekiveselkedve vidámparki vetélkedőt rögtönöztek: kinek fordul többször a bánatosan nyikorgó kerék.

ABBÁZIAI EMLÉK

A kugligolyó fejű Rákosi és a Népek Tanítójának mondott kaukázusi bandita porcelán-szobrát felkötötte egy kópé diák a körúti platánra. A tömeg fűtyült és kacagott. Valaki kitalálta: célba kéne dobni, mint a vurstliban, de nem volt kéznél semmi muníció. Bele-beletúrtak a szemeteskosarakba, ahonnan rothadt almát, csorba csuprot és bűzlő marha-lábszárcsontot kotortak elő, ám a két fellogatott díszmadár csak meg-megcsördült egy-egy találatra. Végül egy arra sétáló öregúrtól elkérték a csontfogantyús, „Abbáziai emlék” feliratú görbebotját, és egy markos legény azt dobta fel, mire a Rákosi-szobor lecsörömpölt a járdára, de nagyot reccsenve kettétört a kalapos bácsika cifra sétapálcája is.

BÁBEL TORNYA

Hol láttam ezt az arcot, nem tudom. Talán egy belvárosi utcafordulóban, talán egy sárgult fényképen: tizenhat-tizenhét éves lehetett a

lány, vattakabátban állt két nyiszlett
legény között. Kezében géppisztoly. Szőke fürtjei elő-
kunkorogtak micisapkája alól. Az utcaképet – rom-
tenger, kiégett tank, bezúzott kirakat – nem sikerült
azonosítanom. Csak telihold-kerek arcára és
világító szeme párjára emlékszem, ahogy sugárzik a
szürke és vigasztalan háttér előtt. Semmibe-foszlott,
neve-sincs melós-lány, aki másnap tán elesett és
tömegsírba vetették, vagy az akasztófa elől
nyugatra szökött, az Ígéret Földjére
Bábel tornyát építeni.

LILA SÓVIRÁGOK

Ruszi tankok és harckocsik százai torlódtak fel Bereg-
szászbán, közel az országhatárhoz, többek között a
Bocskai utcán, dédapám hajdani háza előtt. A város telefon-
központját katonaság szállta meg. Senki sem tudta
értesíteni a forradalom lázában égő pestieket, hogy
valami szörnyűség készül. Amikor megkérdezték a ruszkitat,
mi fog történni, csak ennyit mondtak: Szjuez – vagyis hogy ők a
szuezi válság miatt táboroznak itt. Hosszú sorban várták
a bevetést, végig a főtéren, a valahai Zsinagóga előtt, a
katolikus templomnál, ahol a legenda szerint a tarpai
jobbágy, Esze Tamás bontotta ki a Vezérlő Fejedelem
trikolórját, egész az arдай Rákfogóig meg a Bábotkáig, ami a le-
csapolt Szernye-mocsár emlékeztetője, és ahol lila sóvirágok
árválkodtak az őszi verőfényben.

UGRIFÜLES

Szeszélyesen
aratott a halál: lekaszabolt postást, versfaragó
hivatalnokot, vizesnyolcast, cirokseprűjét
markolva rikácsoló csoroszlyát, tenger tornyos hullámain
álmodó – csörömpölő vasvödrökkel meg gubancos
kötelekkel tüsténkedő – báva hajós-
inast. Ugrifüles diákat, finomkodó muzsikust, tonzúrás
papot, báránymaszkot viselő pribéket és
handabandázó kocsmatölteléket. Hórukk-legényt, börtönből
szélnek eresztett besurranó tolvajt, és tetovált
gavallérjával tánclépésben pipiskedő – méhében holnapi
csecsemők ígéretével tangóharmonika-zenebonára szökdécselő –

csitri-leányt, akinek sejtelve sem volt a túli világról.

TEJFELES-KÉP

A vakolata-hulló ferencvárosi bérház előtt három kiégett veres-csillagos ruszki tank torlaszolta el az úttestet. A benzines-palackot dobáló suhancok messze jártak, amikor egy szakasz megrohamozta az épületet. Az emeleten senkit nem találtak – a lakók a félhomályos pincében szorongtak. Közülük kiemelték egy szökött kiskatonát, aki bekérezkedett a házba. Még annyi ideje se volt, hogy átöltözzön. A vodka-szagú bakák kiterelték a tejfeles-képű legényt a szomszédos grundra. A tiszt – fegyverére csapva – intett a megszeppent lakóknak: senki se moccanjon, amikor felugatott a géppisztoly a sitt- és szemét-borította telek felől.

HARMONIKASZÓ

Tán görög volt. Kobrának szólították rövidlátó szemüvege miatt. Súlyos haslövessel vitték le társai a pincébe, ahol napközben meglapult négyfős felkelőcsapatuk. Innen törtek ki éjszakánként a Józsefváros sikátorain fel-alá csikorgó-csörömpölő tank- és harckocsi-oszlopokra. Jól-rosszul bekötözték, ám amikor rajtuk ütöttek, magára kellett hagyniuk. Fegyverropogásban menekültek a társai – mind elesettek, többé a hírüket sem hallotta. Háromnapi sebláz után kimászott egy pinceablakon és valahogy hazatámolygott. Messziről hallotta, ahogy a Kálvária-téren trepakot járnak harmonikaszóra a ruszkiak.

JÁNOS JELENÉSEI

Mindig borzongva olvastam öreg Bibliánkban János Jelenéseit, melyek mintha élém elevenültek volna azokban a hol ködös, hol verőfényes napokban. Perzselő tüzek, felmeredő kardok. Ablakok tükrében a fáklyák és a gyertyák imbolygó lángjai. Tűzfalak sejtelmes

ábrái közt a Csillag meg a Kulcs. A Lófej és
a veres holdon álló
Asszony – lábánál a fogukat
csikorgatók. A tengeredő romok között
robogó harci szekerek. Az angyali hírnök meg a hamis
próféták lázbeszéde. A bösz fenevad előtt
arcukra borulók, a gyászos harang-
bongás meg a parkok jelöletlen földkupacai.

PRELÚDIUM ÉS FÚGA

Trapp-trapp, évtizedek óta halad a menet-
oszlop. Vigyorgó arcok, kimeredt pupillák. Surrogó
bakancsok. Süvítő golyók közt lépve látók, látva lépők. Kormos
zászlót lobogtatók. Félálomban kísértő kölykök, nénik, bohó
bakák. Egy-egy fekete kalap, kamásni, görbebot. Surrog a
pillanat. A sor véget sosem ér. Egy-egy sikoly el-
szabadul. Tódulnak rajongók, ugrifülesek, balgák, kivagyiak. Egyik
térdre hull. Lánctalpak vagy bitó felé tolong tovább a
társa. Tovább csak tovább,
trapp-trapp, forgó kerekek közt láthatatlan szellemalakok. Szó benn-
szorul. Kopott kabát és esernyő megfakul. Gomolygó füstben vész-
madarak, bicegők – férgek étkéül feledve. Nevük néhány
levegőre írt betű. Fantaszták, született vesztesek, holnap-
álmúak. Nincs, aki az idő szövetét felfejtené

Könyvtervek, tipo-önarcképpel (2010)

G Á L J Ó Z S E F

Az Otthon mozitól

a Weöres Sándor Színházig

BESZÉLGETÉS BONYHÁDI KÁROLY

TERVEZŐGRAFIKUSSAL

Nincs még egy olyan művész a szűkebb környezetünkben, akinek munkáival annyi ember találkozott volna, mint az övével. A Weöres Sándor Színház plakátjai, műsorfüzetei, a Savaria Múzeum programfüzetei, könyvborítók, évtizedekkel előbb különböző üzemek termékeinek propagálása, például a Vas Megyei Tejipari Vállalat egykori dobozos tejének csomagolásterve – az ő munkája. Az alkotó Bonyhádi Károly, akinek nevét a nagyközönség ugyanúgy kevésbé ismeri, mint ahogy tervezőgrafikus kollégáit sem. Mesterség és művészet, a hétköznapi képi tájékoztatók vonzó megoldása, a folytonos figyelemfölkeltés – ez a napi munkája.

GYERMEKÉVEK – ISKOLÁSKOR

Volt-e a családban a felmenőid között olyan ember, akinek valamilyen köze volt bármilyen művészeti tevékenységhez?

Nem, vagy legalábbis nem tudok róla. Szüleim – mindketten – elektromérnökök. Édesapám kimondottan kreatív ember volt, elsősorban a szakmájában. Apró alkatrészekből otthon például megépítette az első tévékészülékünket, így már 1958-ban nézhettük a Magyar Televízió adásait. Emellett amatőr bűvész is volt, meg fotózott is. Tőle örököltem meg az első fényképezőgépet egy profi, nagyfilmes tükörreflexes kamerát.

Ma úgy érzem, hogy az alapvető, a művészetekkel kapcsolatba hozható impulzusok, inspirációk elsősorban nem a családból, sokkal inkább lakóhelyem szűkebb környezetéből értek. Amikor megszülettem – 1951-ben – a szüleimmel Budapesten egy moziban laktunk a nyolcadik kerületben. A Beniczky utcában működő Otthon Filmszínházról van szó, ahol egyébként *Sándor Pál* Szabadíts meg a gonosztól című filmjének egyik jelenete is játszódik. A lakásunkba a mozi bejáratán keresztül, a nézőtérre vezető oldalsó folyosóról lehetett bejutni. 1952 után, néhány évig – amikor munkájuk mellett a Műszaki Egyetemet végezték esti tagozaton – a nagyszüleimhez kerültem és csak a hétvégeket töltöttem otthon. Ilyenkor a jegyszedők már érkezésemkor széles mosollyal invitáltak az éppen vetített filmekre, de én főleg, az akkor még ritkábban játszott színes filmekre, és természetesen a rajzfilmekre voltam elsősorban kíváncsi. Így elmondható, hogy a mozi, a film, gyermekkorom maradandó élményei közé tartozott.

Gyermekkorom másik fontos meghatározó helyszíne az a hetedik kerületi bérház, ahol apai nagyszüleim éltek. Innen jártam a közeli Rózsák terei óvodába, később, amikor a szüleimmel mi is ebbe a házba költöttünk, a Hernád utcai zenei általánosba. Ennek a háromemeletes háznak körfolyosóra nyíltak a lakások ajtói, ablakai, így a lakók élete sem maradhatott teljesen rejtve. Különösen nem egy világra rácsodálkozó, nyitott szemű, érdeklődő kisgyerek számára. A házban főleg idősebb, legkülönbözőbb foglalkozású és társadalmi státuszú lakók éltek, akik egyvalamiben megegyeztek: mindenki szívesen fogadta a gangon játszadozó, időnként rájuk nyitó, nagydumás kisserácot. Itt láttam és kóstoltam először *Klein néni* reggeli feketekávéja mellé fogyasztott pászkJát és innen vitt a korábbi háziúr felesége, *Hartmanné* néni néhány alkalommal a Gerbeaud cukrászdába rigójancsit és Rákóczi túróst nassolni.

A harmadik emeleten lakott egy idős házaspár, *Déri Antalék*, akik színházi emberek voltak és a közeli Erkel Színházban dolgoztak: a férj statisztaként, felesége pedig jegyzedőként. Több tucat előadást nézhettem meg, amelyekre magukkal vittek, de az igazán maradandó élményt az jelentette, hogy Déri bácsi többször körbe vezetett a színház „egyszerű halandók” számára rejtett, függöny mögötti világába, a kelléktártól a jelmeztáron át a bedíszletezett színpadig. Mindezt néha úgy, hogy ő már „talpig” maszkban-jelmezben várt az esti föllépésre. Az így rám zúduló élmények után mi sem volt természetesebb, hogy a színészmesterség lesz majdani hivatásom. Céлом eléréséhez Déri bácsi próbált útravalót adni. Verseket kellett megtanulnom, majd amikor azok instrukcióit megfogadva pátosszal telve elszavaltam neki, ő kissé rezignáltan megjegyezte, hogy a számára etalon *Somlay Artúr* ezt egyelőre jobban csinálja.

Nagyapám művelt, olvasott ember volt. Ő szerettette meg velem az olvasást, vele jártam először a közeli Szabó Ervin Könyvtárban. Kilenc-tíz évesen viszont már önállóan fedeztem fel a magam számára vonzó programokat. Egyedül jártam a Nemzeti Múzeumba, de a kedvenc a Vajdahunyadvár romantikus környezetében található Mezőgazdasági Múzeum volt, ahol egy „mártízévesnagyfiú” számára rengeteg izgalmas, felfedezni való volt látható: a Kincsem életnagyságú szobrától a spirituszban úszó preparátumokig. Mindezek mellett nem maradhattak el a filmélmények sem. A környéken minden második utcasarkon egy-egy mozi állt, így annyit jártam moziba, amennyit csak a zsebpénzem megengedett. A legolcsóbb, két forintos, első sorba szóló jegyekre így is futotta, akár hetente többször is.

1961 végén nagy változás állt be családjunk életében. Szombathelyre költöttünk, mert szüleim a városban akkor letelepedő Remix Rádiótechnikai Vállalat műszaki vezetői lettek. Mindez számomra új helyzetet is jelentett, az addig megszokott pesti életem alaposan megváltozott. A veszteségek mellett azonban számos új lehetőséget is hozott a költözés. Az új iskolám, a Tolbuhin Utcai Általános Iskola, (*ma Hefele Menyhért Szakgimnázium a Szent Márton úton GJ*) rendezvényein rendszeresen megcsillanhattam korábbi színészi ambícióimat. Énekeltem, paródiákat adtam elő, bűvészmutatványokkal léptem fel társaim és tanáraink előtt. Mindezekhez társult hamarosan egy addig, számomra nem gyakorolt műfaj, a bábozás. A szombathelyi Ba-

golyvárban működő gyermek bábszakkörbe való kerülésem hozta meg az új élményt. A bábozásba hihetetlen intenzitással vettem bele magam és csoportunk számos sikerének részese lehettem. Hamarosan – még felső tagozatosként – a városban az akkoriban alakuló felnőtt bábcsoportban találtam magam. Országos fesztiválokon léptünk fel, ahol nagyon sok szakmai tapasztalatra tettem szert.

A nyári vakáció zömét nagyszüleimnél töltöttem Budapesten. A kedves Déri házaspár segítségével bejuthattam az Állami Bábszínház próbatermébe, ahol bepillantottam egy professzionális bábszínház kulisszatitkaiba. Napokon keresztül, vendégként „testközelből” figyeltem meg egy akkor előttem formálódó, új előadásuk próbáit, kezembe foghattam a kor legkiválóbb bábtervezőinek, *Bródy Verának*, *Kiss Ivánnak* csodálatos bábfiguráit, díszleteit.

Ekkor már a bábozás nem csak szereplést jelentett számomra, hanem saját bábjaim, díszleteim elkészítése is fontos részévé vált mindennapjaimnak. A rajzolás, a tervezés, a különböző anyagokkal való kézműves foglalatosság indíthatott el bennem egy más irányú érdeklődést is. Megtapasztaltam, hogy a fantáziámban megszülető vizuális ötleteimet hogyan tudom tárgyi valójukban elkészíteni. Akkor még nem tudhattam, hogy kreativitásom ilyenét való megélése későbbi életemben is meghatározó lesz.

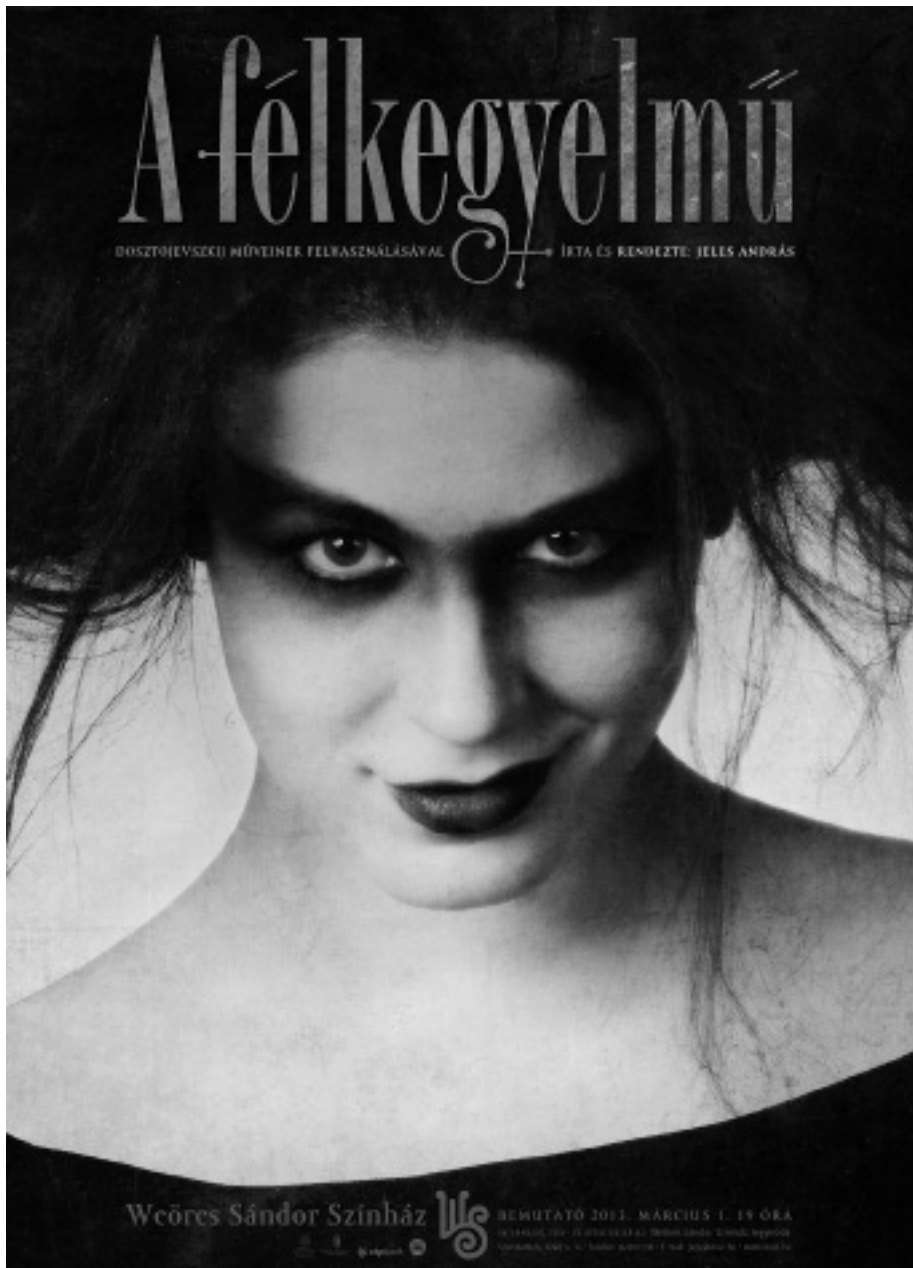
1965-ben kezdtem el középiskolai tanulmányaimat a Kanizsai Dorottya Gimnázium német tagozatán. Ebben az időben kezdte felváltani bennem a korábbi szereplés okozta jóleső érzést egy lámpalázás, szorongó állapot. Talán a kamaszkor, talán szüleim válása okozta-e, nem tudom. Mindez arra a döntésre kényszerített, hogy abba hagyjam a bábjátást. Nem kellett viszont mindent teljesen feladnom. A bábok a parvánról egy tárgyasztalra kerültek át, ahol filmkamerával, a kockánként felvett képsorozat megelevenítette a figurákat. Ez a műfaj – az animációs film – lett a következő kiválasztottam.

Egyik alkalommal nagyszüleim szomszédainál felfigyeltem egy szekrénypolcon álló bábfigurára. Mint kiderült, ez *Foky Ottó* egyik filmjének szereplője volt. Ekkor tudtam meg, hogy szomszédaink – *Hap Magda* és párja, *Czipauer János* – vágóként a Pannónia Filmstúdióban dolgoznak. Ettől kezdve folyton a nyakukon lógtam, és ha csak tehettem, kijártam hozzájuk a stúdióba. Ott ültem a vágósobába és a vágóasztalukon nézhettem a készülő rajz- és bábfilmeket.

Még korábban, kedvenc rajzfilmrendezőmnek, *Dargay Attilának* is írtam pár sort, amire nem sokkal később meg is érkezett a válasz. Meghívott a stúdióba. Bemutatta a rajzfilmkészítés teljes munkafolyamatát, végigjártam a filmgyár számomra felfedezetlen munkaszobáit. Első animációs leckéimet is tőle kaptam.

Itthon egy 8 mm-es filmkamerát vásároltam, és elkezdtem az élmények hatására rajz- és bábfilmet készíteni olyan elszántsággal, hogy az iskolába járás helyett is inkább ezt csináltam. Ekkor már harmadikos voltam, és annyi igazolatlan órát sikerült összegyűjtenem, hogy ennek iskolaváltás lett a következménye.

Sopronban, a Berzsenyi Gimnáziumban kellett folytatnom a középiskolát, ráadásul kollégistaként. Nehéz volt a kollégiumi lét megszokása, kis idő múlva viszont

A félkegyelmű, színházplakát (Rendező: Jele András – 2013)

itt is adódott egy váratlan lehetőség. Kiderült, hogy az egyik kollégiumi nevelőtanárom, *Fejér Zoltán* amatőr festő volt. Felfigyelt rajzkészségemre és bevont a kollégium akkor szerveződő képzőművészeti szakkörébe. A kör különszobájában – a legaktívabb tagként, többnyire egyedül – folytathattam az animációs filmjeim készítését. Így a „száműzetésem” hátralévő időszakában, ha lehet még nagyobb szabadságot éltem meg, mint odahaza.

Világos volt számomra, hogy animációs filmezéssel szeretnék foglalkozni, és mivel tudtam, hogy rajzfilmrendező-képzést az Iparművészeti Főiskolán indítanak, ezért az érettségi után ide adtam be a jelentkezési lapomat. Balszerencsémre abban az évben (sőt, ezt követően még hosszú ideig) nem indították ezt a szakot. Ezért alkalmazott grafikán felvételiztem helyette, de erre (akkor még) nem voltam megfelelően felkészülve, így (teljesen jogsosan) nem is vettek fel.

A FOTÓMŰTEREMBEN

Hogyan alakult a további sorsod?

Hazakerülve átmeneti megoldásként az Iparcikk Vállalat dekorációjához mentem dolgozni. Utólag kiderült, ez is jó választásnak bizonyult. Az első időben kirakatokban mozgó bábfigurákat készítettem, majd dekorációs grafikusként, a szakmát folyamatosan tanulva, reklámfeliratokat, reklámtáblákat festettem. Kiváló mestertől tanulhattam: *S. Unger Károlytól*. Ő vezetett be a betűírás, a tipográfia világába. De nem hagytam abba a rajzolást sem, karikatúrákat készítettem, melyek meg is jelentek a Vas Népében, évekkel később pedig a Magyar Ifjúságban is. Unger Karcsi bácsi révén ismertem az akkori, szombathelyi képzőművészeti élet több szereplőjét, például *Horváth Jánost, Majthényi Károlyt, Jaksa Pista bácsit, V. Tóth Lászlót, Krieg Ferencet, Csonka Ernőt, Vértesi Pétert*. Ők gyakran jöttek be hozzá egy-egy baráti beszélgetésre, melynek így én is részese lehettem. Alkalmazott grafikai feladatokkal is a munkahelyemen találkoztam először. A nyomdatechnikai ismeretek elsajátítása után már külső megbízásokat is kaptam: a Magyar Hirdetőnek készítettem reklámgrafikákat. Bár szakmai tudásom folyamatosan gyarapodott, tudtam, mindez még nem elég. Alkalmazott grafikával foglalkozó magyar nyelvű szakkönyvek ebben az időben még nem voltak, viszont cégünknek sikerült néhány külföldi grafikai szaklapot rendelni (Interpress Grafik, Novum Gebrauschgrafik és Graphis). Így rögtön a világ legkiválóbb grafikusainak munkái jelölhették ki számomra az elérendő célt. A lapok tipográfiai inspirációin túl azok képanyaga is mély benyomást gyakorolt rám, és nagy szerepük volt abban, hogy fényképezni kezdtem.

A hetvenes évek végén belkereskedelmi-reklám szakképesítést szereztem, és ezzel belépőjegyet váltottam a reklám világába. Gyakori résztvevője lettem a Magyar Reklám Szövetség Grafikus Szakosztálya budapesti rendezvényeinek. Végre profi tervezőgrafikusok társaságába kerültem, tőlük nem csak szakmai tanácsokat, hanem szakmai megerősítést is kaptam. Bár ekkor már néhány éve grafikai munkáimmal

rendszeres résztvevője voltam a Békéscsabai Alkalmazott Grafikai Biennáléknak is, de a biztatást, a végső lökést a szakosztály egyik vezetőjétől, *Gyárfás Gábortól* kaptam: jelentkeztek a Művészeti Alap következő évi tagfelvételére. Tanácsát megfogadtam, és 1982-ben, nagy öröömömrre, felvettek a Művészeti Alap Alkalmazott Grafikai Szakosztályába. Ez hatalmas elismerést jelentett számomra: főiskolai végzettség nélkül elértem, hogy ettől kezdve Alaptagként jogszerűen végezhettem a minden típusú tervezőgrafikai tevékenységet.

A diákkorhoz kötődő bábozás, animációs filmkészítés után mindennapi tevékenységében megjelent a fotográfia.

A fotózás mindig fontos szerepet játszott az életemben. Amíg az alkalmazott grafika számomra főleg a szakmai kihívást jelentette, addig a fotózás leginkább az önkifejezés eszköze.

Az 1970-es évek végétől Szombathelyen a *Dallos László* vezette 2K fotócsoport tagjaként kapcsolódtam be az akkori magyar fotográfiai élet progresszív vonalába. A csoport a Vasi Műhely kiállításai mellett számos hazai fotókiállítás rendszeres résztvevője volt: többek között a Szegedi Szalon, Esztergomi Fotóbiennálék. Az 1979-es Fialat Művészek Klubjában rendezett kiállításunk sikere nyomán hárman (*Rosta József, Liszy János* és jómagam) felvételt nyertünk a Fialatok Fotóművészeti Stúdiójába (Dallos László ekkor már stúdiós volt). Ez az intézmény volt hivatva akkor a fiatal fotósok felsőfokú képzésére, mivel akkor még nem volt a magyarországi művészeti főiskolákon önálló fotó szak. Így lettem 1982-től vendéghallgatója, majd 1982-től 1987-ig tagja a Stúdiónak. Az itt létrehozott fotóinkat hazai és külföldi kiállítóhelyeken mutattuk be, – a Nemzeti Galériában, a Műcsarnokban, az Ernst Múzeumban, Olaszországban és Japánban is. 1983-ban stúdiós színopszis anyagomból nyílt egyéni kiállításom a Fialat Művészek Klubjában, amit később Szombathelyen is bemutattam. Az ekkor készült fényképeim több folyóirat és könyv válogatásába is bekerültek: *Mozgó Világ* (1980), *Fotóművészet* (1983) *Leletek a magyar fotográfia történetéből* (1983) *Formations* (1986, USA), *Il nudo fotografico nell' Europa dell' Est* (1988, Bologna).

A stúdiós időszakban készült (1979–1986) képeimet a „mediális fotográfia” tárgy körébe sorolnám, ami kizárólag csak a fényképezésre jellemző valóság-leképzés sajátosságait kutatta. Kékre színezett fotóimon véletlenszerűnek tetsző képkihívásban, élőnek tűnő kirakatbabák, aktok, tükrök és geometrikus terek jelentek meg. A filmnegatívon rögzített felvételeim, egy újabb (kreatív) fotográfiai eszközzel: a fotólaborban készített nagyítással nyerték el végső vizuális formájukat, jelentésüket. 1987-ben, ötéves stúdiós tagsági viszonyom lejártával, kísérleti fotográfiai korszakom is véget ért.

A fotós korszakod be is fejeződött?

Nem fejeztem be, kapcsolatom a fényképezéssel nem szakadt meg teljesen. 1986 és 1996 között barátommal, Dallos Lászlóval belecsoportunk a reklámfotózás világába. Cégek termékreklámjának elkészítésére kaptunk folyamatosan felkérést. Azokban az években szinte valamennyi – nagy részük mára megszűnt – kisebb nagyobb megyei vállalat (Sabaria Cipőgyár, LATEX, REMIX, Claudia Ipari Szövetkezet, Répcelaki Szénsavgyár, Opel, Vas Megyei Tejipari Vállalat) fotóanyagát Laci professzionálisan felszerelt fotóműtermében készítettük el. A kettőnk közötti szereposztásban Dallos Laci volt a fotós, én meg a többi (grafikus, világosító, stylist, dekoratőr).

Ebből a munkakapcsolatból és barátságból időközben egy saját üzleti vállalkozás is született, amelyhez induláskor *Lobler Ferenc* és *Navratil Ferenc* grafikus is csatlakozott, így négyen megalakítottuk a GRAFIT STÚDIÓT.

Jól tudom, hogy a GRAFIT STÚDIÓ csak néhány évig működött?

Valóban. A stúdió létrehozásának legfőbb szándéka egy komoly számítógépes eszközpark létrehozása volt, amivel mi alkotók, a tervezéstől a nyomdai előkészítésig saját kezünkben tarthattuk volna a nyomdába kerülő munkáinkat. A nyomdák már színbontott, levilágított filmet kaptak volna tőlünk. Mindez a maga teljességében, a beruházás finansziális nagyságrendje miatt nem valósult meg. 1991-ben ugyan megvásároltuk az első Apple számítógépeinket, de ezt mindannyian saját erőből, saját használatra tettük meg, így a Stúdió további formális működtetése okafogyottá vált. Barátságunkra és munkakapcsolatunkra ez a „szakítás” szerencsére nem volt negatív hatással.

10 év elteltével, 2002-ben tértem vissza a fényképezéshez, de ez már a fotográfia új korszakának eszközével, a digitális fényképezőgéppel folytatódott. A digitális fényképezés számomra két felhasználási lehetőséget kínált: egyrészt az autonóm képi önkifejezés eszközeként saját kiállítási anyagaim létrehozását, másrészt az alkalmazott fotográfia irányát, ezen belül a tárgy- és divatfotózást. 2002-ben *Veres Éva* iparművész ékszeréről készítettem fotósorozatot, amely előzménye volt a *Fényelemek* című kiállításomnak, amit 2003-ban a szombathelyi Művészetek Házában, bővített változatait 2004-ben a veszprémi Csikász Galériában, 2005-ben pedig a répcelaki Művelődési Központban láthatott közönség.

2004-ben indult egy reprezentatív wellness folyóirat, a Pannon Termál Magazin. A lap főszerkesztője, *Majthényi László* kért fel a magazin művészeti vezetésére. Feladatomban nem csak a lap grafikai oldalszerkezetének layoutjának (oldalszerkezet) megtervezését és képszerkesztését jelentette, hanem a lapban megjelenő fotók és címlapfotók elkészítését is. Ez a közel öt éven keresztül folyó munka, több ezer stúdiófotó és a külső helyszíneken, wellness szállodákban és fürdőkben készített imázs-fotó elkészítését eredményezte. A magazinokon túl a kiadó több éven keresztül

megjelentette elegáns, nagyméretű falinaptárát, melynek grafikáit és fotóit is én készítettem.

A magazin válogatott fotóit Kékló képek címmel láthatta a közönség 2008-ban a Művészetek Háza pincegalériájában.

A lap indulásától kezdve a fotózásokon *Szigeti Vanda* volt legközelebbi munkatársam. Vanda egykor tanítványom volt a Művészeti Szakközépiskolában, a MOME elvégzését követően, textilművészként SPOSA név alatt létrehozta saját ruhamárkáját. 2004 óta folyamatosan, kölcsönösen segítjük egymás munkáját: Vanda, mint stylist vagy designer (elvétele modell), én, mint grafikus, fotós – olykor mentor.

A rendszerváltás után hamarosan megszűntek azok a vállalatok, a kulturális intézmények egy része is, amelyeknek évekig dolgoztál.

Szerencsémre a kulturális intézmények nagyobb része megmaradt, vagy átalakult. A kulturális termékek megjelentetésébe nem szól már bele (a megszűnt) Kiadói Főigazgatóság. Így a megmaradtaktól vagy átalakultaktól, az újonnan szerveződőktől azóta is folyamatosan kapok megrendeléseket. Számos kulturális rendezvény plakátja, kiadványa az én munkám. Terveztem különböző CD-borítót több együttesnek (Anima Sound System, General Harmony Singers, Strong Deformity). Rendszeres megbízást kaptam Szombathely Polgármesteri Hivatalától, a Megyei Művelődési és Ifjúsági Központtól (megszűnt), könyvtáraktól, a főiskolától. Hosszú évekig terveztem a Martineum Felnőttképző Akadémia kiadványait, a szombathelyi kulturális események programfüzetét. A Savaria Múzeum és tagintézményeinek havi programfüzeteinek, katalógusainak, plakátjainak tervezése is a feladatomban. Néhány rövid életű (Vasgyűrű, 1997 – gyermekmagazin, Dzsungel, 1995 – könnyűzenei magazin) és a ma is megjelenő hetilap, folyóirat: Savaria Fórum 1995, 2007, Vasi Magazin, 1997, Vas Megye, 2008, a megyei önkormányzat lap tervezése is az én munkám volt. A Pannon Termál Magazinról már szóltam.

A Weöres Színházról külön kérdezlek. Folytassuk a megkezdett emlékezést!

Ki ne tudná, hogy a rendszeres megbízás a megrendelő és a „munkavállaló” kapcsolatának az eredménye. A jó munkakapcsolatok – idővel – akár barátsággá is válhatnak. Én legalábbis így gondolok arra a megrendelői körre, akikkel hosszú ideje kiválóan tudunk/tudunk együttműködni. Néhányuk nevét a teljesség nélkül meg is kell említenem. A névsor: *Feiszt György, Horváth József atya, Fűzfa Balázs, Orbán Róbert, Zágórhidi Czigány Balázs, Kiss Gábor, Majthényi László, Katona Attila, Czenki Zsuzsa és Jordán Tamás.*

Föltétlen szólnom kell külön is *Székely Ákosról*. Neki köszönhetem, hogy útítársa lehettem a közel egy évtizedig tartó „joyce-i utazásnak” (*Joyce leghíresebb műve az Ulysses, amelynek egyik szereplője a szombathelyi származású Virág Lipót, aki Fő tér 16. számú házban lakott. Az éves megemlékezés ide kapcsolódik. Gf*). Székely Ákos in-

dította útjára a Blooms'day alkalmával megjelenő Leopold Bloom című progresszív művészeti mappát – ennek tervezői munkáit is rám osztotta, – amelybe a magyar és nemzetközi mail-art művészek egyedi alkotásai kerültek be. A Blooms'day másik programja a magyar tervezőgrafikus szakmát is megmozgatta. Ebből az alkalomból évente június 16-án népes művészcsapat érkezett Szombathelyre, egy másik művészeti mappa, a Dáblin című alkotói. A 30-40 oldalas nagyméretű, reprezentatív grafikai-kiadvány lapjai fölkerültek a Képtár, az Irokéz Galéria vagy a Művészetek Háza (mára megszűnt) Pincegalériájának falaira. Az albumot, a kiállítást pedig akár haza is vihetted a közönség. Az albumban látható munkák naprakész összképet adtak a hazai, tipográfiai irányzatokról.

A SZÍNHÁZ

És most a Színház! A Weöres Sándor Színház, amely különös helyet foglal el munkásságodban. Plakáttervezői tevékenységednek bizonyára a Színház lett a virágkora. Ha más módon is, de úgy látszik, általa valósult meg gyerekkori álmod. Részese lettél a színház világának. Hogyan kerültél a színház „közelébe,” hogyan lettél grafikai arculatának alakítója? Hogyan született meg az embléma ötlete?

2007 őszén, az alakuló új színház arculatának grafikai megtervezésére néhány grafikus kollégával együtt engem is felkértek. *Jordán Tamás*, a színház – akkor még leendő igazgatója – szeptemberben közölte velem a jó hírt: a zsűri az én pályamunkámat fogadta el, így lehetőségem nyílt az arculatterv megvalósításához. Az új színházat Weöres Sándorról nevezték el, így a logótervem kiindulásaként az író monogramját választottam alapmotívumként. Két variációt készítettem. Pályázatomban – a hozám közelebb álló logó – WS jele egy stilizált labirintust formázott, utalva a szerző egy korábbi művének fő alakjára, a Theseusra. A nyertes logóm azonban nem ez, hanem a másik változat lett, ahol az összekapcsolt WS-jelnek többféle értelmezése is lehetett: Szombathely ókori történelmére utaló római oszlopfő a W betűben, a költészetet szimbolizáló stilizált lant alakja, vagy az S betű – szintén ókori ornamentikát idéző dupla spirálja.

Mire terjed ki színházi megbízatásod?

Feladataimhoz Jordán Tamás nagyfokú szabadságot biztosított. Azok átfogják a színház szinte minden olyan kommunikációs formáját, amelyek vizuális elemeket tartalmaznak. Ezek egyfelől a színház arculatának grafikai megjelenítésére: logó, névjegy, levélpapír, belsőépítészeti információs rendszer, belépőjegyek, bérletek, havi műsorfüzetek és egyéb propagandaanyagok, kiadványok tervezésére, másfelől konkrét színházi előadások, rendezvények grafikai anyagainak: plakátok, műsorfüzetek, szórólapok, DVD-borítók tervezésére terjednek ki.

színpadra alkalmazta és rendezte: Jordán Tamás NEMES SÁNDOR SZÍNHÁZ. Bemutató: 2012. március 14.

Rokonok, színházplakát (Rendező: Jordán Tamás – 2011)

Azt mindenki tapasztalhatja, hogy az utóbbi években, évtizedekben az egykor változatos, színvonalas kulturális plakátok nem csak kiszorulóban vannak, hanem el is tűntek az utcáról. Ebben a helyzetben különleges ajándék egy grafikusnak, ha ilyen műfajú felkéréseket kap. A Weöres Sándor Színház évi 8-10 bemutatója az egyedi plakátok megtervezésén túl arra is lehetőséget teremt, hogy azok, magukon viselve tervezőjük stílusjegyeit, összeadódjanak a színház már meglévő grafikai képével, tovább gazdagítva azt.

Mennyire kell együtt dolgozni a rendezővel, a díslettervezővel? Ők megmondják, mit ábrázoljon a plakát?

A színház – más művészeti ágakkal összevetve – jóval összetettebb élményt adhat. Egyszerre képes hatni az irodalom, a zene és a látvány eszközeivel – mindezt jelen időben teszi, bevonva a nézőt a történésbe, a pillanat részesévé avatva őt. Ennek a világnak meghatározó résztvevője a rendező. A Weöres Sándor Színházban bemutatott darabokat – vendégrendezőként, évadonként visszatérve – a szakma kiválóságai vizik színre: *Valló Péter, Mohácsi János, Jeles András*, a cseh *Ivo Krobot, Béres Attila, Lukács Andor, Alföldi Róbert, Koltai Róbert, Rétyi Attila* – és nem utolsósorban a színház-direktor-rendező házigazda *Jordán Tamás*. Megtisztelő és egyben felelősségteljes feladat az említett rendezők színházi csapatának részese lenni.

Plakátjaim grafikai tervét többnyire a rendezővel való konzultáció nyomán készítem el, de gyakorta a már kész plakátterveimből választja ki a számára megfelelő változatot. A díslettervezővel lehetőség szerint a próbafolyamat elején egyeztetek, hiszen a darab látványvilága nem sokkal a bemutató előtt áll össze, de addigra már a plakát is nyomdakész.

Melyek a megjelenítés legfőbb elemei? Nagyon behatárol-e a költségvetés?

Természetesen, mint minden alkalmazott művészeti műfajban, a tervezőgrafikában is az alkotónak több szempontnak meg kell felelni. Egy színházi plakát esetében például annak tükröznie kell a művet, a rendezés koncepcióját, fel kell keltenie a közönség figyelmét – mindezt a grafikusművész interpretációjában, az ő kézjegyével. Színházi grafikáimban, plakátterveimen igyekszem egyszerű, tömör módon fogalmazni, amire különösen alkalmas a tipográfia eszköztársa. Sokszor az előadásokhoz egyedileg tipografizált címlogót is tervezek, ami a plakáton, műsorfűzeten és egyéb marketing anyagokon is megjelenhet. A plakátok képanyagaként gyakran saját készítésű monokróm fotókat használok fel.

A színházak költségvetése – köztudott – meglehetősen szűkre szabott, és ez egy vidéki színházra még inkább érvényes. Ez a korlátozás inkább a színházi marketing hatásfokát mérsékli, a tervezés művészeti oldalát ez nem érintheti – ellenkezőleg – még kreatívabb munkára sarkallja a grafikusot. Ilyen helyzetben egy plakátmegrendelés

nem csupán pénzügyi bevételi lehetőség a grafikus számára, hanem sokkal értékesebb annál: szakmai kihívás.

Egy tervezőnek jó hír, ha a színházi jegyiroda munkatársaitól arról értesül, hogy plakátjaira lelkes gyűjtők „vadásznak”, és ezt az örömet csak fokozza, ha az érdeklődés nyomán a színház elhatározza, hogy a legsikerültebb darabokból válogatott, nagyméretű, 12 oldalas plakátnaptárral lepi meg közönségét. Ez a 2014-es esztendőre meg is valósult.

Munkáid mennyire és hogyan tudják közvetíteni a színház arculatát?

A Weöres Sándor Színház népszínház abban az értelemben, hogy a színházi repertoár egyaránt képvisel művészsínházi és közönségsínházi vonulatot is. Ez a kettős igény a plakátjaimon is számon kérhető, azonban az ízlésemhez közelebb áll a tipográfiai kísérletező kedv és a korszerűbb képi formanyelv használata, de mindezt mindig keirek közé szorítja a kommunikáció „üzembiztos” működtetése.

Azt tapasztaljuk, hogy a kulturális plakátok szinte teljesen eltűntek az igénytelen kereskedelmi és politikai plakátok rengetegében. Az általad tervezettek azonban méreteik miatt így sem lennének észrevehetőek az óriásplakátok erejében. Hol láthatóak a tied?

Az eddig megszokott B2-es méretűek változatlanul láthatóak lesznek a színház jegyirodáiban, közintézményekben – iskolákban, néhány munkahelyen – elsősorban azokban az épületekben, ahonnan feltehetően a színházi közönség jelentős része érkezik. Újdonság, hogy a színház marketingesei tárgyalásának eredményeként néhány óriásplakát a frissen bemutatott, vagy hosszabb ideje repertoáron tartott előadások plakátjai is majd, megjelennek ezeken a hirdetőablakon.

KÖNYVVILÁG

Az utóbbi évtizedekben – nemcsak országosan – hanem egy-egy tájegység is szinte áttekinthetetlen mennyiségben jelentet meg könyveket. Fontosakat és érdekteleneket, elegáns, vonzó vagy felejthető külsővel. Ebben a tetemes könyvtermésben a te munkád is benne van. A megjelenő könyv alapja a kézirat. Megkapod. Ezután hogyan tovább? Első lépésként elolvasod, vagy nem?

A tervezés többnyire több hetes munka. Meghatározó a terjedelem és a műfaj. A tervező elkészíti a könyv layout tervét, ebbe a szerkezetbe helyezi el a szöveget, ami minden oldalon ebben a formában jelenik meg. Az eltérést csak a címnegyed és a fejezetcímek (ez lehet egy szám is) egyedi kialakítása jelenti. Az illusztrációkat is tartalmazza a terv. A borító a munka leglátványosabb része. A belső oldalak vizuális rendszere jelenik meg a címlap tipográfiáján is. Én a belső oldalak tervezésével kezdem, mások a borítóval. Egyéni munkamódszer kérdése. Összetettebb feladat a gaz-

dagon illusztrált könyv vagy reprezentatív album elkészítése. Többnyire a tervező végzi a nyomdai előkészítést – a fotók retusálását, színeinek finomhangolását. Ezt követi a korrektúrázás, a képes oldalakról próbanyomatok készítése, és ha mindez rendben van, mehet a nyomdába.

Milyen a küllemében jó könyv?

A tipográfiát alapvetően a mű stílusa, hangvétele, műfaja és témája határozza meg. Általában más tipográfiát kíván a szépirodalom, a képzőművészeti és fotóalbum, a tudományos munka. A betűtípusok kiválasztásával, a szövegbetűk méretezésével, a címrendszer megtervezésével, a szedéstükör kialakításával, az oldalakon szereplő egyéb tipográfiai elemek (léniák, bulettek, ligatúrák, iniciálék) alkalmazásával hihetetlenül gazdag eszköztár áll a tervező rendelkezésére. Ráadásul a csak tipográfiai elemekből való építkezés rendkívül kifinomult, de ugyanakkor erőteljes artikulációt eredményezhet, hiszen a betű egyidejűleg verbális és képi információt is hordoz. A betűkép maga is grafikai elem.

Azt is kérdezted, hogy a munka megkezdése előtt elolvasom-e a kéziratot. A szépirodalmat igen, de a tudományos könyvek esetében jobbra a szerző instrukcióira hagyatkozom. Mit tehettem volna akkor, amikor egy olyan angol nyelvű tudományos könyvhöz terveztem borítót, amelynek témája az agyi percepció és a hűrelmélet kapcsolata.

Létezik a másik véglet is. A tervező olyan szoros kapcsolatot tarthat a kézirattal, hogy annak értelmezését pusztán tipográfiai eszközökkel módosíthatja. Erősítheti a mondanivalót, de szembe is mehet vele. Például a sorok hosszának változtatásával meghatározhatjuk az olvasás ritmusát, a tipográfiai hierarchia megteremtésével irányíthatjuk az olvasó figyelmét, kiemelhetünk, tompíthatunk.

Sokan összevetik – nem is alaptalanul – a költészetet a zenével. A hangzó versek zenei érzetet kelthetnek. A tipográfia – vizuális költészet. Optikai elemek alkotják szövegét. A vonalak, sorok, ritmusképleteket idézhetnek. A papírlap felületének szabadon hagyása vagy kitöltése, a méretek kontrasztjának játéka – vizuális piano vagy forte.

Az eddig tervezett közel száz borító, illetve komplett könyv közül melyeket tartod a leg-sikeresebbeknek?

Megpróbálok néhányat felsorolni a különféle műfajok közül. *Hoffmann János*: Kődkárpit, *Szále László*: Iskola a láthatáron, *Kiss Gábor–Tóth Endre–Zágorhidi Czigány Balázs*: Savaria – Szombathely története I., *Devecseri László*: Napóraidő. *Duró Győző* szerk.: „Íme, hát meglettem hazámat...” Thália új otthona Savariában, *Varga Virág*: Szerzád, *Tóth Wanda*: Tükrötök vagyunk mind, *Rezeda Kázmér*: Minden úgy van, A szárnyas idő, *Zsámbéky Monika–Németh József*: A szombathelyi püspöki palota, *Kelemen Zoltán*: Középkorom, *Garzuly Ferenc*: Ismeretlen évszak, *Eva Déli*: The Science of consciousness.

A KATEDRÁN

Néhány évig tanítottál a szombathelyi Művészeti Szakközépiskolában (ma Szakgimnázium). Mit jelentett a tanítás?

Néhány év valójában majdnem két évtizedet jelentett. 1996-tól 2015-ig tanítottam a szombathelyi Művészeti Szakközépiskolában grafika szakon. Ezt követően – a mai napig is – évente néhány szakórát, néhány workshop erejéig tartok előadásokat az iskolában.

A kezdetről: 1996 nyarán keresett meg *Sellyei Tamás* barátom azzal, hogy meghívták a művészetibe, az éppen akkor megüresedő tanári posztra tervező grafikát tanítani. Mivel akkor ő még (friss diplomásként) egy budapesti grafikai stúdió munkatársa volt, csak úgy tudta ezt elképzelni, ha közösen vállaljuk a grafikatanítást.

Invitálására némi gondolkodás után igent mondtam, és miután az iskola vezetői elfogadták ezt a „kettős szereposztást” – ősztlől már a katedrán találtuk magunkat.

Óráinkon kiválóan tudtunk együttműködni, mivel szakmailag és emberileg is nagyon hasonló módon éreztünk, gondolkodtunk. Mindketten a biztos tipográfiai alapkából építkező, letisztult gondolatokat közvetítő tervezőgrafika elsődlegességét tartottuk/tartjuk igazán fontosnak. Ezt igazolhatja számos diákunk sikeres tanulmánya a művészeti egyetemeken, majd figyelemre méltó szakmai pályafutása.

A grafika szakon közösen tartott tervezőgrafikai óráink mellett több évig önállóan is tanítottam a művészetiben elsősöknek betűtörténetet, betűírást, harmadéveseknek digitális fotográfiát, (2010–2015 között) műtermi fotózást és világítás technikát is.

A tanítás fontos, izgalmas feladatot jelentett számomra. Folyamatosan frissíteni, aktualizálni kellett az átadandó szakmai tudásanyagot. Mivel mára a tervezőgrafikus legfontosabb munkaeszköze a számítógép, ez az állítás ránk fokozottan igaz. Az újdonság megismerésére való késztetést sohasem éltem meg teherként, hiszen ez egybe esett természetes kíváncsiságommal.

Szerencsésnek érzem magam, hogy megtapasztaltam azt a jóleső érzést, amit megszerzett tudásom átadása jelentett tanítványainknak. Figyelemmel kísérem pályájuk alakulását, büszke vagyok sikereikre. Néhányukkal nem csak grafikusként, de tanárként is kollegiális kapcsolatba kerültem, hiszen mára már többen a művészetiben tanítanak közülük. Végezetül néhány név Tamással közös grafikus tanítványaink listájáról, akikre érdemes odafigyelni, de tehetségük okán már most is a szakma kiválóságai: *Nagy Dániel* és *Orbán Péter* (*Hidden Characters*), *Pethő Veronika*, *Csipler Dóra*, *Laborc Zsófia*, *Tulok Lívია*, *Egri Diana*, *Lakosi Krisztián* és *Lakosi Richárd*.

MÉRLEGEN

Említetted a főiskolai főlvételed sikertelenségét. A folytonos tanulás azonban a mai napig tart. Kik voltak számodra a fontos tanítók? Mit kaptál tőlük?

Mivel tervezőgrafikai tudásomat nem művészeti iskolákban szereztem meg, ezért a szó eredeti értelmében vett mestereket, tanárokat nem tudok felsorolni. A már korábban említett *S. Unger Károly* festőművész neve mégis ide kívánkozik, aki „csupán” idősebb kollégám volt, de a betűrajz, a tipográfia alapjait leshettem el tőle. Viszont több olyan művész is meg tudok nevezni, akikkel soha semmilyen személyes kapcsolatban nem álltam, de munkáikkal meghatározó módon hatottak rám. Elsőként *Schmall Károly* nevét kell megemlítenem. Plakátjain fogalmakat, üzeneteket a legegyszerűbb módon – természeti anyagokkal – homokkal, kavicsokkal, fadarabokkal, fénnel, árnyékkal valamint az emberi kéz által hagyott jelekkel, karcolt vonalakkal tudott közérthetően megjeleníteni. Számomra ez a fajta stilizáció a plakát formanyelvének esszenciája.

Tervezőgrafikus eszköztáramnak két legfontosabb elemévé mára a fotóhasználat, és talán ennél is hangsúlyosabban a tipográfia vált. Ahhoz, hogy ez így alakuljon, nagyban hozzájárult (főleg pályám indulásánál) számos kiváló grafikus munkásságának hatása. Néhány név a hazaiak: *Papp Gábor, Finta József*, és a külföldiek közül: *Alexy Brodovitch, Willy Fleckhaus, Herb Lubalin*, majd később *David Carson*.

Mennyire kapcsolódtál be a megye képzőművészeti életébe?

Úgy vélem szerencsés vagyok hivatásomnak köszönhetően. Rendszeresen publikálhatok, munkáim folyamatosan a „nagy” nyilvánosság elé kerülhetnek. Az általam tervezett könyvek eljutnak az olvasókhoz, plakátjaim a koncert- és színházlátogatókhoz, arculatterveim, logóim, kiadványterveim fontos elemei a kulturális és gazdasági élet szereplőinek, kommunikációjának. Megrendelőim a megye, a város kulturális életének meghatározó intézményei és városi és megyei önkormányzatok, az egyetem, múzeumok, könyvtárak, Weöres Sándor Színház, helyi könyvkiadók és folyóiratok szerkesztőségei.

Ha arra gondolsz, hogy a képzőművészeti életbe való bekapcsolódásba elsősorban a tárlatokon való bemutatkozás számít, úgy egy festő vagy képgrafikus esetében valóban ez lehet a jelenlétük fontos ismérve. A városi képzőművészeti eseményeken valóban ritkábban találkozni munkáimmal, bár az elmúlt 6-8 évben volt több önálló tematikus kiállításom is, például a Művészetek Házában, a Berzsényi Dániel Könyvtárban, legutóbb pedig a Vitalitás Galériában. Tagja vagyok a Művészeti Alap Vas megyei csoportjának.

A megyében élő és alkotó művészekkel, remek a kapcsolatom, sokuk kiállítási katalógusának grafikai tervezését, fotóinak elkészítését magam végeztem. *Geszler Mária* szakmai portfólióit, könyveit már több mint 15 éve folyamatosan készítem. Több képző- és iparművész, fotóművész kollégámnak nyitottam meg a kiállítását is.

Részlet, a Fényelemek című fotókiállítás anyagából (2003)

KÖNYVPREMIER
 JÚNIUS 16-ÁN 17 ÓRÁTKOR
 MEGYELI KÖNYVTÁRLAN
 A BERZSINYI DÁNIEL
**JAMES JOYCE:
 DUBLINI EMBEREK**
 CÍMFÜZET BEADITÁSA
 KAPFANYUS ANDRÁS AZ BEADÍTÓ
 ÉS DEAK LÁSZLÓ AZ ORFÉLUSZ KÉRDŐ IGÁZGATÓJA
 A KÉRDŐFÜZET ÉS A VÁLASZOKAT KÖZZÉTESZI
 DR. NÉMETH LŐRINCZKI TUDÁSKÖZVETŐ
 AZ ORFÉLUSZ MŰKÖZMŰVEK MEGŐRZÉSÉNEK ÉS
 KÖZVETÉSÉNEK KÖZPONTJÁBAN
 A KÖNYVMEGJELENÉST TÁMOGATTA SZOMBATHELY MEGYEI KÖZVETÉSI KÖZÖSSÉGE
 A MEGYEI KÖNYVTÁRLAN ÉS A MEGYEI KÖZVETÉSI KÖZPONTJAL

S E C O N D 2 0 0 0 SZOMBATHELY

Dublini emberek, könyvpremier (Blooms'day, 2000)

A helyi művészeti közélet fontos elemének tartom a művészeti oktatást is. A szombathelyi Művészeti Szakközépiskolában grafikatanárként eltöltött közel két évtizeden túl, több más kulturális intézményben is tartottam előadásokat, szakmai bemutatókat (Jurisich Gimnázium, Berzsenyi Dániel Könyvtár).

Tagja voltál-e a Vasi Műhelynek?

Kicsit bizonytalan vagyok a pontos válaszban, mert ha formálisan nem is voltam tagja, de gyakorlatban talán mégiscsak. Ha létezett olyan, hogy a Vasi Műhely fotószekciója, akkor a 2K fotócsoport tagjaként magam is odasorolható voltam, hiszen a hetvenes évek végétől – fotóinkkal – a Vasi Műhely kiállításainak rendszeres résztvevői voltunk, amit a katalógusok adatai megerősítenek. Képzőművész barátainkkal közösen vettünk részt akkoriban a velemi alkotótáborban is.

Hol a helyed a képzőművészeti életben?

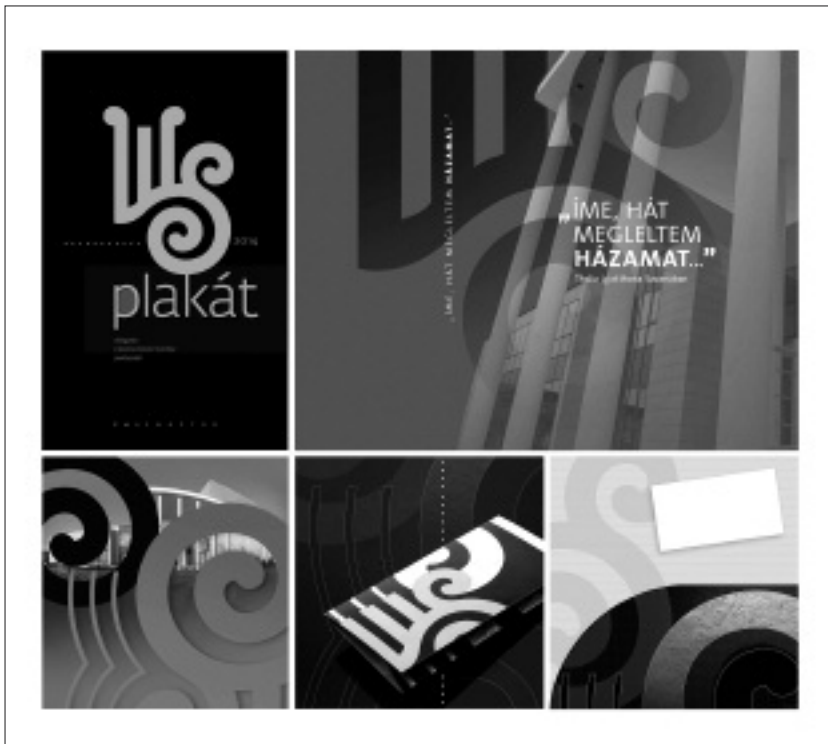
Erre a kérdésre nem tudok válaszolni, talán művész kollégákat, szakértőket és a megyében élőket kellene megkérdezni. Én csak a tőlük érkező – számomra jóleső – visszajelzésekből tudok következtetni, valamilyen képet kapni. Ha a kérdésed arra irányul, hogy megtalálnak-e azok a feladatok, amelyekkel azonosulni tudok és valódi kihívásként élek meg, akkor erre meggyőző igennel tudok válaszolni. Nevéből is fakadóan az alkalmazott grafika alapvetően „háttér műfaj” az alkotók, az elkészült művek árnyékában vannak, a közönség számára többnyire ismeretlenül. Mindez számomra természetes, fontosabb a munkáim fogadtatása. Árnyaltabb a helyzet, a szakmán belüli helyemet illetően, ami alatt természetesen az országos kitekintést értem. Itt már van egy kis hiányérzetem. Korábban részt tudtam venni budapesti kiállításokon, munkákat tudtam küldeni grafikai biennálékra. Ezekről a rendezvényektől való távolmaradásomnak az oka nem a munkáim számának megcsappanása – ellenkezőleg, a folyamatos megrendelői terminusok szorítása, az erre fordítható idő elillanása a magyarázat.

Akkor ez az jelenti, hogy a magad öröme nem is készítesz grafikákat, fotókat, esetleg bábokat, mint pályafutásod kezdetén?

Szerencsémre megrendelőim rengeteg feladattal látnak el, így nem sok időm marad másra. Tervezőgrafikai és fotós munkáim is olyan fokú kreativitást igényelnek tőlem, hogy azok színvonalas elvégzése, alkotói ambícióimat maradéktalanul ki is elégítik. Azt már említettem, hogy korábban az önkifejezés eszközet elsősorban a fotózásban találtam meg. A digitális fényképezésre való váltásom első eredményét a Fényelemek című kiállításom hozta meg. Ennek tapasztalatait továbbgondoló képanyagom azóta is folyamatosan bővül, alakul.

Mit adott neked a művészeti alkotásokkal való foglalkozás?

A korábbi kérdéseidre adott válaszaimból kiderülhetett, a pályám alakulásának főleg korai szakaszaiban más és más műfajokban próbáltam ki magam. Ami talán mind-egyikben közösen megtalálható az a motiváltságom mozgatórugója. Ez pedig az alkotni vágyás, a dolgok „csinálása” iránt érzett folyamatos késztetés és a szakmai teljességre való törekvés. Az új és új műfajok, technikák megismerése, a kísérletezés és az alkotói eszköztár folyamatos bővítése. Ezek mind-mind hozzájárultak/járulnak, hogy a mai napig kellő hőfokon tudjak eleget tenni a szakmai feladatoknak. Az alkotó munka mellett a tanítás adott újabb jelentős hozadékot. A tanítás rászoktatott arra, hogy a hosszú évek alatt megszerzett, addig számomra sem rendszerezett tudást, tapasztalatot koherens rendszerbe foglaljam, és ezt osszam meg diákjaimmal. Tanári működésem természetesen csak akkor tekinthető sikeresnek, ha a szakmai ismereteken túl valamit át tudtam adni abból a szenvedélyből, emberségből, melyek nélkül nem szülehetnek igazi művek.

Weöres Sándor Színház arculati elemek (2007–2015)

MOLNÁR MIKLÓS

Kapd el a birkát!

III. KÖZLEMÉNY

KILENCEDIK FEJEZET

Dorottyról egy árva kukk sem

Nem számítva a levelet, melyet Vendulka anyja, Donatella Hrdličková írt Karel anyjának, Ludmilla Boháčkovának, egy ideig minden békés és nyugodt volt. Az emberek emlékezete rettentően kurta. Azok a polgárok, akik még őriztek néhány halvány emlékfoslányt egy irdatlanul nagy, nehéz természetű, bozontos szőrű birkáról, hamarosan megfeledkeztek az egészről.

Az élet ment tovább. Pelinkáné visszabicegett az iskolába, jobban mondván az ötös számú tanterembe. Ráeszmélt, hogy a mankóval járásnak is megvannak a maga előnyei, sőt pedagógiai hozadékai. Az ő nyájas, finom egyéniségétől persze távol állt, hogy mankóját a gyerekek közé vágja, vagy hogy bárkit is eltángáljon, netán megbökdössön vele. Hanem csak ámult-bámult, milyen fegyelmező hatása lehet a küszöbön vagy a padsorok előtt elfektetett mankónak. Vodička atya lelkesen köszöntötte Pelinkánét. – Isten hozta a kis szörnnyetegek közé, leányom! – mondta.

– De atyám! – mondta Pelinkáné megbotránkozva. – Hiszen ezek gyerekek!

– Gyerekek? Még hogy *gyerekek!* Maga gyerekeknek nevezi őket? Fenevadak ezek! Mind, egytől egyig. Ördögfattyak!

Zdeněk szinte minden este nyakába vette a várost. – Meg kell sétáltatnom Rasputyint, anya – mondta ilyenkor, megcirógatva a Bohušsal közös vadászkapó-duó ráeső részét.

– Ne felejts el sálat is fölvenni, gyöngyvirágom. Meg gyapjúbéléses sapkát – mondta az anyja. – Foga van az időnek. Tudod, hogy a nyirkos levegő megárt a mellkasodnak, aztán csúnyán köhögysz tőle.

– Jaj, anya! Nincs az én mellkasomnak semmi baja – mondta Zdeněk, és így is volt valóban. Elvégre már a második szezonban játszott fedezetet a *Haramia SC* harmadosztályú focicsapatban, de soha egyetlen mérkőzést sem hagyott ki meghűlés vagy más betegség miatt. A partvonalon álldogáló fiatal női szurkolók közül nem kevesen szíves-örömmel kerültek volna közelebbi kapcsolatba Bohuš mellkasával.

– Tudom én, hogy a mi derék rendőreink híven szolgálják a várost, de azért meglep, szívecském, hogy nem törik magukat jobban a kerékpárod előkerítéséért. Ha elgondolom, hogy éveken át hordtad ki a rengeteg újságot, hogy összegyűjtsd a rávalót... – folytatta az anyja.

– Jaj, anya! – mondta Zdeněk. – Jövő karácsonyra együtt lesz a teherautóra való is.

– Csak nehogy motorkerékpár legyen belőle, szívecském – mondta Jenda. – A motorbicikli annyi áldozatot szedett már fiataljaink közül, hogy az valóságos nemzeti katasztrófa... De én tudom, hogy megbízhatom benned. Az én kisfiamban! – Megölelte, majd integetett neki a társalgó ablakának tüllfüggönye mögül, miközben a fiú végighaladt az ösvényen a nyílegyenes futórózsasorok között, melyeket együtt szettek meg néhány nappal korábban. Drága, egyetlen gyermekem! Jenda ezután nekiült, hogy tovább pepecseljen „Az Év Anyukája” versenyen elmondandó ünnepi beszédén.

Zdeněk tehát levitte Raszputyint sétálni. Útközben beugrott a város mindkét autókereskedésébe, hogy ellenőrizze: nem futott-e be új használt autó. Kutyájával kettesben esténként mindig másik utcát járt be, gondosan megvizslatva minden egyes telket: nem ott talált-e Dorottya új otthonra. Végül beállított Bohušhoz, a legjobb cimborájához, és a vadászkopó-duó Bohušnál lévő feléhez, Berliozhoz. A szerencsés Bohušnak meg a kutyának a kert végében, tisztos távolságra a főépülettől, külön kis házikója volt, és árnyékszék is tartozott hozzá. Zdeněk és Bohuš egy boldog órán át lapozgatta ugyanazokat a vaddisznó- és szarvas-vadászati szakkönyveket, amelyeket előző este is lapozgattak. Cigarettaztak, megittak egy-két üveg sört, és jóízűeket káromkodtak.

Zdeněk és Bohuš régóta ismerték egymást, pár szóból is mindent megértettek. – Ezt faggyúzd meg, haver! – mutatott egyikük egy vérző vaddisznót ábrázoló képre.

– Frankó, haver! – Helyeslő dörmögés.

– Glugg. – Kortyoló hang. – Glugg, glugg, glugg...

– Csúszik, haver? – Fölhívás további sörivásra.

– Gurul a járgány? – Barátságos érdeklődés az iránt, hogy Bohuš elhozta-e már a furgonját a szerelőműhelyből. Igen lassan haladnak a vasrácsnak a koci orrára való fölszerelésével, amire egyébként a közelgő vaddisznó-vadászatok miatt lesz majd szükségük.

– Megvan a dög, haver? – Érdeklődés Dorottya iránt.

– Nincs.

– Csúszik, haver? – Kedvenc fordulatuk.

– Első liga! – A megjegyzés vonatkozhatott a Nemzeti Bajnokság első ligájára is, ahova reményeik szerint egy szép napon fölkerül majd a focisapatuk. De „Lepra, haver” is lehetett a válasz, utalásként a vidék időjárására.

És ez így megy mindaddig, míg aprólékosan meg nem tárgyalják az összes fontos eseményt, ami előző nap óta lejátszódott, majd, tökéletesen kimerítve a lehetséges beszédtemákat, Zdeněk szedi a sátorfáját, mentacukrot kezd rágicsálni, és alig várja, hogy odahaza édesanyja kezéből kivehesse és megihassa a nagy bögre forró kakaóját.

Vendelín és Mária számolgotással töltötte az estét. Erre leginkább aznap volt nagy szükség, amikor a néhai Havlíková néni házának bontása nem egészen úgy sikerült, ahogy Vendelín eltervezte. Az öreg épület ugyanis szép lassan, szelíden, ámde

megállíthatatlanul aláomlott, és kiadta lelkét. Vendelínt majdnem agyoncsapta a mesztergerenda. Csak állt a porfelhőben, és azon tépelődött, vajon hiba volt-e alulról kezdeni az épület bontását.

Vendelín kénytelen volt tudomásul venni: a ház lebontásával megbízott cég nem vállal felelősséget az építőanyag épségéért, ha a tulajdonos maga kezdi el a bontást. – Disznóság! – mondta Márinka. – Pereld be őket, drágám. Holnap reggel menj el Oldřich Vacátkóhoz. Nehogy beletörődj! Okvetlenül el kell menned hozzá!

Vendelín se segítséget, se vigaszt nem kapott dr. Vacátkótól, megtudta viszont, hogy a megboldogult Havlíková néni az elmúlt jó néhány évben semmiféle biztosítást nem kötött ingó és ingatlan vagyontárgyaira, mivelhogy a biztosítási üzletágat hiénák közönséges rablásának tartotta. Ő, dr. Oldřich Vacátko mondhatott neki bármit, a nénit nem tudta jobb belátásra bírni. Nem mintha ez sokat számítana, hiszen nincs az a biztosítás, amely kiterjedne egy kilencvenéves épület önkezüleg előidézett összeomlására.

– Én mondtam neki, fiam. Hányszor, de hányszor mondtam neki – mondta dr. Vacátko a fejét csóválva. – De hát te is tudod, fiam, milyen makacs volt az öregasszony. Sok álmatlan éjszakát okozott nekem az ő fölbecsülhetetlen értékű szőnyegyűjteménye. Minden darabja vagyont ér. Kihúztam volna az összes fogamat, bár műfog mind, Havlíková asszony egyetlen szőnyegéért.

– Sz... sz... szőny... szőnyegek?

– Hogy mondd, fiam? Beszélj hangosabban! Tudod, kissé nagyothallok már...

– Sz... szőnyegek...?

– Ne aggódj, fiam, legelső dolgom volt, mikor az idős hölgy nekiajándékozta, szabályosan, ahogy a törvény előírja, a kínai porcelánkészletét annak a két kölyöknek, akik gondját viselik kedvenc báránycájának, hogy páncélszekrénybe zárjam a holmit, és biztosítást kössek rá. Drága öreg hölgy... a halála előtt egy-két hónappal járt nálam.

– Kk... kk... kín... kínai? – hebegte Vendelín, és olyan hangokat adott, mint aki pillanatokon belül megfullad.

Oldřich Vacátko kuncogva nézte. – Mókás egy öregasszony volt. Vagyont érő, vésett holmi. Nem mondom, szerencséje van ennek a két kölyöknek. Megfogták az Isten lábát. És még csak nem is tudnak róla. Egyelőre. Havlíková asszony rettentő nagyra tartotta ezt a két kölyköt.

– Kk... kk... kín... ahogy a törvény előírja?

– Bizony, fiam. Ez volt a kívánsága. Szép kis summájába került az értékbecslés meg az ajándékozási illeték, az én tiszteletdíjamról nem is szólva. De hát ez volt a kívánsága, nem engedett belőle. Legalább annyit ráköltött, amennyit te örököltél! – Vacátko ügyvéd úr megint kuncogott. – Fantasztikus egy fehérnép. Fantasztikus!

– Az, fantasztikus – mondta Vendelín. Ökölbe szorított kezével bele-belecsapott a tenyerébe.

Tisztelt Boháčekné!

A férjem meg én nagyon örülnénk, ha szíveskedne ráparancsolni a fiára, Karelra, aki minden hónap utolsó vasárnapján ministrálni szokott a Szent Huzsedom templomban, ha netán nem tudná, kiről van szó, hogy hagyja békén a kislányunkat, Vendulkát, akit gondos, oltalmazó nevelésben részesítünk, bár erről magának aligha lehet fogalma, de ez az igazság, különben is a kislányunk allergiás.

A férjem meg én aggódó szülők vagyunk, amit az iskolával is tudatok, mert az az igazság, hogy ami a szívemen, az a számon. Az ember tegye meg, amit mások kívánnak neki, mindig is amondó voltam én, és nem kétlem, hogy maga mindent elkövetett a fiával, de ez nem látszik meg rajta, ebben a férjem meg én egyetértünk.

Maradok tisztelettel:

Donatella Hrdličková

– Ki az az S. K.? – kérdezte Boháček úr.

– Gőzöm sincs. Talán a férje. Már ha a férje egyáltalán – mondta Boháčekné. – Azt teszi, amit mások kívánnak neki? Hát akkor kösse föl magát, azt kívánom neki a hét minden napján!

– Hallanod kéne, mi mindent beszélnek róluk a kocsmában – mondta Boháček úr. – Róla meg a férjéről.

– Most mi a fenét csináljak? Mi a fenét csináljak? Mi a fenét csináljak? – Boháčekné egyre följebb srófolta a hangját. – Mi a fenét csináljak? – Ezt már szinte visította. – Ezt neked kell elintézned. Elvégre a te fiad is!

– Muszáj erre folyton emlékeztetned? – mondta Boháček úr kedvetlenül. – Karel! – bömbölte. – Karel! Told ide a képed!

Karel kiment a konyhába a hálószobából, melyet Václavval osztott meg, és ahol majdnem egy órát fecsérelt el értelmetlenül, megfejteni próbálva a bátyja magnós rádióját rejtő láda lakatjának számkombinációját. – Mi van? – kérdezte nyájasan.

– Kerüld el azt az átkozott lányt, vagy kiporolom a feneked, hogy becsinálsz, és utána beraklak a centrifugába. Megértetted?

– Anya, mi a baj? – kérdezte Karel.

– Egyetlen ujjal se fogsz hozzányúlni a gyerekemhez! – mondta Boháčekné a férjének. – Csak a holttestemen át! Nézze meg az ember!

– Hiszen te kértél, hogy intézkedjek – magyarázkodott Boháček úr. – Mindig ez a vége. Mihelyt meg akarom nevelni őket...

– A drágalátos leányzója – mondta Boháčekné. – Láttam én. Ismerem én.

– Kit láttál? – kérdezte Karel.

– Te csak hagyd őt békén, kisfiam – mondta az anyja.

– Kit? – kérdezte Karel. Mivel anyja szavaiból gyengédséget hallott ki, szaporán megkérdezte: – Vehetek egy sütit?

– Még hogy allergiás! – mondta Boháčekné.

– Ki allergiás? – kérdezte Karel. – Vehetek egy sütit?

- Ezt a pimaszságot! Micsoda pimasz nőszemély!
 - Aha – mondta Karel. – Kiről van szó?
 - Valamilyen Donatella. Hát igen! Tudnék róla mesélni egyet s mást. Fiatal korában pornófilmekben játszott, sőt egyszer a *Playboy*ba is belekerült a teljes alakú aktképe. Megéri a pénzét! Akárcsak a család többi tagja!
 - Kicsoda? – kérdezte Karel. – Egy sütit. Ugye vehetek egyet, anya?
 - Gyere ide – mondta az anyja. Karel engedelmeskedett, s anyja hevesen magához ölelte. – Kicsikém! – mondta.
 - Anya, vehetek egy sütit? Azokból a csokisakból, a hátsó tepsiből.
 - Hátsó tepsibő-ő-öl? – Anyja hangjából azonnal elillant a gyöngédség. – Azokat félretettem, mert nemsokára meglátogat bennünket a nagy. Tudod, mennyire imádja. Csak nem dézsmál...? – Fölpattant székéből, a tűzhelyhez ment, kinyitotta a sütőt, és megszemlélte a tepsijeit. – Dehogynem! Te kis gazember!
 - Most már elnadrágolhatom? Engedélyezed? – esengett Boháček úr, várakozással teli csillogással a szemében.
- De Karel már kereket oldott.

(Folytatjuk)

Programfüzet borítók (2012–2017)

Az álomvadász*

Tudod, mi a boldogság?

Ezzel a kérdéssel kezdődött.

Lószart. Írói baromság. Közhely. „Akkor kezdődött.” Soha nem akkor kezdődik. Nem tudjuk, mi mikor kezdődik. Még az első pofon eredetét sem tudjuk kideríteni. Ki lőtt először? Ki ütött előbb? Semminek nem tudom a kezdetét. A születéssel kezdődött. Izidor Gall születésével. Mark David Chapman születésével. Tutánkámenével. Ádámmal és Évával. A teremtéssel. Ezzel: $a^2 + b^2 = c^2$.

Valahogy mégis el kell kezdeni.

Nem dohatunk el minden első vonalat. Nem gyúrhatunk össze minden első mondatot.

Elárulok valamit. Néha látom, ahogy az első vonal elindul felém. Valahonnan. Nagyon messziről. Most lehunyom a szemem. Mint az első vonalat, úgy várom, hogy az első mondat elinduljon felém.

Hajnal volt.

Lábát a feneké alá húzva gubbasztott a kanapé közepén.

Tudod, mi a boldogság?

Nem a kérdése lepett meg, időnként meglepő dolgokat mond és kérdez, hanem hogy fél ötkor ébren találok. Én kelek négy és öt közt. Ó hét előtt nemigen keveredik ki az ágyból. Pizsamát nem hord, meztelenül alszik, vagy valamelyik kinyúlt trikómban. Akkor tölti nálam az éjszakát, amikor kedve tartja. Akkor másfél éve egyhuzamban kedve tartotta. Haza is mehetett volna, volt egy kis lakása a Rulikovszky Kázmér utcában. A negyediken. Ablakai a tűzoltóság udvarán álló platánokra, s fölöttük a Várra nyílnak. Mehetett volna a szüleihez is, akik megtartották a régi, nagy lakást, és megtartották a gyerekszobát is. Gyerekszoba? Hodály. Kocsiszín. Hangár. Ott nőtt fel a négy gyerek. Eszter és a bátyjai. De nem ment sehová. Nálam aludt. Egy ideje a feleségem volt. Ő nekem az első feleség. Én neki a második férj. Az első eltűnt Afrikában. Operatőr volt. Ha engem kérdezett róla valaki, ilyesféle otromba szellemességekkel ráztam le az illetőt. „Eltűnt Afrika gyomrában. Embrevőket fotografált.” Vagy: „Figyelmetlenül közlekedett. Zebrára lépett a szavannán.” Nem tudtuk, mi történt vele, és ez a bizonytalanság sok gyötrelmet okozott Eszternek, ezáltal nekem is. Hányszor káromkodtam. „Hijo de puta! Cao ni ma! Túl sokat kell foglalkoznom veled, Gall Péter. Miközben valahol éled világodat. Vagy már nem is létezel.” El tudtam képzelni, hogy meghalt. De azt is, hogy reggelente valami pálmakunyhóban egy fekete bőrű Csipkerózsika banánszoknyája alatt marat.

Tudod, mi a boldogság?

* Részlet a regényből, mely az idei Könyvhétre jelenik meg a Scolar Kiadónál.

Tudom, feleltem. Nem kellett törnöm a fejem a válaszon, hiszen számtalanszor kifejtette már, hogy mit tart a boldogságról.

Akkor mondd.

Az életünk során utunkba kerülő akadályok leküzdésének öröme.

Egyetértően bólogatott, aztán azt mondta:

Hát nem. A boldogság maga az élet. A valóság.

Le sem vetkőzött éjszakára. Ruhában gubbasztott a kanapén. Keze ügyében azzal a rummal, amit egy régen látott baráttól kaptam annak örömére, hogy tíz év után először látogatott haza az Andamán szigetekről, ahol szemműtétet végző rendelőt nyitott a dzsungelben.

Milyen valóság, kérdeztem. Létezik olyan?

Ne! Most nem bírnám a maszatolást. A kafferbivalyt sem téveszted össze a moly-lepkével. Hogyne létezne valóság?

Kocsmaszagú voltam, nem mellé ültem, hanem szembe, az egyik fotelba.

Mi történt, kérdeztem.

Nem válaszolt.

Meghalt valaki? Kirúgtak a kórházból? Gázoltál?

Sokáig hallgatott, nekem meg további borzalmak lehetősége vonult át az agyamon. Rák? Pestis? Felláztak a betegek? Bekrepált a mosógép?

Pofozz fel, nyögte végül. Vagy inkább ne is. Tudod, mit? Főzz egy kávét. Hátha attól összeszedem magam.

Kimentem a konyhába. Előszedtem a kávéfőzőt. Vízet eresztettem, kimértem és elegyengettem a durva örleményt. Feltettem a főzőt. Nekitámaszkodtam a konyhapultnak. A nyitott ablakon a gesztenyelombban fészkelő madarak bugyorgó csivitelése hallatszott. A Szent Anna toronyórája bronzosan kongatott. A Dunán, mint egy bálna sóhaja, felbúgott egy ködkürt. A kék lángkoszorú alatt egyenletesen sziszegett a gáz. „...a Bunsen-lámpa színtelen lángjában fellobbant egy gyönyörű, smaragdzöld csík...” Talán elege lett? Kiborult? Mindig sokat vállalt, de akkoriban más is akadt, nem csak a szokványos esetek. Napok óta kínlódott egy százhusz kilós férfi ügyével, aki egy ortodox zsidó hitközség ügyvezetője és egy szado-mazo-transz közösség lelki irányítója volt, éjszakánként pedig Kövér Margóként lejtett csábtáncot a Püspöklila Mennyszág nevű buzibár színpadán. Ja, még valami. A keresetet a Szent Kereszt római katolikus plébánia nyújtotta be ellene, mert fél évvel korábban az egyházközség kántoraként elsikkasztotta a harangokra gyűjtött pénzt.

A főző hörögni és prüsszölni kezdett. Megvártam, míg elcsöndesül, megkevertem a fekete lét, és két bögrébe szétlötöttem a méregerős arabicát. Amikor visszamentem a szobába, ugyanúgy ült a kanapé közepén, meg sem mozdult. Ahogy a bögre fenekével megérintettem a kézfejét, felpillantott.

Észrevetted már, kérdezte, hogy ugyanaz a megnyugtató sötétség, amiből jövünk, milyen nyugtalanítóvá lesz, amikor közeledünk felé?

Markába nyomtam a bögrét, leereszkedtem a fotelba.

Mi baj? Elmondod, vagy találgatnom kell?

Nem nézett rám, a nyitott erkélyajtón a hajnali háztetők fölött a semmibe bámult.

Baj? Mi is az a baj?

Mondd már! Beteg vagy? Meghalt valaki? Kitört a háború?

Senki nem halt meg, pillantott rám, és a segge alól előkapart egy papirost. Sőt. Még az is lehet, hogy megszaporodunk.

Egy levél volt. Rómából jött. Töltőtollal írták, halványsárga papírra, kék tintával. Lendületes, szépen kalligrafált betűkkel. Olaszul. A feladó: Manuela Castani. A boríték és a papír is gyöngyvirágillatot árasztott.

Ki ez? – nyújtottam vissza a levelet. – És mit akar?

Szinte bele sem pillantott. Úgy olvasta, mint aki kívülről fújja.

Kedves Eszter!

Manuela vagyok, Antonio Castani édesanyja. Én írok neked, mert így látom jónak. Ne valami hivatalnok hivataloskodjon. Néhány napja érkeztem haza Tamburából, Dél-Szudánból. Biztosan tudod, Antonio volt az expedíció biológusa. Imádtá Afrikát és a munkáját, óvodáskorától a növények meg a bogarak érdekelték, nem lehetett hazabozni a játszótérről úgy, hogy mindkét keze ne lett volna tele gallyakkal, bogyókkal, döglött bogarak üres páncéljával. Amikor három hete hírt kaptunk felőle, bár rossz hír volt, nem haboztunk, száguldottunk a reptérre. A hír bizonytalan volt, a hírhozó pedig szétesett ember, bűnöző, bizonyára megrögzött hazudozó. Évek után mégis az egyetlen reménység arra, hogy véget érjen a dermesztő bizonytalanság. Nem szaporítom a szót, mert tudom, mit élsz át, amikor ezeket a sorokat olvasod. A legfontosabb tehát: nem tudom, mi történt, nem tudom, élnek-e a többiek, él-e a férjed. Egyet biztosan tudok, és ez mérhetetlen fájdalmat okoz nekem: az én Antonióm nem tér vissza közénk.

Megkísérem röviden összefoglalni azt a keveset, amire fény derült. Tamburától dél-nyugatra, a Kongói Köztársaság területén, elfogtak egy férfit. Térképésznek mondja magát, de inkább zsoldos lehetett vagy fegyvercsempész, aki időnként gyerekkereskedelemből és illegális vadászatból élt. Olasz. Giuseppe Verdinek hívják. A rendőrség szerint nem álnév. Szép, ugye? Amikor megtalálták, csak pisláskolt benne az élet. Ahogy megerősödött, és kihallgathatták, azzal állt elő, hogy Dél-Szudánból menekült, ahol a törzsi hadurak rabszolgaként dolgoztatták. Borzalmas dolgokról számolt be, csonkításról, emberevésről, el sem hiszem, hogy ember az emberrel olyasmit tehet. Hazaszállították. A férjem, Antonio apja, bizonyos értelemben fontos ember. A kapcsolataival elértük, hogy találkozhattam vele. A mi rendőrségünk és a külügyminisztérium szervei hosszasan faggatták. Azt gyanítják, hogy a saját piszkos ügyeit takargatja, ezért sok mindent elhallgat, a vallomásából annyi mégis kiderült, hogy nem az egyedüli európai volt abban a bányában, ahonnan sikerült elmenekülnie. Tudott egy másik fehér emberről, akivel néhányszor beszélni is volt alkalma, és akit a szökése előtt néhány héttel látott meghalni. Nem írom le, hogy milyen körülmények között. Hallani is épp csak elviselhető volt. Mert az a fiú nem lehetett más, csak az én Antonióm. A férfi azt állítja, hogy ez a sorstársa egyszer azt mondta neki, hogy ő biztosan hazajut, mert rá két istennő is vigyáz: Aph-

rodite és Diana. Afiam egykori menyasszonyát, ma már asszony, Aphroditénak hívják. Aphrodite Gramsci. Az én teljes nevem Manuela María Diana. A külügyminisztérium meg a barátaink azt mondják, ez lehet véletlen is. Hülyeség!

Végezetül arról kell értesítenem téged, drága Eszter, hogy az utazásom semmi eredménnyel nem járt. Ne kérdezd a részleteket. Nincsenek részletek. A világon semmit nem tudtam meg. A dél-szudáni hatóságok segítőkészek, de nem urai a helyzetnek. Megközelíteni sem tudtuk azt a különben is csak nagyjából azonosítható területet, ahonnan ez a kalandor menekült.

Szívből jövő szeretettel és asszonyi együttérzéssel üdvözöllek:

Manuela.

Ha felénk jársz, látogass meg minket. Ha van párod, hozd magaddal őt is. Ha elkerülsz minket, kihúzd a gyufát! Ígérem, nem fogunk egymás vállára borulva zokogni, grappát iszunk majd, főtt kukoricát rágszálunk hozzá, és annyit nevetünk, hogy kicsordul a könnyünk.

Amikor befejezte, visszaadta a levelet. Bámultam a sárga papírt, egy római nő határozott kézírását, ami arról tudósított, hogy ha csekély is, de van rá esély, hogy a feleségemnek férje van, és az nem én vagyok.

Most mi lesz? Utazol?

Megcsóválta a fejét.

Túl vagyok rajta. Az éjjel százszor megjártam Szudánt és Rómát.

A nyelvemen volt, mégsem kérdeztem meg, hogy tudok-e valamiben segíteni. Gondoltam, ő már tart valahol. Tartott is.

A pokol nem büntetés, mondta. Az már a bocsánat kezdete. Ha igazán kínozni akarsz valakit, ne verd, hanem várokoztasd. Főznél egy kávé?

Ott van a kezében.

Úgy bámult az elefántos bögrére, mint aki valami ismeretlen, bonyolult műszert tanulmányoz. Aztán a két markába fogta, beledugta az orrát, beleszippantott.

Jóóó, morgott bele a bögrébe. Ez jó.

Kortyolgattuk a kávé. Könnyű szél támadt. Egy barna falevelet perdített be az erkélyről. Karcos zörejjel szánkázott végig a parketten. A folyó felől egy tolóhajó bikaerős dízelmotorjának néma brummogása reszketett a levegőben.

Most is igaznak érzed, amit tegnap reggel mondtál?

Tegnap reggel? Nem emlékeztem semmire. Mi a rosseb volt tegnap reggel? Volt egyáltalán tegnap? Mintha száz éve lett volna. Manuela, Aphrodite, Verdi, a Püspök-lila Mennyország és Kövér Margó. Ez kóválygott a fejemben.

Mit mondtam tegnap reggel?

Egy görögöt idéztél. „Ne akarjuk, hogy a dolgok úgy történjenek, ahogy jónak gondoljuk, hanem elégedjünk meg azzal, hogy a dolgok úgy történnek, ahogy történnek. Például ha valaki sok bort iszik, ne mondjuk, hogy részeges disznó. Csak azt mondjuk, hogy sok bort iszik.” Hol a picsában voltál? Szükségem lett volna rád.

Rémlett valami az ókorról. Piramisok. Trója. Romulus és Remus. Légiók masírozása. De mindez távoli volt, és idegen. Ki sem nyitottam a számat. Eszter a bögre pereme fölött rám pillantott.

Nyomozóirodát akarok, mondta. Nem pancsereket. Profikat.

*

Véletlenül ismertem meg.

Megint panel. Semmi értelme. Mindenki mindenkivel mindig véletlenül ismerkedik meg, igaz? A szüleink, a gyerekeink. Minden véletlen. Még ahová születünk, az is. Vagy semmi sem az.

Ez a másik panel.

„Véletlenek nincsenek.”

Hagyjuk ezt. A könyökömön jön ki.

Együtt szerepeltünk egy éjszakai rádióműsorban.

Akkor még megvolt a férje, de én nem tudtam, hogy férjnél van. Beszélgetős műsor volt. Művészetről. Az alkotás folyamatáról. Hogy hogyan keletkezik a „mű”. Utáltam előre. Ha megkorbácsolnak, sem tudom megmondani, mi a fészkes fenéért mondtam rá igent. Nem szeretek beszélni. Különösen arról nem, hogyan festek, szarok, kefélek. Kis híja volt, hogy nem a stúdióval szemközti borozóban kötöttem ki. Éppen akkor zárt, amikor odaértem.

Négy embert hívtak. Egy író. Jó író, a nevét szántszándékkal hallgatom el. Abból is látszott, hogy jó, hogy összesen négyszer nyikkant meg. Háromszor azt mondta: „nem tudom”. Negyedszer azt, hogy „tudom”. A másik meghívott valami egyetemi professzor volt a megmondom hogyan kell festeni és hogyan kell írni tanszékről. Eszter volt a pszichológus. Én meg a festő. Bocsánat: festőművész.

Dunsztom sincs róla, mit hadováltam. Arra viszont emlékszem, hogy feldühíthettem. Hajnali kettőkor úgy hagyott faképnél a rádió kapujában, hogy nem is köszönt. Sokáig nem találkoztunk, de láttam egyszer a tévében. Olyan szépen beszélt fontos dolgokról, hogy csatornát váltottam.

Lila gőz, gondoltam. Álmodozás.

Akkoriban azt szerettem, ha valaki kevésbé jó. Azt gondoltam, az tesz a legtöbbet, aki annyit beszél, amennyit kell. A szavak szart sem érnek. Nem tudom, ki mondta, egy tibeti láma vagy egy olasz fociedző, de bárki mondta, igaza volt: „Ne akarj sokat, ne akarj többet, akarj eleget.” Az volt a tapasztalatom, hogy aki túl sokat beszél, annak nem marad ideje rá, hogy megtegye azt, amiről beszél.

Amikor másodszor találkoztunk, a férjének már nyoma veszett. Tibetbe készültem, és az utolsó pillanatban, az utazás előtti héten fordultam orvoshoz. Hetek óta szédültem, kettős látásom volt, de ami a leginkább kimerített: rémálmok gyötörtek. A szédülés nem aggasztott. Még élveztem is volna, hogy alkohol nélkül kóválygok. De az álmok kimerítettek. Amikor a bástyaszerű, fehér íróasztal mögött ülő orvosnőben Esztert ismertem fel, megőrültem. Nem volt haragtartó. Felemelte a tekintetét

a papírjaiból, elmosolyodott, felállt. Elém jött, és a rendelő társalgó részében ültetett le. Ő is letelepedett a fémvázás üvegasztalka másik oldalán.

Nem tudtam, hogy téged talállak itt, mondtam.

Nem tudhattad, mert én is csak két napja tudom. Helyettesíték.

Amikor kiböktem, hova utazom, felvillanyozódott.

A világ teteje. A titkok országa. Jakok és démonok földje. Mennyi időre mész?

Bizonytalan, feleltem. Egy hónap. Talán kettő.

Irigyellek, mondta, de a tekintetében csak vágyakozást láttam. Füzetet tett a térére, kópenye fölső zsebéből töltőtollat vett elő, felírta az adataimat.

Mi a panaszod?

Ha leülök, szédülök. Ha felállok, szédülök. Ha lefekszem, szédülök. Olyan rémes álmaim vannak, hogy reggelre csurom verejték az ágynemű. Kibírnám, de hullafáradt vagyok. Mi lesz ötezer méteren? A sziklasivatagokban? A hágókon?

Mit mond a házi orvosod?

Hajszoltság, idegbaj, szorongás. Fizikailag rendben vagyok.

Elegáns, szürke töltőtolla volt. Már a precíz, puha pattanás, amivel feltette a kupakot, az is megnyugtatóan hatott.

Beszélhetünk az álmaidról?

Megvontam a vállam.

Mondj el egyet.

Melyiket?

Míndegy. Amelyik az eszedbe jut.

Van egy visszatérő. Sokszor álmodom. Legalább tíz éve. Páni rémületben menekülök. Macskaköves utcán. Alig haladok, mert mintha lágy ólom lenne a kő, gázolok a sűrű anyagban. Az utca keskeny. Szítáló köd van. A házak szürkék. A rozsdás ereszcatornák sarkain nedves ködpamacsok lógnak. Sötét kapualjak visszhangozzák a zihálásomat. Hosszú kőkerítés tűnik fel előttem. Belülről bodzabokrok hajlanak ki a tetejére. A fehér virágtányérok alatt egy macska gubbaszt. Közönyösen figyel a küszködésemet. Üldöznek. Nem tudom, hogy ki vagy mi. Nem merek hátranézni. Rohanni szeretnék, de nem tudok. Fáj a tehetetlenségem. Mellettem, a járdán svájcisapkás öregúr csoszog. Háttal megy, mint a rák, és öntözőkannából vizesnyolcasokat locsol a poros aszfaltra. Nem törődik velem, teljesen leköti az, amit csinál. Végre elérem a kerítést. Rázuhanok a kapu kilincsére. Bent vagyok. Becsapom magam mögött. Nekivetem a hátam a deszkának. Fújtatok. A trikóm csurom izzadtság, a szálkák viszketően szurkálják a hátam. Elöttem tágas, napsütött zöld rét. A fűben tarka mezei virágok. Toronyíránt elindulok. Piknikező társaságot pillantok meg a távolban. Feljűk tartok. Ahogy közeledem, látom, hogy Albert az. Egy barátom. És a szerelme. Gabi.

Létezők?

Igen. A fűvön pléd, fölötte piros napernyő, fodros ruhák, fonott kosárban szendvicsek. És pezsgő. Olyan, mint egy festmény. Integetnek. Valami nem tetszik. Gyanakodva közelítetek. Albert egyidős velem. Ő is festő szakos. Nagyszájú. Magabiztos.

Cég- és intézmény logók (2004–2010)

Dobozos tej csomagolás (1994)

Erőszakos. „Cézanne? Vén trotty!” „Picasso? Hol van az már!” „Pollock? Ki az?” Az előbb még biztos voltam benne, hogy ő az. Most mégis idegen. Nem bízom benne. Nem ő az! Csak elmaszkírozta magát. Megszerezte az arcát! Belém karol, húz maga után. Mutatja, mit csinál. Maketteket készít. Akasztófákat. Sokat. Tízet. Húszat. Viszolygok tőlük. Nagyon élethűek. Albert nagyon ügyes. Középiszolás volt, amikor hurkapálcikából épített egy négy méter hosszú Zeppelint. Meg sárkányfarkú repülőgépmodelleket. Gabi kiált. Integget. Hív. Benne megbízom. Ő tényleg ön maga. Nem változott meg. Pezsgőt tölt. Nem szeretem a pezsgőt. Nem szeretnék inni. Megbántani sem akarom, ezért elveszem a poharat. Albert nevet. „Még építetek egyet-kettőt, aztán szép sorban felakasztalak benneteket.” Mutatja a bábukat. Azokat is ő faragta. Szépen kifestette őket. Senkit sem ismerek fel, de tudom, hogy élethűek. Keresem köztük magamat. Gabi mintha mögém akarna kerülni. Albert csúnyán mosolyog. Feleml egy bábút. A másik kezével az egyik akasztófa után nyúl. Ijedten figyelem, mit csinál. Hogy én vagyok-e a bábu. Az a gyanúm támad, hogy akinek a bábuját felakasztja, az igazából is meghal. Szégyellem, hogy félek tőlük, hogy rosszat gondolok róluk, mégis gyorsan elköszönök. Sietve elindulok a réten. Albert kiabál. Nem pillantok vissza, szinte már szaladok. A hangja elváltozik. Recseg, mint a pályaudvari hangosbmondóé. Valami kuplét énekel: „Elmennék én Budapestre mackónak...” A hang egyre torzabb és fenyegetőbb.

Hanyatt-homlok menekülök. A rét ligetté változik. Ahogy beérek a fák és bokrok közé, megnyugszom. Ha nem látnak, nem árthatnak nekem. Nem szaladok, de azért kapkodom a lábam. Kerülgetem a fákat. Egy folyópartra érek. A Duna az. Az Erzsébet híd. A közepén állok. A korlátra támaszkodom. Odalent, a mélyben egy lapos testű, vén gőzhajó éppen fordul. Mögöttem villamos dübörög: karom alatt reszket a vas. A hajó lustán farol, a víz sodra a part felé tolja. Rákapszol, lapátkerekei alatt habosan surrog a mocskos víz. Hosszú kéményéből sűrű, fekete füst gomolyog elő. A fedélzet tele kirándulókkal. Fogócskázó kisfiúkkal és kislányokkal.

Képzeld azt, hogy elsüllyed.

András könyököl mellettem.

Alig hogy kimondja, a hajó felrobban. Hang nélkül. Néma, hatalmas robbanás. A szétterülő, fekete füstben semmit sem látunk. Aztán egyszer csak berobban a hang: sikoltozás, ordibálás, helikopter-dübörgés. Szemben repül, alig valamivel a hidak ívei fölött. Fülrepezstően kelepel. Töredezett, reszkető árnyéka alatta száguld az agyagsárga vízen. Dél van. A tabáni templomban harangoznak.

Gyerekek, menjetek innen!

Fehér köpenyes néni szól ránk. Mindkettőnket kézen fog. Szaladnunk kell mellette, hogy tartsuk a lépést. Gyorsan érünk a padlásra. Óriási, zegzugos padlás. Derékvastagságú, repedezett gerendák szelik keresztül-kasul. A tetőszerkezet váza homályba vesző tornyosul fölénk. Fent sötétség, de lejjebb, a cserepek résein vidáman tűznek be a napsugarak. Itt is, ott is fiatalok vitatkoznak. A gerendákon üldögélnek, lógázó lábbal rugdossák a felgomolygó, bundás port. Monitorok világítanak,

mégis öreg írógépek zakatolását hallom. Körös-körül kifeszített köteleken fehér lepedők és friss nyomdaszagú újságlapok száradtak.

Itt vannak!

Nem látom, ki kiabál. Lányhang.

Itt vannak! Hívjátok a restaurátort!

Nagydarab, göndör fickó döcög felénk.

Sajnálom, mondja. Ez az új rend. Fel lesztek akasztva.

Sárga szemével szomorúan néz.

Ha volna biztosításotok, akkor nem volna muszáj.

Nekem van, kiáltom, és Andrásra bökök. Csak neki nincs! Nekem van.

Akkor csak neki kell meghalnia.

Elfordul. A padlás homályos zuga felé kiabál.

Tanító néni, akasztás lesz!

Ősz néni botorkál elő a sötétből. Ahogy elének ér, nehézkesen emeli fel a fejét. Néhány szál haja kiszabadult a laza, ügyetlen kontyból; tétován libeg a halántéka körül. Baljával orrára szorítja a szemüvegét, jobb kezét bizonytalanul, tapogatózva tartja maga elé. Elrévedő tekintettel néz. Elmosolyodik. Megcibálgatja az üstökünket, aztán megfogja András csuklóját, és totyogva elindul, húzza maga után. András piskedve, botladozva lépdél, nehogy a néni sarkára hágjon. Ahogy eltűnnek a magasba vezető, durva falépcsőn, könny szökik a szemembe. Lelkiismeret-furdalásom van. Elárultam őt. De mit tehettem volna? Körülnézek. A padlás üres. Valahol messze becsukódik egy ajtó. Iszonyatos némaság vesz körül. Fenyegető. Mindennek nyoma veszett, ami a múlt. Semmi sem maradt, csak a jelen. A padlás kihűlt. Odalent a város éjjeli fényei rebegnek. Rémülten botorkálok, nem találok kiutat. Végül kipréselem magam az egyik felhajtható kis padlásablakon. Az ereszcsontrán, a villámhárítókon lekapaszkodok a földszintre. Átmászok a várfalon.

Megmenekültem?

Nem. Mögöttem sziréna vonyít fel. Földhöz csapom magam. Kúszás közben, ahogy visszapillantok, azt látom, hogy az egyik kémény égre rajzolódó fekete sziluetttjéről elrugaszkodik egy gólyapár. Felpattanok. Rohanok a sötétben. Félek, hogy gödörbe lépek, de vágózok tovább. Egy játszótér homokozójának peremében elbotlok, elhasalok a nedves homokban. Visítva rebbennek szét az éjszakára összebújt gyerekek. Ijedtségükből ocsúdva kitaró falkaként ügetnek sokáig a nyomomban. Hallom, ahogy kezükben meg-megcsörren a biciklilánc.

Általában itt van vége. Itt felébredek. Ennél tovább még sohasem jutottam.

Szép kis történet.

Te kérted. Mondtam, hogy hosszú lesz.

Ne mentegetőzz. Ritka szép, kerek álom. Beszédesebb is. Csak meg kell érteni. Kezdjük az elején. Az utcán még felnőtt vagy?

Nem gondolkodtam rajta. ... De igen. Felnőtt.

Tudod, hogy mi üldöz?

Nem.

Szembefordultál már vele?

Nem.

Miért?

Nem jutott eszembe. Félek tőle. Minél távolabb kell kerülnöm.

Nyugodtan, de gyorsan jegyzetelt.

Lehet, hogy nem is akarsz tudni, hogy ki vagy mi üldöz?

Nem tudom. Ezen sem gondolkodtam. Miért ne akarnám?

Hát ez az. Miért? Próbáld ki valamit. Elalvás előtt idézd fel ezt az álmot. A ködös utcát, a macskakövet, a bénító tehetetlenséget. Határozd el, hogy szembefordulsz az üldözővel.

Bele tudok avatkozni? Egy álomba?

Mondta valaki, hogy nem?

Nem.

Ne feledd, mindent te teremtesz. Álmodban te vagy a dízlettervező, a jelmeztervező, a sminkes, a rendező, az összes színész. Te vagy az üldözött, de te vagy az üldöző is. És az is te vagy, aki nem engedi, hogy könnyedén elszaladj. A második jelenetben, a réten, ott fiatalabb vagy?

Igen.

Húsz-huszonkettő?

Mondjuk.

És a hídon?

Tényleg. Magamtól soha rá nem jöttem volna. Gimnazista. És mire a padlásra érünk, addigra már általános iskolás kölyök.

És a befejezés? Amikor a bicikliláncos gyerekek üldöznek?

Ismét felnőtt. A saját korom. A mostani. Hogy lehet, hogy én ezt sosem vettem észre? Pedig hányszor álmodtam már.

Másra figyelsz. Arra, amit azonnal felismersz. Helyszínek. Utcák, házak. Szereplők. Ezek könnyen félrevezetik az álmodót. Azt hiszi, hogy jelentőségük van. Holott gyakran nincs. És az sem biztos, hogy az álmok valóban egészen ugyanazok. Magad sem tudod, hogy az évek során hogyan változott álmodban a korod. Mikor álmodtad először?

Tíz éve. Tizenöt.

Akkor is felnőtt voltál az elején meg a végén?

Nem emlékszem.

Nem hát. Együtt öregedtél az álmoddal. Majdnem biztos, hogy tíz évvel ezelőtt tíz évvel fiatalabb volt a menekülő is. Az álmodó még közel egyidős volt a réten szereplővel. A középiskola sem volt még olyan távol.

Hmmm! És ez az egész mit jelent?

Mit tudom én.

De majd megfejtéd?

Én biztosan nem. Vagy te fejtéd meg, vagy senki. Én csak segíték megtalálni a kulcsokat.

CSIKÓS ATTILA

Húsevő senkiháziak

(TÖRTÉNETEK A KILENCVENES ÉVEKBŐL)

A PUHADOBOZOS

A büfében elfogyott a piros Marlboro.

Az óraátállítás napja volt, de hiába lett egy órával hosszabb az éjszaka, Galamb tízkor bejelentette, hogy ma korábban kell zárnia.

A táncosok már hazamentek. A műszakból is alig voltak ott. Hátul, a sarokban ültek, két külön asztalnál pár díszítő és pár stúdiós. Főzelékszag terjengett a konyha felől, amibe belekeveredett a színpadi smink erős illata, és a nyitott ablakon át felgönglő esőverte őszi utca koszos, édes bűze is.

Felállt, és kiment hugyozni.

Végtelenül jellegtelen viszonyt teremt a valósággal az idő, gondolta a piszoár fölé állva.

Korán volt még hazaindulni.

És szeretett volna rágyújtani egy piros malbira.

Egy hete voltam Békáson, mondta, amikor vizes kézfejét a nadrágjába törölve megállt a Madách Színház művészbüféjének pultja előtt. Békáson van Malbi a kocsmában is. Egy hete nálam is volt, mondta Galamb, és felröhögött. Odanyújtott elé egy csomag cigit. Szívj Multit, mondta, és megint röhögött. Mindent viccesnek talált.

Minden viccben egy megfenyegetett vadállat lakik, gondolta. És amikor már nincs más lehetőség, meg kell barátkoznod a vadállatokkal is.

Akkor adj egy Multit, mondta, és elővette a gyufát.

Béna, gengsztergalléros zakókban járt akkoriban, hülye, színes és nagymintás nyakkendővel, és az apja vastag bélésű ballonjában, amit négy helyen kiegészített rézszeget. Annak a zsebéből kaparta elő a skatulyát.

Rágyújtott.

A díszítők külön kis asztalnál söröztek a sarokban, két asztallal arrébb a lányok. A kabátjuk hanyagul hátradobva a széktámlán, hosszú combjuk kinyújtva. Vágni lehetett körülöttük a füstöt.

És hol van malbi, kérdezte aztán a pultra könyökölve. Éjjeli vagy a Cicák, felelte Galamb. Szóval a szatócs már bezárt, kérdezte. Be, mondta Galamb, nekem még adna, de én nem megyek veled. Ha a lányoknak van arany malbijuk, hozz nekem is! Oké, mondta, és az ablakon át kipöckölte a Hársfa utcába a még parázsló cigit.

Már indult, amikor megszólalt Jennifer Paige-től a „Crush”.

Bazdmeg, a kilencvenes években mindenki szerelmes volt, és mindenki belehalt...

Körbenézett. Amit az ember az emlékezetébe tud idézni, és gondolkodás nélkül fel tud sorolni a környezetéből, az minden, amit birtokol, gondolta. Pár órája még látta Szerednyeit a billiárdasztalnál eltenni a fekete golyót. Látta a cigije fényesen kirajzolódó röppályáját az utca közepe felé. Az egyik stúdiós lány, Katinka szinte erőszakosan beletúrt hosszú, hullámos hajába, a mozdulat végigszaladt a testén, és megfeszültek combizmai. Látta a flipper színes üvegén lerohanó acélgolyókat.

Vissza akart érní, mielőtt mindenki hazamegy.

Szeretett volna rágyújtani egy piros malbira.

Bevágta maga mögött az ajtót, és a zsíros műkövön szinte rohant a lépcsőház felé. Belekapaszkodott a zöld olajfestékkel lekent korlátba, ami olyan árva és kopott volt, mintha egy külvárosi gyár üzemcsarnoka felé vezetne, és arra gondolt, hogy jobbra nyílik Tolnay Klári öltözője, *dobányozni kötelező* felirattal az ajtaján. Kopott, piros rafiaszőnyeg szaladt végig az öltözőfolyosón a színpad felé. Szemben a vasajtó, az is mintha egy szerelőcsarnokra nyílna, mögötte a porta, a két öreggel, akik addig nézték a tévét, amíg volt benne adás.

Beköszönt hozzájuk, beadott egy sört, amit a pultról az útra elemelt, és megkérdezte, hogy áll a meccs. A kapu mindenhol kapu, és minden kaput éppolyan „lúzernek” védenek, mint azok, akik bebocsátást akarnak azon a kapun, gondolta. Nem várunk másra, csak, hogy nyerjen a csapatunk, és legyen, akivel koccintani lehet.

Kisompolygott a Hársfába, és a fal mellett elindult a Wesselényi felé.

A bolt még nyitva volt, de nem ment be, annyira magától értetődő lett volna ott megvenni a két csomag cigit. Elindult inkább a kupi felé.

A két hatalmas, rózsaszín csöcs, ami a Wesselényi utcai portál felett duzzadt, villogott bele az éjszakákba, a reggelekbe, az álmos tolvajok, a káromkodó kis cigánylányok, a valaha elhurcoltak és a későbbi lakásnepperek, lecsúszott egzisztenciák, és feltörni vágyó vidékiek életébe, ebbe a hetedik kerületi ragacsos mitológiába, valamiért csábítóbb volt, mint a pénztár előtt a sor.

Járt már ott, persze. A Cicákban.

Egy hetilap Hiltonban megrendezett bálján megismert lányhoz ment korábban is. A Hiltonba a Fortunából mentek át. A Fortuna volt a legmenőbb diszkó akkoriban. Bakai feltette a lemezjátszóra a „Walk like a dinosaur”-t, és a rózsadombi, tizenegyedik kerületi elit triász kori vitalitással ölelkezett össze a menő újpestiekkal, a virga angalföldiekkel, és a minden társadalmi osztály felett álló belvárosiakkal.

A Fortuna maga volt a Demokrácia!

A srácok beálltak a plexivel védett DJ pult alá, és a piros műanyaggal borított falú, délben menzaétteremként működő teremben, a zsíros, foltos műkövön táncoltak hajnal kettőig. Paprika csak nézett. Paprika volt az egyik beengedő. Majd két méter magas, robosztus ember, talán az egyik első testépítő, egy jovialis óriás, egy elődzsinn, a néger ritmushoz alkalmazkodó, a lágyabb dallammenetek alatt gyöngéden ringó, mégis bivalyerős csuklyás izommal.

A Hilton báltermébe a Mátyás-templom felől kellett bemenni. Fényesre takarított kockaladák, pár öreg Mercedes, és egy Porsche 911 állt a Szentháromság téren a taxik

között. Nyilván mindenki szeretett volna már akkor menőzni, de sokan még nem értek annyit, hogy autóval jöjjenek.

Diszkópatkányok voltak, mint mindannyian.

A bálon ismerte meg azt a lányt. Egy darabig járkált a barna, kék és lila spenceres férfiak és a régimódi Rotschild szalonos estélyikbe öltözött hölgyek között. Csoportos asztalokat rendeztek be, mintha valami amerikai jótékonysági vacsorán lettek volna. A korábbi párt elit, az újonnan szerveződő médiapiac, az élénkülő piacgazdaság képviselői. Tanúk és szervezkedők. Volt ott egy fickó vasalt, keményített, fehér kertész nadrágban, zsabós ingben és piros csokornyakkendőben. Valami vállalkozó. Minden asztalhoz odahívták. Még a decens, ritka kivételt képező szürke öltönyösök is. Elképesztő, hogy komoly státusszal is milyen olcsón mérték a stílust az emberek. Egyszerűen összekeverték a narancslét meg a bort a Mussoliniben. A többiek Blue Curacaot ittak, amíg divatja volt.

Lement a bárba. A bárban talált egy ismerőst a Fortunából, rózsadombi srác volt, leült az asztalához. Ott volt az a lány is. Alig ismerkedett meg vele, amikor lerúgta túsarkúját, és az asztal alatt a farkába fúrta a lábujjait.

Ez a lány tolta a Cicákban is. Volt már neki addigra perzsa szörmése, izraeli ügyvédje, és legalább huszonkét másik srác és csaj a Chumbawamba Tubthumping-jára az Újvárlubtól a Galaxisig. A Tubthumping volt a kedvenc dala.

Már látta a bejárat felett a két rózsaszín, műanyag dudát. Két Mercedes taxi parkolt közvetlenül az bár előtt. Hiénák, gondolta.

Elment a videotéka mellett, ahova a srácok szerint új pornókazetta érkezett. A szatócs mellett, aki mégis nyitva volt, kint állt az utcán, és még köszönt is neki. Elment az óra alatt az utcasarkon. Az óra alatt, ami mindig, a következő húsz évben is tíz óra tíz percet mutatott.

Kétféleképpen lehet benyitni egy kupiba. Vagy elbújni, vagy kitűnni akarsz. Vagy beépülsz, meghúzódasz, hallgatsz, figyelsz, vagy annál hangosabban deklamálsz, minél nagyobb csenddet akarsz magad körül.

Kért egy kis Gössert, amikor a pulthoz ült. A lépcső alatt sportzakós, fiatalabb férfiak csoportja ült. Az egyik fickó ölében a Hiltonban megismert bige. Átkarolta az egyik férfit, és a fülébe súgott valamit. Nem különösebben érdekelte. Végigsimított a zakója hajtókáján, és keresztbe rakta a lábait. Nem nézték ki, pedig nagyon jól tudta, hogy nem ide tartozik.

Kért egy csomag piros és egy csomag arany Marlborót, aztán rágyújtott. Utána előzékenyen megkínálta a melléte ült. Magas, sebhelyes arcú félcigány férfi volt. Bólintott és elvette a kipöcögtetett szálat a pakliból. Egészségedre, mondta, és egy régi, pattintós Ronson-nal meggyújtotta a cigit.

Egyetlen ismerőst látott a hátsó, félhomályos bokszbán, őt is a Hiltonban ismerte meg. A férfi is észrevette, de gyorsan elkapta a tekintetét, és megforgatta öblös poharában a konyakot, aztán partnernőjéhez fordult, és a lány haját kezdte babrálni unottan.

Kért egy sört és egy vodkát is. Tudta, hogy innen nem egykönnyen szabadul. Az embert nem az élvezet, hanem az élvezet illúziója nem engedi el.

Megkapta az italokat. A pultosnő szétterpesztett ujjakkal a pultra támaszkodott.

Erős, formás, arányos keze van, gondolta.

A gyűrűmet nézed, kérdezte a nő.

Váratlanul érte a kérdés. Zavartan elmosolyodott. Igen, mondta.

A nagymamámé volt, mondta a nő, mindenki megnézi. A nagymamám színésznő volt, egy rajongójától kapta ezt a brillt.

Megint egy mese, gondolta. Elmosolyodott, és mondott valamit a nagyon régi időkről.

Régi, szép idők, amikor a Krúdy fazonú, szivarszagú kis dzsentrik bekocogtak az Ó utcai kupiba, mondta, hogy a Somossy orfeum kis dizőzeiről áradozva fáradtan és a sors szeszélyeibe beleuntan feltegyék egyetlen lapra a jegygyűrűjüket, meg ami a birtokból maradt, s bágyadtan, bánatosan átadják magukat a parfümillatú meghalásnak.

A nő felnevetett.

Nagyon jó, drága, ez nagyon, mondta nevetve.

Az embernek nem a szabadság kell, csak a lehetőség, hogy elképzelhesse valamilyennek, ha valaki szerinte szabad, mondta végül.

A pultosnő mélyen a szemébe nézett.

Bírom a szöveged, drága, mondta.

Ezek a kifestett szemű, vadmacskás mosolyú régi pultosnők még valóban egy jobb világról álmodoztak.

Megkínálta egy cigarettával. A nő elvette, kirúszozott ajkai közé dugta, úgy köszönte meg.

Rágyújtottak.

Jöhet még egy vodka, csillagom, kérdezte aztán, és már töltötte is. Erre a vendégem vagy, mondta, és eléje tolta a poharat.

Akkor kezdődött a lesbi-show. Naná, hogy a kis hiltonos csaj volt az egyikük.

Felment az emeletre, hogy lássa. Bokszok álltak a fal mentén, sorban, arccal a fényes, műmárvány előadótér felé. A bokszokban nyugalmat színlelő, általában hízásnak indult férfiak. Néha társaságok is. A lépcső alatti sportzakós brigád is megérkezett. Ők a sarokban foglaltak helyet.

Nem volt túl hosszú műsor, és mert már ismerte a lányt, inkább volt családias, mint izgató.

Talán épp a szörmése volt, amikor felvitte magához. Gyönyörű bundája volt, de reggel nem volt pénze taxira. Most itt feküdt előtte a márványon, és széttette a combjait, a másik lány meg az ágyéka fölé hajolt. Érdekes így nézni egy ismerőst. A szenvtelenségig fokozott tárgyilagossággal.

A sportzakósok tapsoltak. Ez a másik. A beavatottak rivaldája. A vadállatok. Felállt, és kiment a mosdóba. Mire visszaért a kis hiltonos megint a sportzakós ölében

ült. Észrevette, és integetett neki. Fickándoztak a pucér mellei. A fickókat sem zavarta, hogy az asztalukhoz ült.

Ki tudja mi lesz ebből az éjszakából, gondolta. Bármilyen megtörténhet. Meg kell barátkozni, meg kell barátkozni a vadállatokkal is.

Leült, és azonnal körbekínálta a piros Marlborót. Gyűjtsatok, mondta hanyagul.

Rágyújtottak, bár egyébként JPS-t szívtak.

Megvolt, kérdezte az egyik sportzakós, és a lányra mutatott. Meg, válaszolta, és a hamutartóba pöckölte a hamut. Mind felröhögtek. Ő is.

Aki a húst szereti, rossz ember nem lehet, mondta, és hátradőlt.

Reklámosok voltak, mint később kiderült. Valamelyik párt kampányán dolgoztak. Kirendeltek egy üveg Chivas-t. Volt bennük valami visszautasíthatatlanul gonosz. Ahogy a lányt körbeadták, amilyen magabiztosan gesztikuláltak. Ahogy csukott szemmel beleszívtak a cigibe. Mintha arra a pillanatra megszűnt volna a világ. Mélyen leszívták a füstöt, és a szájukat széthúzták közben. Mintha vicsorítanának.

Még nem múlt el éjfél se talán, amikor ő következett, és a lány az ő ölébe ült. Megfogta a mellét, és közben mélyen, csukott szemmel beleszívott a cigibe.

Nem lepődött meg, amikor megszólalt Jennifer Paige-től a „Crush”.

Parancsoltok, kérdezte, és megint körbekínálta a Marlborót.

Te mivel foglalkozol, kérdezte a zenét túlvöltve az egyik öltönyös. Újságíró vagyok, üvöltött vissza. És kinek a bérlistáján szerepelsz, üvöltötte egy másik. Ezt nem értem, üvöltött vissza. Melyik urat szolgálod, kiabálta a fülébe a harmadik. Aki fizet, üvöltötte, és felnevetett. Gyere, dolgozz nekünk, kiabálta az, amelyik az asztalhoz hívta, kellenek az ambiciózus fiatalok! Átmegyünk egy kupiba, ott megbeszélhetjük, kiabálta, és teletöltötte a poharakat whiskyvel. Kupiba, innen, kérdezte, amikor véget ér a „Crush.”

Igen, kupiba, felelte a hiltonos csaj, én is megyek. Megrázta a cicijét, mintha karneválon volna. Imádom a csajokat reggelire, mondta, és belefúrta apró öklét a zakója zsebébe.

Van még cigid, kérdezte.

Vegyél, mondta, és összegyűrte a piros Marlboro papírját. Az arany még félig tele volt.

Köszike, mondta, és hálából megcsókolta. A rúzsának édes, mézes illata volt.

Összeszedelődöztek és taxit hívtak. A hiltonos bige kuncogva befúrta magát a hátsó ülésen a többiek közé. Majd hívj, villantunk valamit, mondta az egyik sportzakós, és kiintett a kocsiból.

Nem volt kedve velük tartani.

Nem ment vissza a Madáchba se. Alig volt ereje, hogy hajnalban átvonszolja magát a Nincs Pardonba, és reggelig egyedül tovább igyon. A maradék arany malbit is egyedül szívta el, az utolsó szálat talán a Vigszínház előtt. Goethe Faustját játszották a Háziszínpadon.

Átérve Budára jól esett volna rágyújtania egy piros malbira. De még nem volt nyitva egyetlen közért sem. A Bem mozival szembeni éjjel-nappaliban pedig éppen elfogyott a piros Marlboro.

OLD SPICE

Először a szürke, zsíros fényű műkövet látta meg. A cipője orrát, amiről lehorzsolódott a glazúr. Egy Magyarország alakú foltról percekig nem tudta eldönteni, hogy alvadtt vér vagy száradt kávé maradék.

Arra gondolt, hogy mégis el kellett volna szívnia Lajkóval azt a blázt a pálinka után, legalább nem foglalkozott volna azzal, hogy másnap hány interjúja van.

Rettenetesen fáj a nyaka. A feje előrebecsaklott még álmában, most is úgy lógott, pár másodpercig megmozdítani sem tudta. A kezét is összebilincselték a szék támlája mögött.

Kipihentük magunk, kérdezte az ügyeletes az íróasztala mögül. Régi típusú írógép takarta el a fél arcát. Megfontolt mozdulatokkal kipöcögtetett egy szál cigit a pakliból, és rágyújtott. Sopianae-t szívott. Sűrű, barnás füst terült el a lámpafényben. A tizedes papírt fűzött a gépbe, és a billentyűzet fölé hajolt.

Ki, mondta erőtlenül. Lassan megemelte a fejét, és várt.

Jöjjön ide, mondta a tizedes, és leütött pár betűt.

Nehezen felállt. Minden tagja sajgott. A bilincs belevágott a húsába. Megfordult, és kis léptekkel az íróasztalhoz araszolt. Az íróasztali lámpa sárga fénye beborította az asztalt. Ütött, kopott alumínium holmi volt. Szegecselt biléta jelezte, hogy a BRFK tulajdona.

Izzadság és nikotinnal kevert fertőtlenítő szaga érződött a levegőben.

Forduljon meg, mondta a tizedes, és kihúzott egy fiókot. Engedelmesen megfordult, és hagyta, hogy levegye róla a bilincset.

Helyes, mondta a tizedes, majd kihúzta a lapot a gépből, és elégedetten hátradőlt. Ezt olvassa el, és írja alá, mondta. Elnyomta a csikket. Keserű bűz mart az orrába.

Erősen szédült, összefolytak a betűk a szeme előtt. Végignézett a vibráló neoncsövekkel megvilágított, barna színű csempével borított falú folyosón. Tőle pár méterre egy széken hozzá hasonló forma fiatalember ült. Be volt dagadva az arca, és a füléből folyt a vér. Amikor észrevette, hogy nézi, megemelte vezetősíjra bilincselte kezét, és elmosolyodott. Két járőr egy cigányasszonyt vezetett az egyik hátsó kihallgatóba. Írógépkopogás hallatszott mindenhol. Hajnali nagyüzem volt. A tizedes rágyújtott még egy Szofira. Na, morrant rá, elolvasta? Kimeresztette a szemét, amikor leszívta a füstöt.

Összeszedte minden erejét, és megpróbált az előtte heverő papírra koncentrálni. Nehézkésen végigolvasta, hogy miért hozták be, és hogy feljelentést tesznek ellene. Amikor a végére ért, aláírta a jegyzőkönyvet.

A vérző fülű srácot akkor vezették be a kihallgatóba.

Talán a másnaposság, talán a szégyen vagy a cigarettafüst okozta hirtelen rátörő hányingerét. Öklendezni kezdett. A tizedes meg ráüvöltött. Össze ne hányja itt nekem magát! Berúg, mondta, szétveri a pályaudvar üvegét, és még magának nem bírja a gyomra. Menjen haza, és aludja ki magát!

Amikor kilépett a Körútra, és felnézett a Skála Metro épületén himbálódzó ünnepi fényfüzérekre, arcvíz szagot érzett. Nem tudta, honnan jön. Lehet, hogy csak fáradtságában képzelte, hogy mindennek olcsó pacsulí szaga van. Hogy mindennek olyan szaga volt ezen az utolsó előtti őszen, mint egy lakótelepi, fűtetlen és beázott fürdőszobának borotválkozás után.

*Tell me why
Ain't nothin' but a heartache
Tell me why
Ain't nothin' but a mistake
Tell me why
I never wanna hear you say
I want it that way*

Azt az érthetetlen ügyet még egy évvel később sem akarták lezárni. A házkutatás után kétszer idézték be a rendőrség szervezett bűnözés elleni osztályára. A harmadik kihallgatásra várt a folyosón, és ezt a balfasz Backstreet Boys dalocskát dúdolgatta magában. Ezt dúdolgatta a molett titkárnő is, amikor a kávéát bevitte Ficere őrnagynak. Átragadt rá. Ilyen ez.

Szalai András, kérdezte az őrnagy, amikor belépett. A feje felett a falon világos téglalap látszott. Itt lógott Lenin, gondolta.

Igen, felelte halkán. Szalai.

Magának volt valami kis ügye egy éve, mondta az őrnagy.

Volt, mondta.

Garázdságért előállították, mondta az őrnagy, és az előtte heverő papírlapokat böngészte.

Az ablakból pont rá lehetett látni a Les amis étteremre. Egyszer onnan rendelt kurvát, jutott eszébe. A pincér elnéző volt. Kihozta a két whiskyt, és bevezette a hölgyet. Elegáns, divatos szaténruhát viselő, érzéki szájú lány volt. Déliesen sűrű, hullámos, fekete hajjal. Már a taxiban nekiesett.

Így volt, mondta, de vádemelésre nem került sor. Térítettem a kárt az Államvasutaknak.

Térítette, mondta az őrnagy, és lekapcsolta az íróasztali lámpát. Nézze, mondta azután, nekem nincsenek illúzióim. Maga annyit tud erről az ingatlanügyről, meg az áfacsalásról, mint a portaszolgálatos őrmesterünk. De valaki megemlítette a nevét. Mit tud Halmos Béláról?

Egy darabig a barátom volt, mondta, és az jutott eszébe, hogy aznap este, amikor a kurvát a Les Amis-ből hazavitte, éppen Halmossal ivott a Mammutban. Ez nem sokkal a házkutatás után történt. Akkor még nem tudta, hogy őt keresik.

Járt vele a Bimbó út 232. szám alatti ingatlanban, kérdezte az őrnagy.

Jártam, felelte. Azt mondta, nemrégén vásárolta, ahogy pár Andrásy úti és Király utcai ingatlant is, felelte. Megmutatta a lakásokat, és ittunk pár italt.

Kért magától valamit, kérdezte az őrnagy, említett részleteket?

Nem, mondta. Szerintem csak dicsekedni akart. Voltak információi az ingatlanpiacról.

Eszébe jutott, hogy 1997 kora őszén taxival mentek a Nemzeti Színházból, egy premier buliból a Bahnhofba csajozni. A Dacia hátsó ülésén ültek, és Halmos Balantines-át iszogatták. A Marx téri felüljárón Halmos lenézett a romos, piszkos téglapületekre, meg a hotdogos büfék bódéira, és azt mondta, két év, és ez mind eltűnik. Eltűnik, bazdmeg, mondta. Tudod, mi lesz itt? Amerika, mondta, és vigyorgott. De ezt nem mesélte el az őrnagynak. Minek keverni, gondolta.

Az őrnagy megint felkapcsolta a kis íróasztali lámpát. Elgondolkodva nézte Szalait. Két ember között csak feltevések vannak. Állítások és hipotézisek, melyek igazságáról nem lehetnek meggyőző bizonyítékaink. Minden kapcsolat metafizikai talány, gondolta.

Őszinte leszek magával, mondta az őrnagy, az olajügylek lefutottak, a Postabankot kihúzták a szarból, rámegyünk a privatizációra, az ingatlanra, az adócsalásra. Ne keveredjen bele, mondta. És ne rúgja ki a pályaudvar ablakait. Csak a baj van belőle, mondta, és becsukta maga előtt a dossziét.

Halmos már fél éve előzetesben ült. Kihallgatásra vitték be, aztán ott tartották. Állítólag óriási pánik tört ki kapitányságon a döntés miatt. A főhadnagy, aki érte ment a kihallgatóba, szabályosan bocsánatot kért tőle, amikor rázárta a zárka ajtaját. Ilyen horderejű ügyekben még tapasztalatlanok voltak, azt sem tudták, milyen következményekkel kell számolniuk. Az állomány gyakorlatilag két külön szervezetre bomlott, és a felső vezetést leszámítva csak a túlélésre játszott minden nyomozó. Halmosról meg egy egyszerű rendőrnek elég volt annyit tudnia, hogy súlyos dolgokat tud, és mindenképpen bent kell tartani.

Kilépett a téglapületekből, és leballagott a Mártírok útjára. Még mindig így nevezte. A Paksi Halászkert még zárva volt. A Rózsadomb presszóba ment, és kért egy sört meg egy Unicumot. A mosdóban talált egy Tutti-Frutti Party magazint, és megnyugodva tapasztalta, hogy Pest legszebb kurváit már mind személyesen ismeri.

Amikor visszaült az asztalához, egy szürke gyapjúkabátos, idős férfi állt meg mellette. Leülhetek, kérdezte, és ránézett véreres szemével. Alkoholista vagyok, mondta, de nem szeretek egyedül inni. Egyedül szart sem ér. Hiába bódulok be. Ötven éve járom a pesti kocsmákat, mindjárt az érettségi után kezdtem, de igazán csak az elmúlt tíz évben iszom. Tudom, elég sztereotip, hogy éppen most ment szarrá az idegrendszerem, de tudja, fiatalember, régen minden más volt, mondta, aztán leült. Rágyújt, kérdezte aztán, és elővett egy csomag Symphoniát. Nem hiszem, hogy túl sok időm volna, mondta, azt meg még átiszom. Havi egy üveg arcvíz, a többi pia. Tudja, mióta nem fizetek rezsit? Amióta Kádár halott. Idegesen beleszívott a cigarettába, és felröhögött. Én így ünneplem a felszabadulást.

Erre koccintottak. És a szomorú körüli szürkeségben felhangzott Britney Spears-től a Baby one more time.

Este a Halmos apja hívta telefonon. Az öreg.

Meghívnálak egy vacsorára, mondta. Nyolcra érted mennék kocsival.

A Jaguárral jött. Elég feltűnően nézett ki a Ladák és Suzukik között.

Kinyitotta az ajtót, és hanyatt vetette magát a bőrülésen. Mozart Requiem-je szólt halkán a kárpitba beépített hangszórókból. A levegőben, ugyan csak diszkrétén, Chanel Egoiste illatát érezte Szalai. Gyújts rá nyugodtan, mondta az öreg hanyagul, és a zakója zsebéből elővett egy Dupont öngyújtót. A Ballantine's Clubba megyünk, mondta.

Az étterem előtt parkolt, és a Jaguárt az Andrássy úton hagyta egész éjszakára. A recepciós kinyitotta előttük az ajtót, és elvette a kabátjaikat. Örülök, hogy látom, Halmos úr, mondta, és bevezette őket az étterembe. Egy sarokasztalnál ültek le. Az öreg kiengedte a nyakkendőjét, beletűrt ritkás hajába, és szuszogva hátradőlt. Kérni sem kellett, a főpincér az öreg elé tett egy üveg fekete címkés italt. Egészségére, Halmos úr, mondta. Enni parancsolnak? Köszönöm, Tibor, parancsolunk, mondta Halmos. Kicsit később, tette hozzá, és maga elé tartotta a palackot. Tölthetek? Szalai bólintott.

Hogy vagy, András, kérdezte az öreg. Megvagyok, mondta. Egy riporton dolgozom. Az öreg bólintott. Hallom, volt az a kis ügyed. A pályaudvaron, tette hozzá.

Elbámult a bőrkárpitos fotelek felett. Aztán az öreg szemébe nézett.

Most ugye arra vagy kíváncsi, hogy a fiaddal mi van, kérdezte.

Halmos töltött, és az egyik kristály poharat elé tette. Arra, mondta. Tudom, hogy most is kihallgattak. Kérdeztek róla valamit?

Semmi lényegeset, felelte, és felemelte a poharat. Hogy mióta ismerem, ott voltam-e a Bimbó úti házban, tudok-e részleteket? Részleteket, kiáltott az öreg. A kurva anyjukat! Az olajügycék lefutottak, mondta, a Postabankos szart is kimosták, rámennek a privatizációra, az ingatlanra meg az adócsalásra. Muszáj, hogy fogjanak végre valakit, nyakig áll a fos.

Szalai hátradőlt, és kiitta az italt. Ugyanezt mondta az őrnagy is, mondta. Szórol szóra.

Az öreg elmosolyodott, és megint töltött.

De ugye nem mondtál nekik semmit, kérdezte. Semmit, felelte. Mit mondhattam volna. Helyes, mondta az öreg, és kicsit oldalra döntötte a fejét.

Mélyen a szemébe nézett, mintha szuggerálni akarná. Két lehetőség van, András, mondta aztán. Vagy tágul a kör, kicsit arrébb áll mindenki, hogy mások is jöhessenek, vagy... Elgondolkodva elhallgatott, mintha maga sem tudná, hogy ezen kívül mit érdemes választani. Vagy, kérdezte Szalai. Vagy az anyjukat is megbaszatom velük, mondta Halmos halkán, és koccintásra emelte a poharát. Én ebből kimaradnék, mondta Szalai, és az öreg poharához koccintotta az övét. Maradj is ki, mondta Halmos. Neked a papír meg a toll való. Írj verset! Egyszer el kell dönteni, hogy az utca melyik oldalán gyalogolsz. De az én koromban bizony nem árt, ha ott van az ember,

ahol a pénzekről döntenek. Még pár év, mondta, és szétpicsázzuk az egész bagázst. Módjával, persze, nem vagyunk vadállatok. De nem fognak ezek velünk baszakodni.

Hátradólt, és odaintette Tibort, a főpincért. Azt hiszem, most már megérdemlünk egy Chateaubriand-t, mondta.

A vacsora végére az egész üveg fekete címkés elfogyott. Az öreg az asztalra dobta az American Express kártyáját, és megkérte Tibort, hogy hívjon egy kocsit. Amíg vártak, két Bolivar Libertadort tett az asztalra. Nem a legjobb, mondta, de elfüstölni megfelelő.

Zakója ujját felhúzta kicsit, mintha műtene, és a poharak felett átnyújtotta a Dupont-t.

Rágyújtottak. Az öreg egészen ellazult. Megforgatta a füstöt a nyelve körül, aztán kis karikákat eregetett. Kopasz fejét bearanyozta a gyanta színű fény. Behunyta a szemét, két karját maga mellé eresztette, csak a szivart tartotta el nadrágjától óvatosan. Ez jó, mondta. Erre szüksége van mindenkinek. Egy percnyi csöndre evés után.

Kevesen voltak az étteremben, talán egy pár vacsorázott a szomszédos teremben. Alig lehetett hallani, ahogy evőeszközeik a porcelánnak koccannak. Nem is beszélgettek. Épp a szivar negyedénél tartottak, amikor a taxi megérkezett.

A Caligulába mentek. Éjszakai bár a Szilágyi Erzsébet fasor közepén. Ünnepe-lünk, mondta az öreg. Meghívlak egy szökére. Kimérten biccentett a portás felé, majd a pult felé vette az irányt.

*One, two, three, four, five
Everybody in the car, so come on let's ride
To the liquor store around the corner
The boys say they want some gin and juice
But I really don't wanna
Beer bust, like I had last week
I must stay deep, 'cause talk is cheap
I like Angela, Pamela, Sandra and Rita*

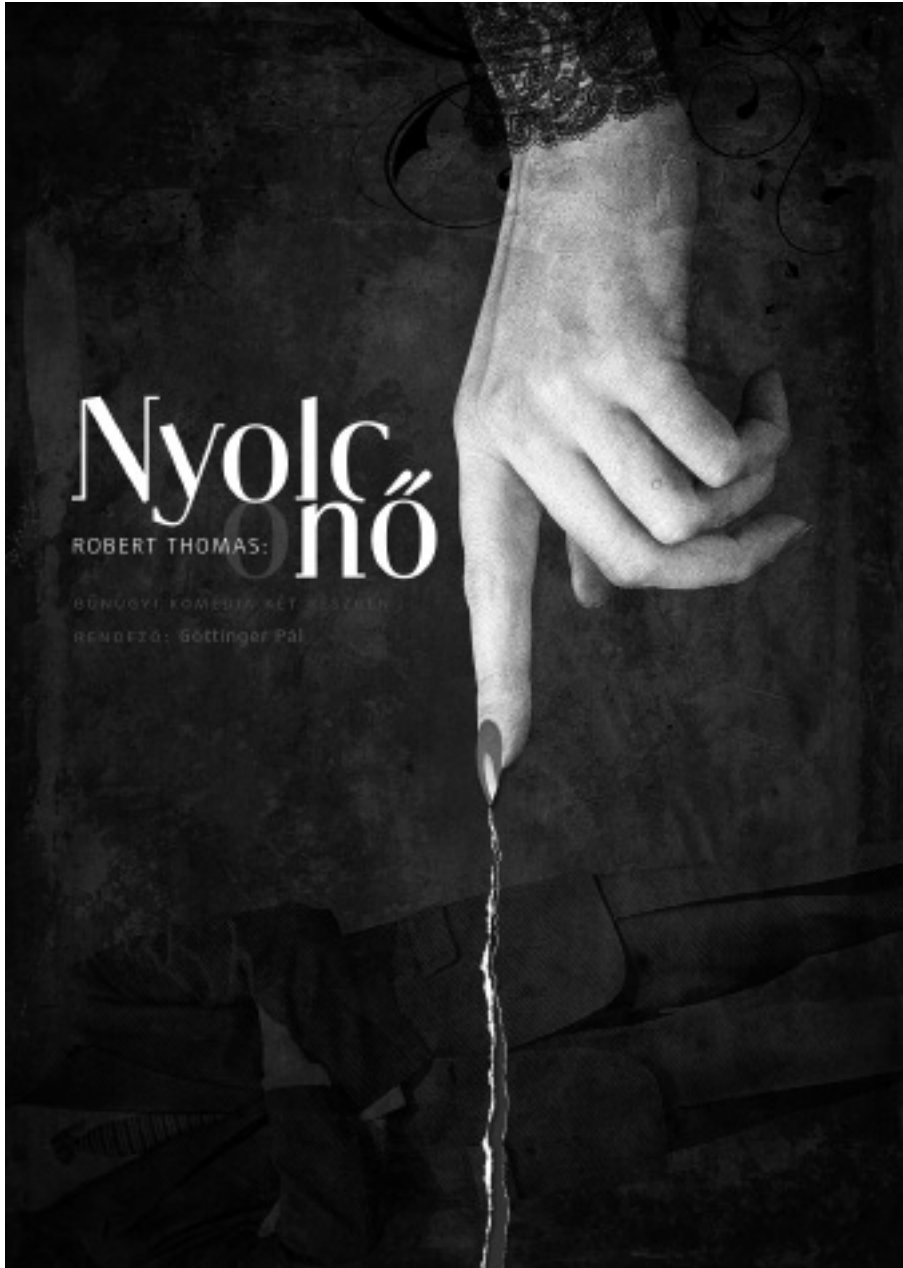
Ez már a buli volt. Kurvákkal, Lou Begával, és a félelemmel, hogy mégsem úgy sikerül minden, ahogy az öreg eltervezte a vacsora alatt.

Nem sokat lacafacáztak. Ittak egy whiskyt, aztán kiválasztották a két lányt. A pult mellett ültek négyen. Halkan beszélgettek a bordó plüss kanapén. A színpadon egy ötödik lány táncolt félmeztelenül. A mögötte álló tükrökben nézte magát. Az öreg azt javasolta, egy szobába menjenek, úgy menet közben kicserélhetik a lányokat.

A szobában hatalmas, kétszemélyes ágy állt a szoba közepén, előtte, az ajtó mellett egy barokkos szófa, oldalt hatalmas empire fotel. Az ablakot vastag, vörös drapéria takarta el, és két apró, piros üvegburájú lámpa szolgáltatva a fényt.

Ahogy körbenézett, megfordult vele az egész enteriőr. Részeg volt már kicsit. Részeg és dühös. Megkapaszkodott, és végigmérte a lányokat.

A kis vörössel kezdett, és nem volt kíméletes. Az ágyékára szorította a fejét. A lány alig kapott levegőt. Az öreg a szökét csomagolta ki, és rögtön dugni kezdte. Le sem vetkőzött. Azt kiabálta közben, hogy mindenki megbaszhatja a jó kurva anyját.

Nyolc nő

ROBERT THOMAS:

BÜNDÖVI KOMÉDIA KÉT NŐSZER

RENDEZŐ: Göttinger Pál

Nyolc nő, színházplakát (Rendező: Göttinger Pál – 2016)

Aztán cseréltek.

Mindenki megbaszhatja a jó kurva anyját, mondta az öreg, és kihámozta magát a Boss öltönyéből. A fiam ügyeiről meg egy szót se, érted, kérdezte tőle. Felröhögött. Úgysem tudsz semmit, mondta. Na, gyere te ki vörös boszorka, kiáltotta aztán, és elkapta a lány karját. Öklendezve cuppant le Szalai farkáról.

Nézte, ahogy az öreg hasra fordítja és belehatol. Fájdalmas arccal bámult vissza rá. Aztán a szökét nézte. Elnyúlva feküdt előtte, és éppen rágyújtott. Nem volt kedve belemenni az öreg után. Aztán erőt vett magán, ivott egy kortyot, és mégis megcsinálta a szófán. Elélvezett, és cigivel a szájában átbetorkált a fotelhez. Onnan nézte az öreget, meg a két lányt az ágyon.

Ez fáj, mondta vörös, amikor az öreg hátulról rátehénkedett. A hasán feküdt, a szemét lehunyta. Az elfolyt szemfestéke összekente az ágyneműt. A szöke szedhetett valamit. A semeit nyitva tartotta, de látszott rajta, hogy nincs képenben.

Figyelte az öreg Halmost, a petyhüdt, megereszkedett bőrét, a kappanhájas hasát, ahogy a vöröst meg a szökét felváltva kefélt, és bár elég részeg volt, hogy ne lásson világosan, annyit mégis be kellett ismernie, hogy kábé ennyi maradt. Ennyi maradt az elképzeléseiből. Egy közepes *old and young* pornó, amiben ha konkrétan nem is öt bassza seggbe az öreg, még neki is szarul esik.

Aztán eszébe jutott az az éjszaka. Amikor kirúgta a pályaudvar rajzlapnyi üvegét. Dorottya miatt, nyilván. Mert nem engedte be. Mert kidobta az ablakon a könyveit. Pedig állítólag még szerette. Pedig aznap még nem is ivott. Csak hallgatta Lajkót, ahogy abban a csepeli, szakadt garzonban Mozartról beszél a lemezjátszó fölött. Azt mondta, az ember annyi apró varázslatot talál a Requiem-ben, amikre újra és újra rácsodálkozik, hogy míg ezen töpreng, meghalni is elfelejt.

A kis Halmos egyébként egy hónap múlva szabadult. Azt mondták, nem volt bizonyíték ellene. Valójában semmit nem csinált. Megpróbálta eljátszani a nagymenőt. Csak az öreget tartották sakkban vele. Karácsonykor halt meg kábítószer túladagolásban. Nem is maradt utána más, csak egy Levi's 501-es, meg egy kurva drága Timberland bakancs.

ZALÁN TIBOR

Kitiltották a Drónokat*

A SZEREPLŐK BEMUTATÁSA – A DARAB RENDEZŐJE ÁLTAL

Drón Jánosné – úgysis, mint Margit, kemény, de magában el tud lágyulni

ifj. Drón János – úgysis mint néhai Drón János fia, lágy, de magában el tud keményedni

Drón Rebeka – úgysis, mint néhai Drón János lánya, se nem lágy, se nem kemény – kicsit szertelen lány

Irina – ukrán leányka, ifj. Drón János szerelme, költői lélek és tán teremtésbeli vétek

Misa – kocsmáros, egy félreolvasás miatt a Drónok megveszekedett ellensége lesz, amúgy álmodozó

Rendező – úgysis, mint aki beolvassa a szerzői utasításokat, semleges az ügyhöz

Játszódik egy határmenti kisfaluban, ahol a drónok még igazi Drónok voltak, mint egykoron – kár, hogy a felolvasásban nem látszik a nagy meg a kis betű közötti különbség

I. JELENET

Játszódik a kis falunak az egyik kis házában, amelyik nem is olyan kicsi. Mondhatni elég nagy, rossz nyelvek hívták a házat a háta mögött drónvárnak is. De a ház mérete nem fog látszani, tehát, nincs jelentősége a méreteknak ebben az esetben. Történetünk kezdetén még csak Drón Jánosét bírjuk a színen. Diót tör. Magában beszél, mint a diótörők általában, úgy karácsony tájban. Ilyenkor, töréskor, az emberek óhatatlanul költőkké lényegülnek át...

ANYA A kurva anyját ennek a sok diónak. Mennél többet török, annál több marad a zsákban. Ha nem töröm, akkor meg nem fogyik. Tehát törni köll. A diónak 8 pozitív hatása van a szervezetre. 1 – vérnyomás. 2 – kolleszterin. 3 – keringés. 4 – E-vitamin. 5 – cukorbetegség. 6 – terhesség. 7 – jótékony ásványi anyagok. 8 – egészséges bőr. Eltanultam az újságokból. Szokom a női rovatot olvasgatni. Ezt-azt, ami érdekel. Szegény Jánosom soha nem foglalkozott az egészségével. El is ment hamar. Igaz, hogy a ló rúgta mellbe az istállóban, de ha nem rúgja mellbe, annak akkor is mindegy lett volna már. Halálra volt ítélve. Se

* A 2016-os győri meghívásos drámaírói verseny (Garaczi László, Pozsgai Zsolt, Zalán Tibor) győztes műve. Egy éjszaka kellett egyfelvonásos darabot írni a Kisalföldből választott hírré: „Kitiltották a drónokat”. A színpadi „jelentkezés” öt díjából négyet megnyert: a legjobb drámaíró, színész, színésznő – és a a közönség díját.

a vérnyomása, se a kolleszterinje, se a keringése nem volt már semmi se neki. Az E-vitaminról meg akár ne is beszéljünk. Cukorbeteg is lehetett, mert folyton ivott. Azok isznak folyton, a cukorbetegék. Lehet, hogy a részegeskedéseivel a cukorbetegségét próbálta leplezni. Isznak, azután leesik előbb a nagylábujjuk, aztán többi ujjuk is, szépen sorban, csak úgy lerohad, majd; lassacskán megvakulnak... A Jánosom lábát nem láttam lerohadni, mert nem nagyon mutogatta; amikor lefeküdt, én már aludtam, amikor felkelt, én még aludtam. A pilinckézéről meg már régen leszoktunk... Lehet, hogy tényleg lerohadt neki, elég lassacskán járt. A terhesség, ugye, nála nem jöhetett szóba, mint veszélyforrás, de a jótékony anyagok azért ráfértek volna a köhögős, krákogós szervezetre. A bőre meg olyan volt, mintha penészedett volna. Az is lehet, már életében penészedésnek indult a János. De hát, minnek beszélek én most róla, amikor életében is untam, halálában is unom, beszélni meg róla leginkább unok. Na, de elég a romantikából, valaki úgyis gyön.

Drón János lép be, meglehetősen lehangolt a képe. Az ilyenre mondják, hogy lógatja az orrát. Valami baja lehet, hogy ennyire le van lassulva, ki van tágulva az orrcimpája, néha nagyokat fújtat, olyankor féltő, hogy a takony előhabzik az orrlyukakból. Hogy mégse, az talán a szerencsének és annak köszönhető, hogy nincs eléggé megfázva hozzá.

JÁNOS Aszt már észre se veszi, hogy megjöttem.
ANYA Há, ha köszönnél, jelentősen megkönnyítenéd a dolgomat.
JÁNOS Adjon isten, édesanyám!
ANYA Ennyire azért nem kellene! Van visszafogottabb verzió?
JÁNOS Csókolom... a kezeidet...
ANYA A kezeimet csak hagyjad békén, látod, hogy töröm a diót.
JÁNOS Dolgos kezet megcsókolni... hm... szerencsét hoz.
ANYA Ez marhaság. Ezt most találtad ki! Dolgos kezet megcsókolni annyit tesz, hogy koszos lesz tőle a szád. Meg büdös. Vagy a szádtól az ő keze. Büdös. Nincs eldöntve. De mit fecsegünk itt összevissza. Hamar hazajöttél.
JÁNOS Ja. Hamar.
ANYA Aszt, a Kambodzsában se voltál?
JÁNOS Lenni voltam, de nem sokat. Kicsinyeget.
ANYA Nem volt társaság, hogy nem sokat?
JÁNOS Az tán még lett vóna.
ANYA Nem volt ital?
JÁNOS Az tán még lett vóna.
ANYA Akkor hát mi nem vót, ha minden lett vóna?
JÁNOS Semmisse vót.
ANYA Milyen mise?

JÁNOS Jó a maga füle, nem hallotta félre. Nem beszéltem én semmiféle miséről. Csak ez az átkozott Misa... ez mindennek az oka.
ANYA Eddig jóba voltatok, nem?
JÁNOS Kutya-macska barátság volt ez eddig is.
ANYA Aszt most meg nem vagytok már jóba.
JÁNOS Aszt most már nem vagyunk jóba.

Rebeka jön vidáman, hol az anyjára nevet, hol a testvérére, de azok csak fancsali képpel bámulják. Életvidám lánynak látszik, mi több, élvetegnek, ami elüt a család savanykás alapozásától. Akkor is kacér a tekintete, ha nincs kinek kacérkodnia, magában és magával játszik, de nem játssza meg magát. Formás lány, aki maga is formát tud adni magának.

ANYA Mit vigyorogsz itt, mint akit boszni visznek?
REBEKA És ha onnan jöttem éppen? És vinni se nagyon köllött oda?
ANYA Azt tudjam én meg! A derekadat verem le. De annak is... meg amannak is...
REBEKA No, csak verje le a derekát minden nemzőképes egyednek a faluban. Nem sok dóga lesz, hát hamar végez. *(Az öccsére néz, utánozza, elfincsorodik, de az nem mosolyodik el rajta, grimaszokat vág, de Drón János rezzenéstelen arccal, mi több, érezhető idegességgel figyel, hogy mit művel.)* Hát ebbe a jámbor bakszamárba meg mi ütött? Ha nem vigyázok, még oldalba talál rúgni.
ANYA Rúgott ez az elébb eleget. Port a kocsmában. Össze van veszve a Misával.
REBEKA E' hát a gond? Ihat itthon, maradt elég az öregrül.
JÁNOS Az nem olyan – az itthon. Meg az itthoni... Az olyan... önkielégítés...
ANYA Jók jutnak neked is eszedbe, te golyhó! Nem szeretem, ha csúnyán beszéltek. Jegyezd meg, már rég kinőttél abból a korból, hogy a fityiddel játszogassál, kisfiam. A borról volt szó, amit itthon is megihatsz.
JÁNOS Komoly ember kocsmában iszik. Azé van a kocsmá, hogy komoly ember ott igyon.
REBEKA Aszt nem mindegy neked, hogy szeret vagy nem szeret a kocsmáros Miska? Aszt kérd a fröccsöt, aszt idd meg tisztán.
JÁNOS Nem olyan egyszerű. Nem úgy van most, mint volt régen, de nem úgy van most, mint volt régen, ismétlem magamat, s nem úgy van most, mint volt régen, nem az a nap süt az égen, nem az a nap, sem az a hold, nem az a szeretőm, ki volt...
ANYA Te jó ég! Még Irinával is összevesztél?
JÁNOS Dehogyan veszttem össze. Gyön az én galambom, virágszálam, nefelej-csem, zombéki kikerics (ha van ilyen, ha nincs...) nemsokára. Ez csak egy nóta vót prózában elővezetve.

ANYA Tudod, hogy mit vezetgessél elő drága egy fiam Rózában, és hova, és kivel, és kire föl... le... meg föl... meg le...
 JÁNOS Maga meg álljon már le, és csak törje megcsendesedve a diót! Asszony-nak a diótörő vájling fölött a helye, nem a tyúkok kárálló rúdján!
 REBEKA Na, ki vele, mi a fene nagy összeveszés oka? Mi történt ott a Kambod-zsában?
 JÁNOS Iszonyú dolgok ottan történtek. Bemegyek, kérek egy pálinkát, meg egy nagyfröccsöt tisztán.
 REBEKA Bemész, kérsz egy pálinkát, megy egy nagyfröccsöt tisztán. Ez tiszta sor. Eddig is bementél minden nap elestvéledvén, kértél egy pálinkát, meg egy nagyfröccsöt tisztán.
 JÁNOS Most is így tettem. Erre az a szarzsák kocsmáros Misa a pálinka és a nagyfröccs helyett élem tolja a mai újságot, és mutatja a cikk címét: Ki-tiltották a drónokat Kambodzsából.
 ANYA Ez volt a cikk címe?
 JÁNOS Hát ez, hogy rohadna le, aki kitalálta.
 REBEKA Erre te?
 JÁNOS Erre én mondom neki, na és, most akkor hova szarjak? Ezt így mondtam neki, nem teljesen szabatosan, de a számat éppen ez hagyta el akkor, ott.
 ANYA Helyénvaló, jó beszéd volt. A szavakat akkor köll használni, amikor köllenek. Erre ő?
 JÁNOS Erre ő azt mondja, menj ki barátocskám, de így, barátocskám, csicsegye, mint a felpuffadt béka, a kocsmá elé, és jó hangosan olvasd el, mi van a kocsmá homlokára írva!
 REBEKA Erre te kimentél?
 JÁNOS Ki hát. Jóllehet, a szaros kölykök is tudják, mi van a kocsmá homlokára írva.
 REBEKA És kellő hangosan felolvastad.
 ANYA Szóval, felolvastad... jó hangosan... úgy kellőn.
 JÁNOS Kimentem. Felolvastam jó hangosan. Úgy kellően. Kam-bod-zsa.
 ANYA Az, az. Kam-bod-zsa. Nem is olvashattál mást.
 REBEKA Kam-bod-zsa. Valóban nem olvashattál mást.
 ANYA Na aztán, ha az van kiírva, hogy Kam-bod-zsa? Akkor meg mi van?
 REBEKA Hát, ha úgy van kiírva, nem olvashatod azt, hogy Beyrút!
 ANYA Ezt tisztáztuk. Felolvastad. Aztán?
 JÁNOS Felolvastam, aztán vissza akartam menni a kocsmába, hogy a pálinkámat meg a nagyfröccsömet tisztán megigyam, de elállja az utamat az a féreg Misa. Hát nem az előbb olvastam fel neked, hogy a Drónok ki vannak tiltva Kambodzsából? – ripakodott rám, de úgy, hogy min-denki hallhatta, bár a kocsmá üres volt éppen.
 ANYA Aszt mi az a drónok?

REBEKA Talán a nevünk.

Irina érkezik, ideje már, csupa jókedv, meg honderű. Domborodik, ahol kell, horpad, ahogy megkívánja az illem, az egész lány merő báj, mintha tündér csöppent volna a fanyűvők kérges birodalmába. Dudorászik, mert a dudorászás a legjobb antré egy ilyen zavaros jelenetbe.

*Száll a drón az erdő fölött,
mint a sárkány világ fölött,
alig berreg, ám de halad,
hasán ragad minden adat,
hasán ragad a lenti táj,
tán még az is, ha kicsit fáj
valakinek foga, fara,
vagy hanyagolt az udvara,
száll a kis drón, zümi-zümi,
ez a nóta kicsit gumi,
gumi nő, guminó,
gumidominó!*

A többiek tátott szájjal hallgatják, bámulják a lányt, mintha sem a fülüknek, sem a szemüknek nem hinnének, pedig sem a fülük, sem a szemük nem hagyta cserben őket. Irina, mint egy kege kis lepke (vagy birka, kinek mit diktál az izlése) körbe szökdecssel, és cuppantósan megcsókolja őket. Jánosnál nem cuppan, alighanem komolyabb tételbe gablyodnának bele, ha nem szólalna meg Margit, anyafarkas-szerepben.

ANYA Nonono-nánáná, hát né má'!
IRINA Mi ütött belétek? Úgy néztek rám, mintha én lennék a kisjézus.
JÁNOS Te, Irina, te, Irinate, mit is énekeltél az előbb?
IRINA Ja, ez nálunk most a legújabb sláger. A drónokról szól.
ANYA Rólunk?
IRINA Hát, nem feltétlenül. Ja, tényleg, hát ti is Drónok vagytok, majdnem elfelejtettem. De vannak másfajta drónok. Drónok kisbetűvel. Csak az a beszédben nem látszik.
REBEKA Azok meg kicsodák? Azok, amiket kitiltottak Kambodzsából?
IRINA Azok hát. És nem csak Kambodzsából. Tokióból, az osztrák sípályákról, a dubaji nemzetközi repülőtérről, a Yosemite nemzeti parkból amerikában, és az oroszok Pjongcsangból is. Hogy ne is soroljam tovább.
JÁNOS Bennünket meg a Kambodzsából tiltottak ki, Irina.
IRINA A Kambodzsából? Miért, János?
JÁNOS Mert a helyi újságban az állt, hogy Kambodzsából kitiltották a drónokat. Az a faszfej simaagy Misa meg úgy döntött, mivel ebben a sárfé-

szekben egyedül képviseli Kambodzsát, kitilt bennünket, mint Drónokat a kocsmájából. Még nemzetközi egyezményekre is volt pofája hivatkozni velünk szemben. Hogy majd megnézhetjük magunkat Hágában, ha befőátlankodunk a kocsmájába.

IRINA Szennyes kéz szennyet most magáról, ú mosd le vihar a szégyent a babámról, mossad le a köpést is a kabátról...

JÁNOS Irinám, édesem, ne most éld ki költői hajlamaidat, bár kétségtelenül nagyon jól esett, amit elzengtél volna itten hosszan és sokáig.

REBEKA Valamit tenni kell!

ANYA Valamit tenni fogunk!

REBEKA Ez nem maradhat annyiban!

ANYA Ha kell, lebombázzuk Kambodzsát.

REBEKA A földdel tesszük egyenlővé, és beszórjuk sóval.

JÁNOS És elnevezzük Karthágónak.

REBEKA Csak ne lennél ennyire kurva művelt, hogy ennyire...

ANYA De mennyire...

IRINA Kis csapatunk tette kész, eltűnik majd mind, mi kosz falucskánkra települt, sörrel telik meg a pult...

JÁNOS Bravó, bravó! Mégis, mit terveztek?

ANYA Elmegyünk...

REBEKA ... a Kambodzsába...

IRINA ... s belepisilünk a rocskába.

JÁNOS Ez most hogy jön ide?

IRINA Mi megyünk oda.

ANYA Jössz te is!

JÁNOS Nem. Én mást tervezek. Setét eszmék borítják eszemet, szívemben istenkáromlás lakik...!

IRINA De szép! Hiszen te költő vagy! Ezt te írtad?

JÁNOS Hm... én írhattam magamban, nem írtam le, úgy papírra... csak hamarjában rögtönöztem... kiszaladt belőlem... úgy nagyhirtelen...

IRINA Édesem, imádlak! Gyere velünk Kambodzsába!

JÁNOS Megyek a picsába, nem Kambodzsába. Nekem terveim vannak. Meglátjátok, hamarosan büszkéek lesztek rám! Hamarosan... hamarosan... hamarosan...

János minden „hamarosan” kimondása után egyet lép hátra, miáltal hamarosan eléri az ajtót, azon át háttal kilép az udvarra, hamarosan hallatszik a kapu nyitódása és csukódása, s mind távolabbról a „hamarosan... hamarosan”... míg el nem hal.

II. JELENET

Miska kocsmája. Az ablakon neon, bentről fordítva látjuk a Kambodzsa feliratot. Még a Kádár-éra idejéből itt maradt bútorok éktelenkednek a füstös helyiségben, a pult viszont újnak látszik, ettől aztán végképp elviselhetetlen a hely eklektikája. A falon két kép, egyiken Rákóczi fejedelem mosolyog felemelően a kocsmá népére, a másikon Marilyn Monroe, vagy egy arra hajazó szépség igyekszik széles vigyorral és nem kellő lendülettel lefogni a nyaka felé fölfújódó szoknyáját. A söntés fölött címer, alatt kereszt, a kereszt alá már nem fért semmi. Ott általában Misa feje látszik. Ahogy most is. Teljesen elérzékenyült magától és a nagy kocsmái magánytól.

MISA Ezek a bánatos délutánok. Kedvem lenne sírdogálni, sírdogálni, mint kisgyerekkoromban édesanyám kötényébe bele. Gyermekkor, áldott gyermekkor. A levegőben szitakötők szálltak, kéken, pirosan, zölden és sárgán, a mák eldobálta virágjait a kertben, messziről bánatos tehénbúgást hozott a szél, ha volt szél, ha nem, akkor is lehetett hallani a tehénbögést, fecskék ficseregtek az eresz alatt, vadgalambok búgtak a gesztenyefák sűrű lombjában, és jött a fagyaltos is delente, az Andorka, aki ötven fillérért mérte a fagyaltot, és amikor elég messzire kerekedett már a kapunktól, utána kiabáltam: Andorka, szarok a markodba, abbéli reménnyel, hogy elfelejti másnapra, és vagy elfelejtette, vagy nem akart rá emlékezni, de soha nem vágott pofán. Akkoriban nem bántották a gyerekeket... nem tudom, most bántják-e, csak amit az újságban olvasok, azt tudom, két hónapja rossz a tévém, de ez a kurva szerelő képtelen átjönni a harmadik faluból, hogy kicseréljen benne valami csövet, el vagyok zárva a nagyvilágtól, szerencsére a postás minden nap meghozza az újságot, na, ma is ez a hír a...

Az ajtóban megjelenik a három nő. Elöl Margit, a hős anya pózában, mögötte Rebeka, az orleani szűz megátalkodott arckifejezésével, leghátul pedig ott illegdél-billegdél Irina, és valami versecskét mormolászik, de senki se figyel rá. Misa az ajtóhoz ugrik, és széttárja a karját.

MISA Sajnálom, hölgyeim, a presszó zárva, ebédszünetet tartok éppen. Kérem keressenek maguknak máshol szórakozási lehetőséget.

ANYA Na, te ne szórakozzál, Misa! Ebédszünetet, délután ötkor, Misa! Hát ki látott már ilyet, Misa?

REBEKA Ebédszünetet nem szokás kocsmákban tartani, a kocsmáros felszolgálás közben majszolja el a szendvicsét, feltéve, ha van rá ideje, és van hozzá foga.

IRINA Nem sok báj ragadott rá, s képe ravasz, mint a hódé, jó lenne, ha hó hullana most, és ellepné pofáját a hólé!

MISA Ezt meg sem hallottam. Különben se zsánerolom a verseket.

- ANYA Na, bemehetünk?
- MISA Na, nem!
- ANYA Misa fiam, jársz te színházba?
- MISA Színházba? Egyszer voltam már, de akkor sem tetszett. Járjon oda csak a sok más hülye.
- ANYA Csak azért kérdezem, mert túl hamar jutunk el a te dramaturgiád szerint a konfliktushoz. (Anyám, milyen jó, hogy erről is olvastam az újságban...)
- MISA Ezt nem teljesen értem. Drama... durgija... meg miféle konfliktusról beszél?
- REBEKA Anya arra céloz, a maga derűs és türelmes módján, hogy valami bevezető kellene a be nem engedés elé.
- MISA Miféle bevezető? Talán kivezető...
- ANYA Az kell, hogy indokold meg, hogy miért nem akarsz bennünket beengedni.
- MISA Ja, hogy felvilágosítás. Na, annak nincs akadálya. Hát, kérem, mint tudják, ennek a presszónak a neve...
- REBEKA Ne presszózzál már itt, amikor ez csak egy lepukkant vidéki kocsmá...
- MISA Már bocsánat, de a vendéglátóhelyem minőségét hadd végezzem el én magam, a saját szakértelmem szerint. Ki kell jelentenem, hogy ez egészen egy presszó. Nézd meg ezeket a modern székeket, az amerikai eszpresszókat megidéző neont ott kint... de mindegy is, kár a szóért. Beszéljünk egyenesen, avagy, térjünk a lényegre! A hely neve, önök előtt sem titok, Kambodzsa.
- ANYA Na és ha Kambodzsa?
- MISA Nincs na és ha Kambodzsa.
- ANYA Ha nincs na és ha Kambodzsa, akkor a konfliktust egy kicsit arrébb toljuk. Rajta, Rebeka, hegyibe!

Váratlan gyorsasággal nekirohan Misának, Rebeka szorosan az anyja nyomában, mindhárman beesnek a kocsmá belterébe. Feltápaszkodnak, fújtatnak, Margit elneveti magát.

- ANYA Na, most már Beyrútban vagyunk. Akarom mondani, Kambodzsában. Nálam ez egyre megy, csak te csinálsz ebből faxnit, Misa.
- MISA Ez erőszak volt kérem, a legdurvább és legközönségesebb erőszak, ha lenne körzeti megbízott...
- REBEKA De nincs...
- MISA De ha eljátszunk a gondolattal, hogy lehetne, akkor magukat most birtokháborításért feljeleneném, s már szirénázna is a rendőrautó a dutyi felé kiskegyedékkal.
- ANYA Ugyan miért?
- MISA Betörték erőszakkal Kambodzsába, se útlevel, se vízum...

ARISZTOPHANÉSZ • HAMVAI • NÁDASDY • HORÇAS

LÜZISTRATÉ

Lüzistraté, színházplakát (Rendező: Horgas Ádám – 2009)

ANYA Útlevel? Vízum? Te megbolondultál.
 MISA Rendben, hagyjuk a formáságokat. Önök innen ki vannak tiltva!
 REBEKA Kik azok az önök?
 ANYA Elértünk a konfliktushoz! Na végre! Kik is azok a kitiltott önök?
 REBEKA A Drónok.
 ANYA Irina, kislányom, ne ácsorogjál már ott kint, te nem vagy (még) Drón, te beléphetsz a Kambodzsába, rád nem vonatkozik a kitiltás.
 IRINA Lépek kettőt, csillagot lépek, lépek hármat, páráll az élet, lépek négyet, a boldogság szétvet, lépek ötöt, az álom mögött fölragyog az igaz út: ez a Beyrút igen rút.
 MISA Pardon. Kambodzsa.
 IRINA Kambodzsa... szarok a markodba... hihi.
 ANYA Én egy nagyfröccsöt kérek tisztán, előtte egy fél szilvát.
 REBEKA Én egy fél szilvát kérek, utána egy nagyfröccsöt tisztán.
 IRINA Innám az istenek nedűjét, enném a mannát, hogyha az emberek nekem ezt hannák, marad a vodka nagyföccsel tisztán, ezt itta hajdanán az Izolda és a Trisztán.
 MISA Elfogyott a pálinkám.
 ANYA Ühüm.
 MISA Elfogyott a szikvizem.
 REBEKA Ühüm.
 MISA Elfogyott a borom...
 IRINA Jézus akkor megáldá a vizet, mindenki bort iszik, és senki se fizet.
 ANYA Ördögöd van, Misa, vagy netán szólítsalak Miskafa padisahnak?
 IRINA Szólítsuk őt bégnek, kint ártatlan bárányok bégnek, bégnek neki a kék égnek, miközben lángokban állnak és égnek...
 REBEKA Hagyjuk most az apokalipszist hátra! Anyám azt akarta mondani, hogy véletlenül van nála egy-két üveg bor. Nálam meg pálinka és szikvíz. Ne mondd azt, hogy a poharaidat sem használhatjuk?
 ANYA Legfeljebb a végén te fizeted ki a fogyasztásunkat.
 MISA Itt nincs helye tréfának. Én törvénytisztelő ember vagyok. Ha az van az újságban, hogy Kambodzsából kitiltották a drónokat, akkor nekem is kutya kötelességem a Drónokat kitiltani.
 ANYA De ez nem az a Kambodzsa!
 MISA Kérem szépen, itt nincs ilyen, hogy ez a Kambodzsa, meg az a Kambodzsa, Kambodzsa van, és kész, és maguk ki vannak tiltva.
 ANYA Mi bajod van neked a Drónokkal?
 MISA Nekem tulajdonképpen semmi bajom magukkal, azon kívül, hogy a Jánost utálok, mint a harmadnapos szart, a maga nagy büdös száját ki nem állhatom, Rebeka kisasszony felé vannak nem titkolt vonzalmaim, amelyek a reménytelenség tavában halnak el, Irina kisasszony meg lükecske, de nem ellenszenvesen az.

ANYA Ha már így állunk, tudja maga, mi az a drón?
 MISA Maguk a drónok.
 REBEKA És elképzelhetőnek tartja, hogy mi itt vagyunk Drónok, és Kambodzsában tudnak rólunk, és kitiltanak bennünket onnan innen?
 MISA Ezen már én is gondolkodtam. Arra a meggyőződésre jutottam, hogy a kambodzsaiak számon tartják az én kis Kambodzszámot, és magukat innen kitiltották. Ne kérdezzék, hogy miért, én sem kérdezem, hogy miért, ha semmiért, hát semmiért. De az is lehet, hogy elkövettek valamit Kambodzsa ellen. Lehetséges, hogy nem direkt. Elképzelhető, hogy nem is tudnak róla. De a kambodzsaiak nagyon érzékeny lelkek, nekik egy kis sértés is elég a kitiltáshoz, azt gondolom.
 ANYA Azt se tudom, hol van az a Kambodzsa.
 MISA Hát itt. Nem látja? Itt, ahol maga van éppen.
 REBEKA Mintha azt mondtad volna, hogy vannak felém bizonyos vonzalmaid?
 MISA Ezt mondtam volna? Vajon, miért mondtam volna ezt, ha nem is mondtam volna ezt?
 IRINA Titkolt szerelem foga rág, add oda neki kicsi lány a szád, add oda neki nagy fiú a kezed, boldog leszel vele, s boldog lesz veled, piros nap aranya pillog a világra, ne hasonlítsál egy nagy szőrös valagra, hasonlítsál te csak éjszakai lángnak, a függönyökön túl rád édes órák várnak – csak nyalogassad őket!
 MISA Ez esetben végképp áthágnám a törvényt.
 IRINA Egy kis hágás, egy kis rágás, egy kis rázás, egy kis rózsás illat, s az emberből máris kitör az állat.
 ANYA Irina, te mindig fején találod a szöveget.
 IRINA Más szöveget, mert az kiáll, hiába van sötét.
 MISA De akkor, hogy is vagyunk azzal a maguk konfliktusával? Ott vagyunk már, vagy még csak előjátékozgatunk, és csak itt vagyunk?
 REBEKA Sajnos, súlyosan ott vagyunk. Elmondom a lényegét, ha jól figyelsz. Mi innen, Drónok, ki vagyunk tiltva.
 MISA Várva csak... Mintha valami itt zümmögne...
 ANYA Légy.
 MISA Méh.
 ANYA Akkor legyen méh! Mondd csak lányom tovább neki a konfliktust, egyenesen a szemé közé.
 REBEKA Szóval, mi ki vagyunk tiltva, de bent vagyunk. Nem adsz nekünk inni, de mi iszunk. Akkor tehát, kint is vagyunk, meg bent is vagyunk, ezt hogyan magyarázod meg nekik?
 MISA Kinek kellene megmagyaráznom?
 ANYA Hát a kambodzsaiaknak. Akik a kitiltást hozták. Két Drón is bent randalírozik a kocsmában, a kitiltás ellenére.

- MISA Nem tudom megmagyarázni. Felszólítom önöket a távozásra, és távozásuk után nyomban kiírom az ajtóra, hogy a Drónok mától és mindenestől ki vannak a Kambodzsából tiltva.
- REBEKA Elkéstem a kiírással, édeske. Mi még bent vagyunk itten. És még sokáig bent is maradunk. De ha akarsz, segítettünk rajtad.
- MISA Nem kell a segítségük. Menjenek innen minél gyorsabban, mert...
- ANYA Mert?
- REBEKA Mert?
- IRINA Mert? Miért? Van kevert?
- MISA Várva csak... Valami megint zümmög, és ez nem légy. A zúgásából ítélve – ez egy here.
- REBEKA Ne nagyképűsködj! Itt csak te vagy férfi. Még hogy a te heréd zümmögni is tud... hát, ha ez így van, barátocskám, akkor te nagy spíler lehetsz...
- ANYA Dehogy a heréje! A gyávasága zümmögi keresztül-kasul át a kocsmá légtérét. Van is ennek heréje!
- REBEKA Nem hallottál még olyat, hogy a gyávaság zümmög, akár az őszi légy?
- MISA Inkább az őszi méh... a here... Nem. De majd odafigyelek.
- ANYA Oldjuk meg ezt a lehetetlen helyzetet, Misa, de ha akarsz, tőlem lehetsz Muszkafa is.
- MISA Oldjuk, oldjuk, de hogyan?
- ANYA Erőszakkal.
- MISA Még tovább akarnak velem erőszakoskodni? Ezt a leghatározottabban kikérem magamnak!
- REBEKA Nem. Szó sincs semmiféle bántásról. Csak eljártsszuk az erőszakot.
- MISA Ezt nem értem.
- IRINA Férfi az erőszakot nem érti, ő csak a nőket keféli, aztán meg ha nem egészen, siránkozik az egészen...
- ANYA Azt hitetjük el a világ felé, hogy elfogtunk, és bezártunk a raktárba.
- MISA Várva csak... Valami megint zümmög.
- REBEKA A fejedben zümmög a heréd. Most már elég! De lehet, csak az eszed erőlködik, hogy elinduljon. Tudod, a rozsdás fogaskerekek, meg a homok a kerekek között. Az is surrog...
- MISA Valaki megmagyarázná ezt a bezárás csejt?
- ANYA Na figyelj, te törvénytisztelő kocsmáros! Lehet, hogy a zümmögéstől nem hallottad. Bezárunk ide a raktárba, erőszaktevést színlelve rajtad. Egyszóval, túsul ejtettünk.
- REBEKA Én meg bemegyek hozzád őrnek.
- ANYA Azt már nem! Na, akkor fog csak zümmögni a heréje, ha te bemész oda őrnek...
- REBEKA De mamácska, a túszt legalább egy túszejtőnek mindig őrizni kell abban a helyiségben, amelyikben tartózkodik. Még kárt tesz magában,

- vagy mit tudom én. Én őrzöm ott bent, te iszol itt kint, aztán várjuk a csodát, vagy Jánost, vagy Irina mondd neked szép verseket.
- IRINA Já k vám pisu, csivőzsebolse... én írok levelet önnek...
- ANYA Anyácskádnak irkáljál, kislányom leveleket, ő szereti olvasni őket.
- MISA És ha jönnek...
- REBEKA Kik jönnek?
- MISA Hát ellenőrizni azok, hogy a Drónokat kitiltottam-e a presszómból, akkor majd azt látják, hogy foglyul ejtettek, egy raktárban tartanak megkötözve, közben fölisszák, amit a helyiségben találnak. Nem is rossz alibi...
- ANYA Pontosan így lesz. Egy Drónnak az ilyesmi, mint egy túszejtés, meg se kottyán. Megjegyzem, a fölívás sem. Na, menjetek, Rebeka, de aztán semmi etyepetye züm-züm odabent... na, legfeljebb egy kicsi, hogy ez a kambodzsai bérenc ne érezze magát teljesen árvának. Adunk a genfi egyezménynek!

Rebeka és Misa bemennek a raktárba. Hallatszik, hogy fordul a kulcs a zárban.

- ANYA Hohohó! A túsok ajtaját kívülről szokás bezárni. Ide azzal a kulccsal!
- REBEKA *(fányalogva kinyújtja a kulcsot)* De aztán kopogj, ha be akarsz jönni! Minden túszejtőnek kopognia kell az ajtón, ha a túsához be akar lépni, nehogy olyan helyzetben találja, ami illetlenségnek tűnhetik.
- MISA *(bentről)* Valami zúg. Valami méh...
- REBEKA A méhem...
- MISA Akkor már nem is félek. Kicsit olyan fémesen zúg, mintha parányi helikopter keringene, itt valahol, a légtérben. Mintha drón...
- ANYA Hülye! Pont te ne tudnád, hogy a drónok a Kambodzsából ki vannak tiltva!
- IRINA Elmaradt a háború, fennmaradt a béke, elcsitul a vad viszály, csókra csüng a széle, benn a raktár egyre-egyre hangosabb az egy meg egyre, jól van, jól van, gyerekek, forognak a kerekek, igyál Anya, fér még beléd, nagy dolgok néznek még eléd, csak figyelj!

III. JELENET – A DRÓN VISSZAVÁG

Ismét Drónék jól ismert nappalijában vagyunk. Rebeka és Misa szerelmesen diót tör. Margit valami női magazint olvas, közben hosszú szipkából szívja a cigarettáját. Irina az ágyon ücsörög, a lábát lóbálja, és álmodozik. Szép életkép, ám van benne valami képtelenség. Életképtelenség. Sokáig hallgatnak, ropog a dió, száll a kéklő cigarettafüst, fel-felcsillannak Irina kacsksa rímei. Akár egy békés család. Csak éppen a családfő hiányzik. Nem feltétlenül id. Drón Jánosra gondolunk, aki békésen porlad a faluszéli temetőben,

sokkal inkább az ifjabbra, aki pár nappal ezelőtt kihátrált a házból, ki az udvarból, ki a kapun, ki háttal, és beleveszett a semmibe. Valahogyan azért mégis itt van közöttük, érzik ezt mind, s ha nem is várják, nyugtalanítja őket, hogy akármikor megjöhet.

- MISA Várva csak... Valami már megint zümmög. Méh... here...
- REBEKA Már csak az hiányzik, hogy megint a heréd...
- MISA Erre meg azt mondom, három.
- REBEKA Aszt te fogod megszülni, a harmadikat, baszkikám.
- MISA Csakis megcsinyányi. Nekem csak ennyi benne a dógom. *(Röhög.)*
- ANYA De nagy legény lett belőled? Azt hiszed, Misa, hogy minden el van felejtve? Elfejtve, hogy egy rongy kis mínuszos hír miatt kitiltottad a Drónokat a kocsmádból? Ha nem ejtünk akkor túsul, máig eljárhatnánk a Kambodzsá előtt száraz torokkal.
- MISA Az már csak így lenne. Az ember megtévedhet információhiány okán. Akarom mondani, elleninformáció híján. Akarom mondani, a hír szabad folyása bedugulásától.
- IRINA Nem messze már a szerelmem, lépte itt van a nyomomban, szellőt hoz a homlokán, ereszkedik hegytetőn, kínálkozik kerek hold, mindenféle mesés hölgy, ő csak jön, csak jön, csak jön, egyszerre csak beköszön... hu!

Összerezzennek, mindenki az ajtó felé néz, és mindenki riadtan. Aztán egymásra, mintha a másik riadalmával akarná eltakarni a sajátját. Van miért félniük? Vagy csak egyszerűen három nap elég volt hozzá, hogy megszokják János nemlétét közöttük?

- REBEKA Én nem tudom, de nekem olyan dobogni a szívem kezdett hirtelen, hogy még beszélni is elfelejtek nagy izgalomban
- ANYA No, ha meggyön, lesz igazi riadalom. Tán még vér is folyik.
- MISA Én nem félek tőle. Öljön meg, ha akar, én nem, nem én, és nem és nem... tőle.
- IRINA Lépte egyre közeleg, hamar ajtóban topog, vállán kihült csillagok, fején száraz harmatok. Szeme jár csak szüntelen, mint bársony szél réteken, bebújik majd minden résen, legyünk ehhez mind majd készen...
- ANYA Ördög beléd, te lány, régen olyan szép verseket mondtál, most meg csak ijesztegetsz velük.
- REBEKA Csak nem félsz, hogy hazajön?
- ANYA A fiam. Hazavárom.
- MISA Megkértem a kezedet, vagy nem kértem meg a kezedet?
- REBEKA Megkérted.
- MISA Ide adta a kezét, vagy nem adta ide a kezét?
- ANYA Odaadta... azt is... még szép, hogy oda, azok után... de hagyjuk is!
- MISA Akkor kinek van mi félni valója, na, ki vele?

REBEKA Csak most itt olyan nyugalom van. Törjük a diót, nem ordít, hogy zavarja a ropogás, anyuska bent cigarettázik, nem zavarja ki a ház elé, Irina mondja a maga kis verseit, nem fintorog rajtuk. Most olyan nyugalom van.

MISA Sose szerettem, mert mindig pökhendi volt. Rátarti Jancsi, így híttuk a háta mögött. Ment mindig peckesen, mintha karót nyelt volna.

ANYA Szép, egyenes legény.

MISA Nagy mulya tök.

REBEKA Ezt nem kellett volna.

MISA Esküszöm, hogy valami zümmög.

ANYA Méh.

REBEKA Jaj... here.

IRINA Züm, züm, méhecske, csöppenjen a mézecske fémes élekre, életekre, lélekre...

ANYA Nem mondta meg, hova ment.

REBEKA Neki soha nem kell megmondania, hogy hova megy.

ANYA Mert ő a nagy Drón János, a még nagyobb Drón János fia.

REBEKA Aszt nem vitte semmire ez se.

ANYA Aszt mégis parancsolgat nekünk egyfolytában.

MISA Maguk nem is szeretik.

ANYA Mindenki szereti. Csak a maga módján.

MISA Ugat a kutya.

ANYA Nincs is kutyánk. Mi az, már nem zümmög?

MISA Most nem. Lehet, hogy átment ugatásba.

ANYA A méh!

REBEKA Jaj! A here?

MISA Még sose hallottak mutánsokról?

Tanáctalanul elhallgatnak. Misa és Rebeka törli a diót, Margit rágyújt egy újabb cigarettára, Irina megint versbe kezd. Kintről léptek közelednek. Valamennyien az ajtóra merednek. Belép János. Kezében valami hosszúrkás dobozféle, óvatosan leteszi az asztalra, csak azután köszön.

JÁNOS Adjon isten, akinek nincs, szép jó estét!

ANYA Fiam!

REBEKA Bátyám!

IRINA Én kedvesem!

MISA A peckes.

JÁNOS Megjöttem.

ANYA Látjuk. Aszt hun meg merre?

JÁNOS Csak itt a közelben. Kicsivel se messzebb.

REBEKA Sok minden történt, mióta nem voltál itthon.

JÁNOS Tudom.

REBEKA Tudod?

JÁNOS Ja. Tudom.

MISA Meg sem lepődsz, hogy itt vagyok?

JÁNOS Azon lepődnék meg, ha nem lennél itt.

ANYA Aszt elmentünk a kocsmába.

JÁNOS Tudom.

ANYA Azt is tudod, hogy belöktük az ajtót Misástul, úgy mentünk be?

JÁNOS Azt is tudom.

REBEKA Azt nem adott nekünk pálinkát se, fröccsöt se tisztán a Misa.

JÁNOS Tudom, no.

ANYA Akkor azt is tudod, hogy mit csináltunk?

JÁNOS Már hogyne tudnám.

REBEKA Na mit?

IRINA Egyszer csak hazajön, azt mondja, tud mindent, lelkemben forróság, lángban áll az ingem, hazajött egyszercsak, mindent tud, azt mondja, honnan tud mindent ő, honnan volt rá gondja?

ANYA Honnan volt rá gondod?

JÁNOS Volt.

REBEKA Na, aztán, hogy a Drónok betörték a kocsmába, és a Misa nem adott inni nekik, mi történt?

JÁNOS A Drónok túsul ejtették Misát, és bezárták a raktárba.

ANYA Aszt tényleg úgy történt.

JÁNOS És bezárták vele Rebekát is, hogy ott bent őrizze, míg meg nem érkeznek a kambodzsaiak.

REBEKA De nem érkeztek meg.

JÁNOS Nem érkeztek meg. Ti meg ott ketten jól éreztétek magatokat.

MISA Ezt meg hogy érted?

JÁNOS Nemileg, kisfiam, nemileg. Volt ott etye, meg petye, meg pirospacsi, nyalakodás, furakodás, meg ami csak belefért.

REBEKA Aszt ezt meg honnan tudod?

JÁNOS Tudom.

ANYA Aszt nem gyöttek a kambodzsaiak a Kambodzsába, hogy felelősségre vonják Misát, amiért a kitiltott Drónokat beeresztette a kocsmájába, aszt elgyöttünk onnan mindahányan, mert hogy minek is maradtunk volna ott tovább. Gyött a Misa is.

JÁNOS Elgyöttek. Misa megkérte Rebeka kezét, ha már amúgy is megkufircolta a raktárban, ráadásul kétszer is.

MISA Egyszer... másfélszer legfeljebb...

JÁNOS Ne vitatkozz! Bizonyítékom van rá, hogy kétszer.

MISA Aszt hon a bizonyítékom?

JÁNOS Jó helyen.

ANYA Akkor azt is tudod, hogy mi volt itthon?

JÁNOS Azt is.
 ANYA Rágyújtottam, na, idebenn, hogy nem voltál itthon... idekünn voltál.
 JÁNOS Van is büdös idebenn.
 ANYA Ha mindent tudsz, akkor hallgassunk!
 JÁNOS Még nem mondtam el mindent.
 REBEKA Mi mindent tudunk, ami itt történt, mióta nem voltál itthon. Mit akarsz még elmondani?
 JÁNOS Aszt miért féltetek, hogy meggyövök haza?
 ANYA Féltünk? Inkább vártunk...
 JÁNOS Vártak. De nyugalmasabb volt nélkülem, nem mondták-e?
 REBEKA Ezt csak úgy mondhatta valaki, véletlen... tévedésből.
 JÁNOS Ja. Nem ordítottam, hogy ropog a dióhéj, mert nem voltam itthon, nem mondtam, hogy menjen ki anyuka a büdös cigarettájával, mert nem voltam itthon, nem vágtam pofákat Irina gyöngyfűzéire, mert nem voltam itthon... Misa meg hát...
 MISA Én akár el is mehetek.
 JÁNOS Fölösleges. A pökhendi Drón János, a Rátarti Jancsi már kiöklendezte a karót, amit annak idején lenyelt, és ami titeket annyira zavart. A nagy mulya tök is kipukkant.
 MISA Aztat csak úgy mondtam, nagy haragomban, szerelmetes gondban...
 IRINA Szomorú a kedvesem, beszél, de nem kedvesen, alig-hangja panaszos, lelke sajog belül most, forr, mint a hónapos must, a szerelme zavaros.
 ANYA Mit akarsz mondani még?
 JÁNOS Hogy igazatok van, tényleg nem vittem semmire. És már nem is fogok nektek többé parancsolgatni.
 REBEKA Miért nem? Már úgy megszoktuk. Hiányozni fog.
 ANYA *(feláll, a fiához megy, megrázza az ingénél fogva.)* Elég volt a tréfálkozásból. Eljött a tisztázás ideje. Honnan tudsz te mindent?
 MISA Hon vannak a te bizonyítékaid?
 JÁNOS Ebben a dobozban. Itt. Ebben. Ni. Mind.
 ANYA Mi van ebben a dobozban?
 MISA Lehallgató, mi?
 JÁNOS Nem egészen.
 REBEKA Ha nem lehallgató, akkor mi?
 JÁNOS Más. Valami, amit annyira üldözöl. Egy drón.
 ANYA Micsoda? Egy drón? Mi az, hogy drón?
 JÁNOS Egy egészen egyszerű kis szerkezet. Pilóta nélküli kis repülőgépecske.
 REBEKA Mínek egy ilyen drón... akárkinek?
 JÁNOS A drón szolgáltatásai többek között távérzékelés...
 ANYA Te távolról érzékeltél bennünket?
 JÁNOS Igen. Folytatom. Légi felmérés...
 IRINA Felmértél minket az égből, a légből, a mindenségből...

JÁNOS Igen. Folytatom. Ortofotó-készítés...

MISA Le is fotóztál minket... csak úgy, orto... a raktárban is, közben is...?

JÁNOS Igen. Folytatom. Felderítés...

ANYA Felderítettél bennünket?

JÁNOS Igen. Folytatom. Megfigyelés...

REBEKA Megfigyeltél bennünket, mi, te kukkoló!

JÁNOS Igen. Ezt mind megtettem. Kíváncsi voltam, hogy mit csináltok, mit beszéltek, amikor nem vagyok itt.

MISA Álljunk meg egy percre. Az a zümmögés tehát, amit folyton hallottunk, nem méh volt...

REBEKA Jaj! Nem is here...

MISA Hanem... a drón!

IRINA Drónon Dróntávérzékel, szívünk fölött zörgést észlel, drónonDrón légi felmér, mennyit ér ki semmit sem kér, drónonDrón s az ortofotó, lelkünk neki kicsi folyó, drónonDrón csak felderít, az idő lova felnyerít, zümmögj-zümmögj kicsi drónom, vigyél át a halálomon.

MISA Álljunk meg még egy percre! A Kambodzsából ki volt tiltva a drón. És te mégis becsempészted, hogy kémkedhess utánunk! Ez törvénybe ütköző cselekedet.

JÁNOS Ne bomolj, Misa! Csak tiszta vizet akartam önteni a pohárba.

ANYA Sikerült. Honnan van neked ilyen... drón-izéd?

JÁNOS Beszereztem egyet. Hamar ment.

ANYA Azt látom. Aszt drága volt-e, fiam?

JÁNOS Egy kisebbfajta vagyon. De megérte.

ANYA És te kisebbfajta vagyont voltál képes arra áldozni, hogy kémkedj és szaglassz utánunk! Megless bennünket, meglopod a nyugalmodat, a békénket...

JÁNOS Nem utánatok kémkedtem. A lelketek után kutattam. Azokról készített felvételeket ez a masina.

ANYA Mit akarsz te kezdeni a mi lelkünkkel, Drón János? Eladod őket?

JÁNOS Megismerni, anya. Csak megismerni.

ANYA És most már megismerted a lelkünket? Ezzel a géppel ismerted meg a lelkünket?

JÁNOS Talán. Most már többet tudok rólatok, mint mielőtt elmentem.

ANYA Jobb így most neked?

JÁNOS Nem jobb. Nehezebb.

ANYA Ne akard, hogy sajnáljalak! Magadnak kerested a bajt. Igazuk volt a kambodzsaiaknak, hogy kitiltották a drónokat. És neked is, Misa, hogy kitiltottál bennünket a kocsmádból. Bocsánatot kérek tőled!

JÁNOS Mit akarsz ezzel, anyám?

ANYA Hogy menj most el innen! Ezennel az én házamból is ki van tiltva drón-örökre!

JÁNOS A lelkiismeretedet tiltod ki!
 ANYA A lelkiismeretemet bízd rám, azt elintézem én magamban. Indulj, vidd magaddal ezt a szart, és vissza se nézz ránk többé!
 JÁNOS Egyszerre két drónt is kitiltasz a házadból? Hát ez a drónok sorsa? A drón végül homokos, vizes síkra ér... De melyik drón a kettő közül?
 REBEKA Nem hallottad, anya mit mondott? Vidd innen azt a rohadt masinádat, vidd, magaddal együtt!
 JÁNOS Magamtól is elmentem volna. Irina, te maradsz?
 IRINA Valahová menendez, menek. És valahol lakozandasz, én es lakozom.

János fölemeli az asztalról a dobozt, és a bóna alá veszi. Kézen fogja Irinát, és köszönés nélkül kihátrálnak az ajtón. Hallatszik, ahogy végigmennek az udvaron, azután becsapódik utánuk a kapu. Hatalma csönd támad. Rebeka mozdul először, folytatja a diótörést. Majd Misa is csatlakozik hozzá. Margit rágyújt egy újabb cigarettára. Csöndben dolgoznak, némán füstöl. A hiány mind erősebben betölti a szobát. A hiány szomorúsága. Egyszerre Misa abbahagyja a diótörést.

MISA Várva csak... Nem halljátok?

A többiek hallgatóznak.

REBEKA Nem hallok semmit.
 ANYA Én sem hallok semmit.
 MISA Hallgassatok! Ez nem zümmögés...
 ANYA Valamit hallok... ez nem zümmögés.
 REBEKA Már én is hallom... és ez nem zümmögés.
 MISA Inkább olyan...
 REBEKA Olyan inkább...
 ANYA Inkább szárnyverdesés... surrogás...
 MISA Valóban. Mintha szárnyak.
 REBEKA Ezek szárnyak!
 ANYA Ezek nem madárszárnyak...
 MISA Ezek egészen más szárnyak...
 REBEKA Egészen más szárnyak ezek...
 ANYA Ezek...
 MISA Ki ne mondd!
 REBEKA Nem mondom ki!
 ANYA Ezek angyalszárnyak!
 ANYA Úristen!
 REBEKA Ne káromkodj, anyám!

VÉGE

WILLIAM Shakespeare

HAMLET

fordította: György Péter • fordította: Bátkóczy István • fordította: Csukor Balázs
színház: Színház / Színház • fordította: 2015. június 1.

Hamlet, színházplakát (Rendező: Csukor Balázs – 2015)

VERES ZSUZSANNA

Út a forradalomba

PJOTR SZTOLIPIN ÉLETE ÉS HALÁLA

„Unum, sed leonem”

Éppen egy évszázad telt el azóta, hogy az Orosz Birodalmat aláasta a „polgári demokratikus forradalomnak” nevezett végzetesen kártékony lázadás, ami árulkodó előjátéka volt az alig nyolc hónappal később bekövetkezett – és a mai napig hamis legendákkal övezett – októberi bolsevik hatalomátvételnek. A sarokba szorított uralkodó által jóváhagyott Ideiglenes Kormány mélységesen korrupt, átmeneti képződmény volt, ami biztosította a szociáldemokraták zökkenőmentes hatalomátvételét. Oroszország történelmének 1917-től 1990-ig tartó időszaka a világtörténelem alighanem legsötétebb fejezete; ténylegesen Isten és az emberiség elleni bűn. Ugyanakkor szükségszerűen bekövetkezett „apokalipszis”, amire számos előjel figyelmeztette a hatalmi elitet. Az 1905-ös orosz–japán háború kudarca és az annak nyomán kirobbant lázadás a későbbi forradalom eltervezett, de még megghiúsított főpróbájának tekinthető. A nyugati sajtó folyamatos támadásai az „elmaradott” Orosz Birodalom ellen, Raszputyin kétes működése – ami rossz fényt vetett a cári család tekintélyére –, a külpolitikai feszültség kieleződése különösen 1908-tól, amikor az Osztrák–Magyar Monarchia annektálta Bosznia-Hercegovinát, amelyre válaszul létrejött az orosz–francia–angol hármass szövetség, legfőképpen pedig a birodalomban elnyomhatatlan forradalmi terroristacsoportok és szélsőbaloldali szervezetek agresszív támadásai és merényletei az uralkodó család tagjai és a miniszterek ellen. Ebben a kaotikus időszakban tűnt fel a nagypolitika porondján a huszadik századi orosz történelem egyik legjelentősebb alakja, Pjotr Sztolipin, hogy megkísérelje megmenteni Oroszországot a pusztulástól. Neve azóta csaknem feledésbe merült, csak az utóbbi években porolták le emlékét és példálózik életművével az orosz politikai elit. Bár a röpke öt év, amit a sors neki szánt, csupán arra volt elegendő, hogy elodázza a végső katasztrófát, túlzás nélkül állítható, hogy Pjotr Sztolipin rendkívüli tehetséggel megáldott belpolitikus és feddhetetlen jellemű ember volt, és ha nem teríti le egy merénylet golyója, Oroszország és Európa jónéhány megrázkódtatástól megmenekült volna.

*

Először is szót kell ejteni az orosz egységes állam doktrínájának sajátos jellegéről, hogy érthetővé váljanak a századforduló Orosz Birodalmának belső nehézségei. Ismeretes, hogy a Kijevi Ruszt északi germán népek alapították (a varég Rurik dinasztia), akik viszonylag hamar belevesztek a keleti szlávok tengerébe, és a részfejedelemségek, azaz a széttagoltság kora után a tatár iga lerázását és a moszkvai centralizációt III. Ivánnak sikerült kiharcolnia. Ő volt az első uralkodó, aki magát cárnak titulálta – a korábban

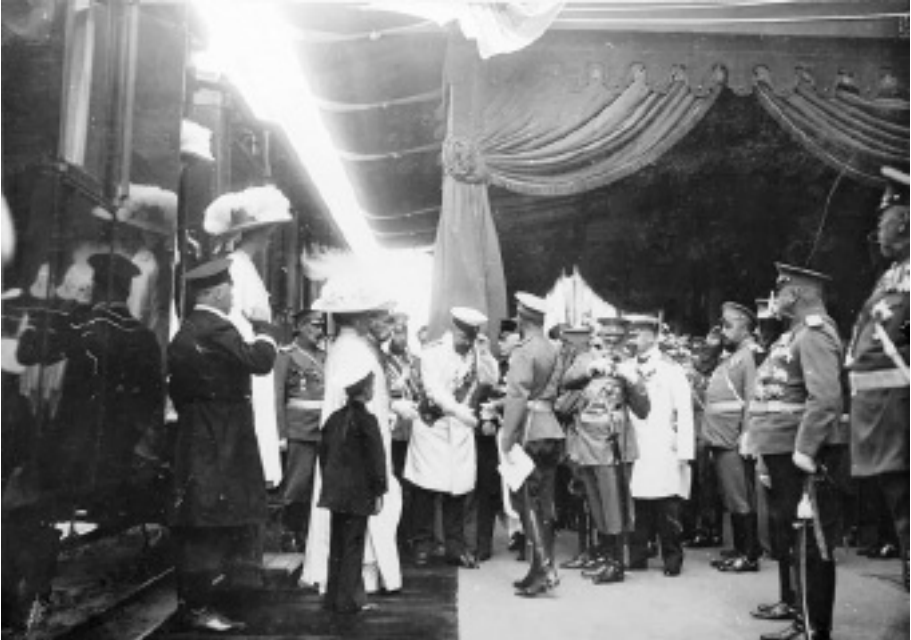
szokásos „nagyfejedelem” helyett – és a központosított birodalom létrehozását követően teljhatalmat hagyott utódjára. Az, hogy a nyugat-európai típusú feudalista modell nem honosodott meg Oroszországban, elsősorban a cári hatalom sajátosság jellegével magyarázható, amely elmosta a kasztok közötti éles határt, valamennyi alattvalót különbség nélkül az uralkodó szolgájának tekintve. A XVI. század közepén lépett trónra – az utókor által tudatlanul és tévesen megítélt – IV. „Rettegett” Iván. A maga korában már elődjét is „rettegettnek” nevezték, és ennek a szónak semmiféle negatív mellézköngéje nem volt: „Az oroszok számára a *groznij* hatalmasat, uralkodót jelentett, mivel a hatalom az ő értelmezésükben mindig rettenetes, és ilyennek kell lennie”, írja Mihail Heller történész. A cárban emberi testben megnyilvánuló szentséget láttak – valós theophaniát –, amelynek, a legősibb hagyományok szerint, létezik egy megbocsátó, „kegyelmes” és egy kegyetlen, „haragvó” aspektusa. Habár a modern történészek szemében dühöngő őrült volt, akinek szeszélyeitől és brutalitásától rettegttek alattvalói, IV. Iván mindenki másnál kifejezőbben képviselte ezen aspektusokat. Természetesen „kegyetlen zsarnok” volt – bár még irracionálisnak tűnő cselekedeteiben is az alatt lévők számára átláthatatlan szentség vonásait látták –, emellett vakbuzgó, alázatos pravoszláv hívő és korának egyik legműveltebb tollforgatója. Bizonyos azonban, hogy rajta kívül egyetlen orosz cár sem volt ilyen mértékben tudatában uralkodói hivatása szakrális jellegének, amelyet a bojári származású litván szerzetes, Jozsif Volockij dogmatikusan is alátámasztott. Fundamentális tétele szerint az „egyedüli és kizárólagos” pravoszláv egyház köteles magát alávetni az uralkodónak, aki erejével megtartja és megerősíti azt. Volockij követője, Filofej megalakította a „három Róma” elméletet, amellyel Moszkvát az elesett Bizánc örökébe léptette. IV. Iván hivatalos megszólításában ezután a „Nagy Konstantin új városában uralkodó új Konstantin cár” titulus is szerepelt. Anyai ágon bizánci felmenői és öröksége folytán, a török szultánon kívül (akinek egyik címe, az „iszlám tartópillére” lévén, korlátlan hatalmát hasonlóképpen a szakrálisból eredeztette) valamennyi európai uralkodót méltatlannak talált magához. Ebből következik, hogy az oroszok a nyugati népektől való különbözőségükben nem az elmaradottság jelét látták: úgy tekintettek magukra, mint az igaz hit őrzése szent feladatának kiválasztottjaira. Ez a felfogás végigkísérte a cárok uralkodását a változó idők diktálta további elemekkel kiegészülve. Oroszországban – hasonlóan a tradicionális Kelethez – nem beszélhetünk külön uralkodóról és államról, minthogy az előbbi abszolút voltához viszonyítva, az utóbbinak kizárólag általa van létjogosultsága. Az uralkodó mérhetetlenül az állam felett áll, akihez még legősibb származású nemesei is úgy viszonyulnak, ahogyan – egy metafizikai példával élve – az Abszolúthoz a legmagasabb, még „állapotnak” nevezhető szintek. A III. és IV. Ivánhoz érkező alattvalói kérelmeket a „holop” szóval írták alá. A „holop” földhözköttöt rabot jelent, akinek életével teljesen az ura rendelkezik: így nevezték magukat a cár előtt a főnemesek, sőt tulajdon családtagjai is. Mindennek ismeretében érthetővé válik, milyen csapást jelentett az orosz tradicionális gondolkodásra és életmódra az a gyors ütemű nyugatosítási törekvés, amelyet I. (Nagy) Péter erőltetett rá. A XVII. század végéig az orosz kormányzás a patriar-

Pjotr Sztolipin 1908-ban

Sztolipin és Frederiksz gróf udvari miniszter

Sztolipin fogadja a cárt Kijevben, 1911. augusztus 29.

chális szláv ortodox hagyományokkal összhangban folyt. Péter, akit az elfogult és fedékeny utókor „nagy reformátornak” tart, pontosan tudta, hogy a Nyugat felé való nyitáshoz a szellemi alapot meg kell gyengítenie és a kiválasztottság eszméjét ki kell irtania népének tudatából. Pétert a saját korában „Antikrisztusnak” nevezték: egyetlen uralkodónak sem kellett annyi lázadással szembesülnie, mint neki. I. Péternek tagadhatatlanul számos érdeme volt, ám valamennyi „progresszív fejlesztésénél” nagyobb súllyal esik latba az a tény, hogy megrögzött pragmatikus lévén szembehelezkedett az orosz szellemiség alapjaival.

A későbbi cárok többé nem nyerték vissza teljhatalmukat. Az utolsó bő száz esztendő legjelentősebb uralkodója I. Miklós volt, mindazonáltal működésének korlátairól egy kortárs megjegyezte: „Bámulatos, hogy mi mindent nem tehetnek meg, akik mindent megtehetnek.” I. Miklós idején a birodalom „szentháromságává” a „pravoszlávia, egyeduralom, népiség” Szergej Uvarov miniszter által kidolgozott hármas jelszava vált. A „népiséget” – ami később a szlavofil nézetek alapjául szolgált – maga Uvarov egyszerűen az autokrácia megerősítéseként határozta meg: „Népiségünk az egyeduralom iránti korlátlan elkötelezettségünkben és engedelmességünkben áll...” Már a XIX. század első éveiben, a zavaros nézetek között őrlődő I. Sándor uralkodása alatt felvetődött a birodalom kormányzásának alkotmányossá tétele, ám a cár állítólag a negatív fogadtatástól tartva végül elállt a tervtől. II. Sándorral kapcsolatban is felvetik a rendszer illetlen átalakításának szándékát, mondván, hogy csak váratlan halála akadályozta meg e lépést. II. Sándor szerencsétlen intézkedése az 1861-es jobbágyfelszabadítás volt, amely újabb csapást mért a nemességre, a földből élőket pedig házátlan, potenciális proletárcsordává süllyesztette. (Az uralkodó elkerülhetetlennek ítélte a jobbágyfelszabadítást, ám ha már így döntött, gondoskodnia kellett volna a „felszabadított” parasztok további megélhetéséről: pontosan erre a bajra talált gyógyírt Sztolipin a későbbiekben.) Bár az autokrácia sokat veszített tekintélyéből a XIX. század második felére, azon alapelv, mely szerint „az uralkodó maga Oroszország”, a „büntető és a jutalmazó atyuska”, alapjában véve érintetlen maradt.

*

A következő megvizsgálandó pont a forradalmi terrorszervezetek megjelenése, ami az 1860-as évekig csaknem ismeretlen jelenség volt az Orosz Birodalomban. Ennek kapcsán elkerülhetetlenül szót kell ejteni a zsidóság szerepéről. A tehetős családok egyetemre küldték gyermekeiket, ahol azok gyorsan magukévá tették a nyugati liberális és szocialista eszméket, melynek következtében talajtalannak érezték magukat az ősi patriarchális viszonyok között. Az 1870-es években az értelmiség és az uralkodó réteg egyaránt kiutat keresett az elszigeteltségből a „progresszív” európai nagyhatalmak méltó partnerévé válásához, de a társadalmi rétegek – az I. Péter idején kiépített és I. Miklós által tökéletesített átláthatatlan bürokratikus rendszer hibájából – egymástól elidegenített, zárt kasztokba tömörültek. A cár alattvalói számára változatlanul távoli maradt, de már nem az emberi értelem számára felfoghatatlan szakralitás világban megnyilvánuló hordozójaként, hanem az áttörhetetlen hivatalnoki réteg

által hermetikusan elzárt porcelánfiguraként. Az 1881. március 1-jén történt sokkoló cárgyilkosságot követően a trónörökös, III. Sándor (a „Medve”), keménykezűnek ítélték, de a marcona külső mögött egy sok tekintetben tanácstalan ember rejtőzött, aki hozzákezdett a hagyományos agrárország erőltetett iparosításához, amely külföldi (elsősorban francia) kölcsönök és magántőkék bevonásával elindította Oroszországot a kapitalizálódás útján. Az addigi németbarát politikát ekkor váltotta fel a Franciaország felé orientálódás, ami a későbbiekben végzetesnek bizonyult az monarchia számára. Számos iparág kicsúszott a korona kezéből: az újjgazdagok földet vásároltak, megmunkálására orosz parasztokat fogadtak, aránytalanul magas bérleti díjat kisajtolva belőlük. A pénzarisztokrácia tartotta kézben a vasutat, a bankok egy részét, a cukor- és dohányipart, a szeszfőzdeket: a Gincburg, Poljakov, Askenazi stb. családok a monarchiához való látszólagos lojalitásukért akár tanácsosi rangot és örökös nemességet is nyerhettek. Már a „Felszabadító Cár”, II. Sándor idején általános elzsidósodás következett be a birodalom azon rétegeiben is, ahová addig csak oroszok, németek és olykor lengyelek juthattak, egy rosszul felfogott „beolvasztási” kísérlet nyomán, amely a liberális Lorisz-Melikov belügyminiszter tervezete szerint jogegyenlőséget adott volna a hatmillió birodalmi zsidónak. Ám a cárgyilkosság után az ultrakonzervatív Ignatyev gróf – nem utolsósorban a felcsapó forradalmi terrorhullám hatására – meghúzta a gyeplőt.

Az 1880-as évek merőben új jelensége a „hivatásos forradalmárok” fellépése, akik egyáltalán nem az alsó rétegekből, hanem többnyire tehető, kapitalista családokból származó fiatal férfiak és nők voltak: ateisták, internacionalisták, céltudatosak és agresszívek, sokan közülük „maszkil”, vagyis hitétől eltávolodott, „felvilágosult” zsidó értelmiségi. Nem rágalom, hanem tény, hogy a zsidók kiemelkedő szerepet játszottak a forradalmakban, és bár a századforduló környékén Oroszország lakosságának csupán 5%-át alkották, a forradalmárok – jóindulatú becslés szerint – 50-60%-a közülük került ki. („Azokból az elképesztően gyáva emberekből – mondta Witte gróf, pénzügyminiszter és későbbi miniszterelnök –, amilyenek harminc esztendővel ezelőtt a zsidók szinte valamennyien voltak, olyan emberek váltak, akik képesek bombát dobni, gyilkolni, rabolni... Egyetlen más nemzetiség sem adott Oroszországnak ilyen arányban forradalmárokat.”) A „kahalokból” (zárt közösségekből) kilépő, gyökeretelenségüket és hazátlanságukat fokozottan átélő zsidók – tehető hittársaik támogatásával – sikeresen terjesztették internacionalista eszméiket azon fiatalok között, akik így vagy úgy szintén kiszakadtak a felbomló, hagyományos orosz életmód keretei közül. Az 1880-as évekre tehető a földalatti szervezetek első virágkora, amikor a „hivatásos forradalmár” működésének eszközeként megjelenik a „forradalmi terror”. Nem tekinthetünk el azon néhány jellegzetes csoport és személy megemlítésétől, amelyeket ennek a jelenségnek előidézésével és támogatásával bíztak meg.

1860-ban Párizsban megalakult az Izraelita Világszövetség, egy jogász, Adolphe Crémieux elnökletével. Az volt a célja, hogy a világ zsidóságának érdekeit védje, kiváltképpen a monarchiákban – szerintük – uralkodó „elnyomás” ellen. (A szövetség emblémája Mózes a Földet uraló két kőtábláját ábrázolta.) Húsz évvel később Lev

Pinszker egyesszai orvos „Önemancipáció” című röpiratában kifejtette, hogy „a zsidó nép megváltoztathatatlan módon nem hozható közös nevezőre semmilyen más néppel”. Sorra alakultak mindenféle „felszabadító” mozgalmak, amelyek nézetei főleg az egyetemi ifjúság körében hódítottak: Vilniusz – „a litvániai Jeruzsálem” – és a birodalom nyugati területei az illegális irodalom csempészésének és a felforgató csoportok és tanok megjelenésének valóságos melegágyává vált. „Semmi megszokott dolognak nincs joga létezni, kivéve, ha van rá racionális indoklás” – hirdette a bűnöző Bakunynin, akinek kártékony tanításainak terrorizmus ezrei nőttek fel. A szociálforradalmárok (közismertebb nevükön eszerek) szó szerint üldözték a minisztereket, sőt magát az uralkodót is. Hátborzongató II. Sándor meggyilkolása, a Népakarat nemesi származású fanatikus terroristanője, Szofja Perovszkaja szervezésében. „A „Népakarat” végrehajtó bizottsága halálra ítélte a cárt. [sic!] 1879. április 2-ától egészen 1881. március 1-jéig, meggyilkolása napjáig valóságos hajtóvadászat folyt II. Sándor ellen. Egy kevés (mintegy húsz) tagból álló, de eszméit fanatikusan követő terrorista csoport egyik merényletet követte el a másik után: robbantottak a Téli Palotában, bombákat helyeztek el. A végrehajtó bizottság minden merénylet után proklamációt bocsátott ki, amelyben a „vadászat” folytatását ígérte.

1897-ben Vilniusban létrejött a nagyon baljós Bund, a litvániai, lengyelországi és oroszországi zsidó munkások szövetsége, amely nagy összegű támogatást kapott nemzetközi zsidó szervezetektől. Kezdetben (akár a narodnyikok) agitációs tevékenységet – ún. „felvilágosítást” – fejtettek ki a nép és a munkások körében, majd amikor csalódottan ráébredtek, hogy az egyszerű emberek ellenállnak a lázításnak, a „békés” eszközökről áttértek a keményebbekre. Számos pogrom azt követően robbant ki, hogy a Bund által külföldi pénzből felfegyverzett zsidó különítmények cárgyalázó szavakkal és tetteikkel felbolygatták a nagyvárosok lakosságának kedélyeit. 1898-ban illegálisan megalakult a későbbi kommunisták magját alkotó Orosz Szociáldemokrata Párt a „zsidó proletáriátus” jogainak védelmére, ami már csak azért is fából vaskarika, mert semmi ilyesmi nem létezett: a zsidók munkásként csak elvéve tették be a lábukat a gyárakba. Anélkül, hogy a marxista társadalomtudomány téziseibe belebonyolódnánk, kijelenthető, hogy akikre hivatkozva a forradalmakat ki-provokálták és képviselőiként felléptek, azoknak semmi közük sem volt ezen felforgatáshoz. Ami a parasztságot illeti, miután az agitáció nem tudta felbontani hagyományos életformáját, elfordultak ettől a rétegtől és a későbbiekben egyenesen „osztályellenségként” kezelték. A forradalmi mozgalmak mögött álló befolyásos nyugati erők óriási sajtókampányt indítottak a legfőbb ellenségnek tekintett Orosz Birodalom ellen, szándékosan elferdített képet nyújtva az ottani állapotokról. Ahad Haam (azaz „Egy a Népből”) Ligáját, a Bnej-Mosét (melynek alapító okirata gyanúsan hasonlított a szabadkőműves páholyokéira és a „judaizmus feltétel nélküli imádatát” hirdette), egy sor zsidó szervezet megalakulása követte (Poalej Cion, Ceirej Cion stb.). Haam szembeszállt Teodor Herzl cionizmusával, amely lehetővé akarta tenni a kivándorlást Palesztinába. 1881 és 1914 között rengetegen emigráltak az Egyesült Államokba, állandó feszültséget okozva ezzel a két ország addigi jó kapcsó-

latában. Az orosz hatóságok semmilyen akadályt nem gördítettek a zsidó kivándorlás útjába, mindössze azt a feltételt támasztották, hogy a kivándoroltak többé nem térhetnek vissza Oroszországba. Természetesen sokan visszatértek és kihasználva, hogy az orosz törvények már nem vonatkoznak rájuk, aktívan kivették részüket a forradalomból. A századfordulóra olyannyira tarthatatlanná vált a zsidókérdés – közvetlenül összefonódva a felforgató mozgalmak terrorcselekményeivel –, hogy a legmagasabb szinten igyekeztek megoldást találni rá. Vjacseszlav Pleve belügyminiszter fogadta Herzlt (a cár erre nem volt hajlandó) és közölte vele, hogy a kivándorlást örömmel nyugtázza, azonban ezzel párhuzamosan holmi kóros zsidó elszigetelődést és szembenállást tapasztal Oroszországon belül. Palesztina akkor az Oszmán Birodalomhoz tartozott, ahol már létrejött egy kisszámú zsidó populáció, amelynek felduzzasztásától a török hatóságok mereven elzárkóztak. A brit kormány felajánlotta helyette Ugandát, de ezt a lehetőséget az 1905-ös cionista kongresszuson elvetették. Az 1903-as kisinyovi pogromot követően nemcsak a forradalmi szervezetek és a baloldali sajtó, de a liberális politikai csoportok is hadat üzentek a cári kormánynak. A zsidóvédelmi hivatal riasztására számos nyugati ország fővárosában tiltakozó gyűlésekre, megmozdulásokra került sor, az amerikai sajtócézár, Hearst, egyenesen „holokausztot” emlegetett. Valójában a Kisinyovban – és Ogyesszában – történtek roppant felnagyítása és a dokumentum hamisításig elmenő mesterséges lázítás a nemzetközi oroszellenes nagypolitika soron következő állomása volt. A pogrom szításával a cári titkosrendőrséget, az Ohranát vádolták. Ezt a szervezetet – amelynek III. Sándor apja halála után jelentős hatalmat adott – a belügyminisztériumnak rendelték alá, célja kifejezetten a földalatti mozgalmak ellenőrzése, az államellenes tevékenység elhárítása és a cári család biztonságának szavatolása volt. Tevékenysége nem korlátozódott az Orosz Birodalomra, Európa számos városában szemmel tartották az emigráns forradalmárokat. Párizsi rezidense az a Pjotr Racskovszkij volt, aki leleplezte a cári család kegyeltjét, a francia „csodadoktort” Philippe-et, és állítólag az ő instrukciói alapján hamisította Matvej Golovinszkij ügynök a „Cion Bölceinek Jegyzőkönyveit” is. Az Ohrana történetének leghomályosabb fejezete az úgy nevezett agent provocateur-ök alkalmazása és beépítésük különböző földalatti mozgalmakba. Leghírhedtebb ügynökei közé tartozott Gapon pópa, Dmitrij Bogrov (jegyezzük meg ezt a nevet) és Jevno Azef. Ezeket a kétes elemeket a szocializmusból kiábrándult és „jó útra tért” rendőrfőnök, Szergej Zubatov szervezte be, aki elsőként dolgozta ki az elhárítást „rendőrszocializmus” elnevezésű programjában, melynek lényege az volt, hogy a „népből való” ügynökök közvetítésével a munkásokat és a potenciális forradalmárokat vissza kell téríteni a patriarchális egyeduralomhoz és a pravoszláviához. Az abszolutisztikus rendszer „javára” működtetett, provokátorokkal és beépített ügynökökkel teletűzdelt forradalmi szervezetek óriási lehetőségeket kínáltak álforradalmi irányítóiok számára. Vjacseszlav Pleve belügyminiszter messzemenőig támogatta a „provokáció rendszerének” alkalmazását, míg maga is áldozatul nem esett: az eszer Harci Szervezet 1904 nyarán robbantásos merényletet követett el a keménykezű politikus ellen, néhány hónappal később pedig meggyilkolta Szergej Alekszand-

rovics nagyherceget, II. Miklós nagybátyját, Moszkva főkormányzóját. A megbízhatatlan ügynökök tevékenysége a XX. század első éveire irányíthatatlanná vált, amit mi sem bizonyít jobban, mint az a tény, hogy – vulgárisan szólva – a miniszterek, kormányzók, előljárók, sőt a Romanov-ház tagjai is úgy hullottak, mint a legyek. A titkosrendőrség önállósult bábjai kaotikussá tették a belpolitika színterét.

Ilyen körülmények között került sor az 1905-ös forradalomra, amit teljes egészében a Bund mögött álló erők szerveztek és finanszíroztak. A „véres vasárnapnak” (1905. január 9.) nevezett békés felvonulást a Téli Palotához, a Gapon pópát manipuláló Pjotr Pinhas (Rutenberg) és Parvus (Izrail Gelfand) precízen előkészítették. Pinhas fegyveres csoportokat képzett ki és agitációt szervezett az ipari munkásság körében. Az egyetlen utcai barikád felépítését egy zsidó gyáros fia, Szemjon Rehtzammer irányította, ahogyan a távíróvezetékek megrongálását és a rendfenntartó erők elleni támadást is. Orvlövészeket helyeztek el a Téli Palotával szemközti fákra, akik kiprovokálták az őrség válaszlépését. Ez hozzávetőlegesen kétszáz ember életét követelte, ami sajnálatos ugyan, de messze elmarad a feltüzelt propagandisták által hirdetett ezrektől. A sztrájkhullámról A. I. Szolzsenyicin ezt írja: „Ez nem véletlenül indult tömegmegmozdulás volt, hanem gondosan eltervezett és megszervezett akció... a sztrájkokba majdnem mindenütt szinte csak a zsidó munkások kapcsolódtak be... több városban az orosz munkások bőszen ellenálltak annak a kísérletnek, hogy leállítsák a gyárakat, üzemeket...” Helyenként a Bund különítményesei elűzték a rendőröket, átvették a hatalmat és fegyverrel kikényszerítették a munka beszüntetését. A nagyobb városokban zavargásokat robbantottak ki: leverték az uralkodó portréit és a címet, gyalázták az egyeduralmat. Erre válaszul került sor a pogromokra, mivel az egyszerű oroszok – akik a mai vélekedéssel ellentétben, nem voltak átitatva semmiféle forradalmi hévvel – hagyományaik védelmére keltek.

A viharos idők jellegzetes háttérfiguráinak egyike Alekszandr Parvus (1867–1924), egy belorussziai zsidó, aki még fiatalon Németországba ment, filozófusi diplomát szerzett és beépült a szociáldemokrata körökbe. Rosa Luxemburg, Wilhelm Liebknecht és Lenin barátjaként, Trockij tanítómestereként, óriási anyagi támogatás birtokában már 1895-ben megjósolta az orosz–japán háború kitérését, amely elszalaszthatatlan alkalmat nyújtott az Orosz Birodalom szétzilálására. Ismertette az orosz szocialistákkal a zsidóság „kollektív messiási” szerepét, amelyet a kasztok lerombolásával és a nemzeti érzés kiirtásával érhet el, hogy mindenek felett álló hatalmát beteljesítse. 1905-ben Pétervárott közzétette „Financiális Manifestumát”, amelyben azt állította, hogy az orosz gazdaság a csőd szélén áll. Az általa remélt pénzügyi összeomlás nem következett be, ehelyett letartóztatták és Trockijjal együtt a Péter-Pál erődbe zárták, ahol olyan „kemény” fegyelem uralkodott, hogy az elítéltek unalmukban „bakugrással múlathatták az időt az udvaron”. Az első világháború kirobbanása ismét aktualizálta forradalmi reményeit: 1915-ben felajánlotta szolgálatait a német kormánynak és megszervezte Lenin Pétervárra csempészését. A továbbiakban Kopenhágából pénzelte a forradalmárokat Jakov Ganetski és Mojszej Uritszkij közvetítésével. A forradalmároknak juttatott elképesztő összegeket elsősorban Jacob

Hirsch Schiff, korának legbefolyásosabb bankárja biztosította. A frankfurti főrabbi fia a világ legkiterjedtebb magánkézben levő bankhálózata, a Kuhn, Loeb&Co. elnökeként maximálisan támogatta a nemzetközi zsidóság ügyét. 1904-ben 200 millió dollárt adott Japánnak az Oroszország ellen vívott háborúhoz, és nem titkolta mérhetetlen gyűlöletét a cári rezsimmel szemben, amelyet a zsidóság legfőbb ellenségének tartott. 1905-ben az Oroszországnak nyújtandó valamennyi külföldi kölcsönt letiltatta és kijelentette, hogy egyetlen zsidó bank sem áll szóba a Romanovokkal addig, amíg a zsidók teljes egyenjogúságát nem biztosítják az Orosz Birodalomban. Akkor is hajthatatlan maradt, amikor Szergej Witte megbízásából Gincburg báró és Szlizo-berg fordultak hozzá. Az orosz-japán háborút lezáró portsmouthi béketárgyaláson Witte gyakorlatilag körüludvarolta a legbefolyásosabb zsidókat, de Krausz (a későbbiekben a B'nai B'rith elnöke) nyíltan megmondta: „Ha a cár nem adja meg népének az őt megillető szabadságjogokat, akkor majd a forradalom fog létrehozni olyan köztársaságot, amely ezeket a jogokat biztosítja.” Lehet-e ennél világosabban megfogalmazni a monarchia századok óta „kőbevésett” tekintélyének és rendjének elpusztítására irányuló szándékot? 1905-re nyíltan hadat üzentek a cári birodalomnak, azaz magának a birodalmi eszmének: mindannak, amelyben az elfajzott modern világban még – ha lefokozott állapotban is – a magasabb princípiumok és a természetes hierarchia kifejezést nyertek. Ez természetesen nem kizárólag Oroszországot érintette, hanem mind a négy európai monarchiát (a Német Császárságot, az Osztrák–Magyar Monarchiát és a Török Szultanátust).

1905. október 17-én II. Miklós cár manifesztumot bocsátott ki az alkotmányos monarchiára való áttérésről, amely az 1906-os áprilisi Alaptörvényekre támaszkodva a gyakorlatban is megvalósult. Az uralkodó garantálta a polgári szabadságjogokat, a szólás- és gyülekezési szabadságot, valamint választásokat írt ki a nép által megszavazott képviselőkkel álló Állami Duma felállítására. A Duma mellett „felsőházi” minőségben az Államtanács működött, mely intézmény tagjainak jó részét az uralkodó nevezte ki. Az ő személyes hatáskörében maradt a hadüzenet és a békekötés joga. Bizonyos vélekedés szerint „Miklós az októberi manifesztumot kényszer hatására írta alá, s ezért erkölcsileg nem érezte magát kötelezve, hogy be is tartsa.” Ebben kétségtelenül van némi igazság, de – a fentebb kifejtett egyeduralkodó doktrínát figyelembe véve – nem nehéz belátni, hogy Oroszországot lehetetlen volt alkotmányos módon kormányozni. Nem a cár rosszhiszeműsége, hanem az alkotmányosság mibenléte, az orosz hagyományokkal és néplélekkel szöges ellentétben álló volta eredményezte azt a káoszt, értetlenséget és csalódottságot, amely az Alaptörvények kibocsátása utáni helyzetet jellemezte. Az alkotmány szövegén Witte és Obolenszkij herceg két napon és két éjszakán át dolgozott a Téli Palotában. „Witte félreérthetetlenül kijelentette, hogy csak azzal a feltétellel vállalja el a miniszterelnöki posztot, ha elfogadom a programját és nem keresztezem az intézkedéseit” – írta a cár. Így Szergej Witte lett Oroszország első miniszterelnöke, ez a – Paléologue francia nagykövet szavai szerint – „mély elemzőkészséggel, széles látókörrrel rendelkező, fölényesen magabiztos, gőgös, ironikus, hideg, tisztán látó és metszően okos” gazdaságpolitikus. Tíz évig szolgálta

III. Sándort pénzügyminiszterként, fő szószólója volt a transzszibériai vasút ügyének és az aranyrubel kibocsátásával jelentős gazdasági stabilitást ért el. Az Európához való felzárkózásért azonban a hagyományos életmód szellemi alapjainak további leépítésével kellett fizetni. Utolsó jelentős intézkedéseként a franciaországi „keresztény bankok csoportjától” az addigi legnagyobb kölcsönt szerezte Oroszországnak – 2 milliárd 250 millió frankot –, amellyel immár véglegesen elkötelezte a birodalmat a franciák mellett. Miniszterelnökként sikertelennek bizonyult, ezért a cár féléves működés után valamennyi tisztségéből felmentette. Wittét ultrakonzervatív körökben szabadkőművesnek és zsidóbarátnak tartották, noha ez utóbbira aligha szolgált rá, hiszen többször is nyomatékosan figyelmeztette az oroszországi zsidó pénzarisztokráciát arra, hogy ne avatkozzon bele a birodalom belpolitikájába.

(Folytatjuk)

*II. Miklós fogadja a zsidó delegációt. Kijev, 1911. augusztus 30.
(Sztolipin háttal, fehér egyenruhában)*